

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2020

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2020

SUMAR

mai

2020

4 Nevroza
prezentului,
între trecut și viitor
M. NORDAU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

5 Și bătuți,
și cu banii luați
*Cum am răscumpărat
de la sovietici
leii confiscați în 1940,
în Basarabia*
V. VĂRATIC

12 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
Depeșe
din tulburile an 1939
G. FILITTI

17 Din vremea
Marelui Război
S. PASCHIEVICI,
I. HOISESCU

ISTORIE
ȘI FILM

22 Hollywoodul
bate viața
Pelicule despre pandemii
C. HENTEA

INEDIT

26 Bani
pentru Mărțișor
Din relația lui
Tudor Arghezi cu
Nicolae Malaxa
M. MIHAILIDE

30 Politica fotbalului
De la FIFA la UEFA
P.N. CONSTANTIN

33 Get sau dac
tot un trac
C. BORANGIC

38 444 de zile
de criză la Teheran
M. CERNĂTESCU

42 Lupta cu Aliații
România
la Conferința de Pace
de la Versailles
AL. GHIȘA

ADDENDA
ET CORRIGENDA

46 C.Z. (Piki)
Vasiliu,
bunicul meu
I. VASILIU-NIȚESCU

IUBIRI CELEBRE

47 „Doctor Jivago”,
roman autobiografic
F. DOLGHIN

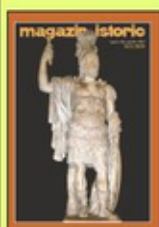
magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 5 (638)
mai 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Denumirea planetelor sistemului nostru solar ne transpune în lumea Olimpului, prilej de a ne aminti despre existența zeului Ares, cu echivalentul lui Marte, la romani, reprezentat cu cască, platoșă și lance, ca un adevărat protector al Romei (statuie în marmură păstrată în colecțiile galeriei de artă din Muzelele Capitoline, în Palazzo dei Conservatori)

2 O miniatură medievală dintr-o *Carte a orelor* din jurul anilor 1390 înfățișează momentul asasinării arhiepiscopului englez Thomas à Becket de oamenii regelui Henric al II-lea, în decembrie 1170. Pentru a-și răscumpăra păcatul săvârșit, regele a poruncit ridicarea a numeroase lăcașuri de cult, provocând o poluare considerată similară cu cea din Anglia secolului al XIX-lea

3 În anul 1704 Stanisław I Leszczyński furcă pentru întâia dată pe tronul Poloniei, cu ajutorul regelui suedez Carol al XII-lea. După înfrângerea protectorului lui de către ruși, în bătălia de la Poltava, a fost silit să părăsească tronul și să fugă în Alsacia. A revenit pe tron în 1733, dar nu a rezistat decât trei ani, fiind silit să ia calea exilului, tot în Franța, unde a și murit, în 1766

4 Ana a Danemarcei, soția regelui Iacob I, ținta Complotului prafului de pușcă, a fost, se pare, protestantă la început, dar s-a convertit ulterior la catolicism. Documentele consemnează că între cei doi soți au apărut conflicte din ce în ce mai puternice, pe diverse teme, dar nu și pe teme religioase. Tabloul, realizat de John de Critz în chiar anul complotului, 1605, se păstrează la Weiss Gallery din Londra

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotescei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghită Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.312.68.77

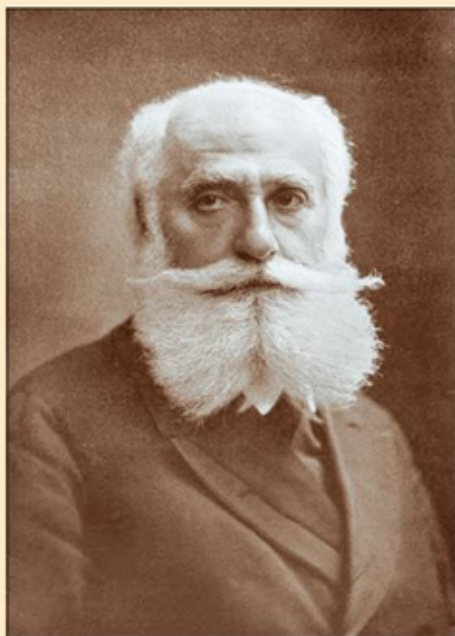
SCEPTICISM ȘI AMETIRE

MAX NORDAU

Care e priveliștea ce ne-o înfățișează politica internă a țărilor civilizate, laolaltă? Peste tot locul lupta e mai îndârjită și mai înverșunată decât oricând, susținătorii moderați ai alcătuirii de azi se pierd rând pe rând și peste prea puțin timp ei se vor șterge de pe fața pământului. Vei căuta zadarnic un împăciuitoar politic încredințat că nu trebuie să te atingi de întocmirile în ființă, și cu atât mai puțin va căuta acest om să câștige susținători ai acestei idei.

Conservatorii nu se mai pomenesc astăzi, și dacă ai căuta de aproape însemnarea acestui cuvânt, el ar trebui să fie cu totul scos din vocabularul politic. Conservator se numește cel care vrea să păstreze lucrurile în ființă; nu e însă nimeni care să voiască aceasta. Defensiva a încetat de a mai fi un fel de luptă în zilele noastre; e întrebuințată numai ofensiva. Reacțiunea și reforma sunt singure în luptă, ceea ce e tot o revoluțiune: sau spre a da înapoi, sau spre a merge înainte; sau spre a re-ntrona trecutul sau spre a grăbi venirea viitorului. Prezentul e urât și de liberali și de reacționari. Această tulburare generală, această sfâșiere lăuntrică lucrează asupra vieții individuale. Teama pe care o simți când vezi lumea așa cum e se arată în mii de feluri și în proporții înspăimântătoare. Lumea nu face decât să-și arate disprețul pentru adevărul și realitatea lucrurilor de azi și, de aceea, găsește cu cale să-și schimbe sistemul nervos prin tot felul de băuturi amestecate și narcotice, vrând să-și înșele simțurile și conștiința [...]

Când, în mod conștient sau inconștient, percepțiile lucrurilor din afară produc în noi o nemulțumire continuă, nevoia de a alunga aceste impresiuni sau de a le schimba, făcân-

du-le plăcute, e pricina pentru care statistica ne arată o neîncetată creștere a consumațiunii alcoolului și a tutunului; tot de aceea se răspândesc în chip foarte înspăimântător opiuul și morfina: oamenii culți caută cu nesațiu toate mijloacele de amestec sau de excitare pe care știința le-a descoperit. Și, iarăși, tot din această pricină întâlnim astăzi la fiecare pas, pe lângă alcoolici și morfomani, numeroși obișnuiți băutori de cloral, de cloroform și de eter.

Omenirea noastră civilizată face în mare ceea ce face în mic individul care cată să-și uite durerile bând;

tot așa, ea voiește să scape de realitate și caută materiile care-i pot da cel mai mare număr de iluzii de care simte trebuință [...]

Toată lumea se plânge că devin tot mai rare caracterele și că ele se pierd [...] Scepticismul nu îngăduie alcătuirea caracterului, ca unul ce înlătură credința în principii conducătoare. Când s-ar stinge steaua polară și polul electric ar dispărea, busola n-ar mai fi trebuincioasă, atunci nemaifiind un punct solid pe care să-l arate. Scepticismul, încă o boală la modă, nu este și el decât o înfățișare a nemulțumirii de cele ce sunt. Gândul că totul e zadarnic, că nu e nimic care să merite să te turburi, să te căznești, că e o luptă între datorie și capriciu, gândul acesta nu ia ființă decât atunci când te-ai deprins să disprețuiești tot ce există, ca pe un lucru nemulțumitor și plin de păcate.

(Medic și critic social, 1849 – 1923;
*Minciunile convenționale
ale civilizației noastre*,
Editura Librăriei Leon Alcalay,
București, 1909)

52 De la Complotul
prafului de pușcă
la Anonymus
D. MIHALCEA

EXCLUSIVITATE

57 Pe când Suedia
era condusă
de la Tighina
R.R. DENNDORF

62 Drapel
reconstituit la centenar
A. MUREȘAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 „La ospete
omora fără județu”
*La masă la Vodă,
cu veselie sau cu... gădele*
M. CAZACU

71 Conspirator
pentru crai nou
*Mihail Manoilescu
și Restaurația*
C. ȘTEFAN

75 Alături
în suferință
*Pătimirile familiilor
membrilor
Rugului Aprins*
M. VASILEANU

**TERITORII
ÎN DISPUTĂ**

79 5.000 km²
în calea unui
Tratat de Pace
I. SCUMPIERU

**DIȚIONAR
ISTORIC**

83 Zeii Greciei
antice, nașii planetelor
D. TUDOR

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

85 Găina bătrână
face supă bună
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

CLIO ANUNȚĂ

90 Cercul de istorie
„Columna” din Brașov
I. STOICA

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Povești
din emigrație

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

91 Telex

78; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

pe piața românească, dar... pe banii României!

Judecând după conținutul adresei sale din 31 iulie 1940, se poate constata că, în urma discuției cu ministrul sovietic, Mihail Ma-noilescu a fost marcat de două aspecte: posibilitatea introducerii în țară, prin contrabandă, a leilor rămași în teritoriile ocupate și necesitatea de „a studia această chestiune cât mai urgent” pentru a avea „un răspuns în termenul cel mai util”. Lipsa sursei primare, mai exact, a notei de convorbire românești sau a telegrammei sovietice, anulează posibilitatea stabilirii cu exactitate dacă urgența problemei și pericolul contrabandei au fost sugerate într-o formă sau alta de Anatoli Lavrentiev în cadrul discuției sau acestea au fost rodul reflecțiilor ulterioare ale ministrului Afacerilor Străine român. Cert este că partea sovietică, pentru a profita la maximum de pe urma afacerii care se preconiza, a acționat cu dibăcie, reușind din start să provoace părții române o stare de preocupare.

În esență, după ce a ocupat militar, fără lupte, Basarabia

și partea de nord a Bucovinei, cu populația și bunurile preținse în cea de-a doua notă ultimativă („păstrarea și nederectorizarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului”), U.R.S.S. și-a propus să se „înfrupte” și din banii românești, surprinși în circulație pe teritoriul acestor provincii în momentul invaziei sovietice.

Documentele de arhivă publicate sau disponibile pentru cercetare reflectă modalități diverse de comportament ale funcționarilor statului român în condițiile de forță majoră, determinate de retragerea precipitată sub imperiul forței brute bolșevice. Astfel, prima reacție a lui Grigore Cazacliu, rezidentul regal al Ținutului Nistru, după ce s-a convins de iminența ocupării Basarabiei de trupele sovietice, a fost decizia de a pune camioanele disponibile la dispoziția filialei Băncii Naționale a României din Chișinău pentru evacuarea valorilor. În scopul efectuării plății pensiilor și lefurilor pe luna în curs (iunie), el a dispus uti-

lizarea monetei metalice „pentru ca restul de valori să fie mai ușor de transportat”. Vladimir Cristi, primarul orașului Chișinău, însoțit de 32 de funcționari ai instituției pe care o conducea, a plecat în dimineața zilei de 28 iunie 1940 cu două camioane, transportând în dreapta Prutului 17 milioane de lei în hârtii de valoare și numerar care, conform declarației lui Iulius Roman, agent încasator de la Primăria Chișinău, au fost predați Ministerului de Interne în ziua de 29 iunie 1940.

Nu toți demnitarii din structurile administrative și ale Partidului Frontului Renașterii Naționale (F.R.N.) din Basarabia au procedat la fel. Relevant este cazul lui Petre Hrițcu, prefect al județului Soroca și candidat propus pe lista lui Ion Gigurtu pentru funcția de președinte al organizației județene F.R.N. – Soroca. La 28 iunie 1940, „omul de încredere” al Bucureștilor la Soroca, Petre Hrițcu, a refuzat să se refugieze peste Prut, declarând că „nu are de ce pleca”. Abia la ora 17.00, în plin delir al manifestărilor elementelor antiromânești pe străzile orașului, a fost întreprinsă tentativa de evacuare a tezaurului Administrației Financiare Soroca, în valoare de circa 15 – 18 milioane lei. Autocamionul încărcat a fost oprit și jefuit de manifestanți.

Diverse forme ale jafului de lei românești în condițiile evacuării precipitate au fost înregistrate și în alte localități din Basarabia. Astfel, conform raportului prefecturii județului Iași din 10 iulie 1940, privind averea statului rămasă în Basarabia, „perceptorul Pisaciuc de la Per-

Ministrul U.R.S.S. Lavrentiev la sosirea în Gara de Nord

Avanpremieră editorială

La Editura Oscar Print se află în pregătire volumul *Misterul leilor*, semnat de domnul dr. Vitalie Văratie. Cartea aduce în atenție un episod practic ignorat de istoriografia română: modul în care U.R.S.S. a impus României să răscumpere masa monetară confiscată de sovietici după ocuparea teritoriului dintre Prut și Nistru, respectiv Bucovina de Nord, în iunie 1940. Reproducem în continuare fragmente din volum.

CUM AM RĂSCUMPĂRAT DEGEABA LEII ROMÂNEȘTI DIN BASARABIA

Dr. VITALIE VĂRATIC

În ziua de 30 iulie 1940, Mihail Manoilescu, ministrul Afacerilor Străine român, l-a primit în audiență pe Anatoli Iosifovici Lavrentiev, ministrul sovietic la București. În arhivele românești nu s-a descoperit până în prezent nota de convorbire care, în mod obligatoriu, trebuia să se întocmească în asemenea cazuri pentru consemnarea și informarea factorilor de decizie politici despre problemele discutate. La fel, nici istoriografia sovietică sau rusă de după 1991 nu a semnalat, deocamdată, documentul prin care Anatoli Lavrentiev a informat Moscova despre întâlnirea sa cu Mihail Manoilescu. Prezența acestor surse ar permite stabilirea cu exactitate dacă în cadrul întrevederii respective au fost abordate mai multe probleme sau doar una singură, dezvăluită de ministrul Afacerilor Străine român în adresa sa din 31 iulie 1940 către Gheorghe Leon, ministrul Economiei Naționale și interim al Finanțelor.

Imagini publicate de propaganda sovietică în care era înfățișată bucuria basarabenilor la sosirea Armatei Roșii

Seful diplomatiei române l-a informat pe titularul portofoliilor de la Economie și Finanțe că reprezentantul plenipotențiar sovietic a transmis părții române oferta guvernului său de a soluționa „chestiunea leilor aflați în Basarabia și în Bucovina de Nord în urma ocupării acestor provincii”, în ur-

mătoarele condiții: fiecărei părți ar fi trebuit să-i revină jumătate din suma adunată de autoritățile bolșevice, instalate de curând în aceste provincii, iar contravaloarea leilor încasați de U.R.S.S. să fie compensată de statul român sub formă de mărfuri. Cu alte cuvinte, partea sovietică își propunea să cumpere mărfuri

pușna avea în custodia sa numerar de peste jumătate milion de lei. La ordinul expres să predea banii ce i se încredințaseră și îi deținea în casa de fier, acest funcționar al statului român a fost de negăsit, astfel că banii respectivi au rămas în teritoriul ocupat de U.R.S.S.

In primăvara anului 1941, Ministerul Apărării Naționale al României, într-o notă adresată generalului Ion Antonescu, a făcut cunoscut că „autoritățile sovietice au luat de la personalul armatei (ofițeri, subofițeri și personal civil), repatriați, sumele de bani aflate asupra lor“, precizând că „cea mai mare parte din sumele luate erau proprietatea statului și date asupra ofițerilor cu speranța că vor putea fi salvate“.

Nu au fost cruțate nici băncile locale sau filiale de bănci centrale. Cazul Băncii de Nord S.A. din Câmpulung, Bucovina, reprezintă o dovadă a faptului că evacuarea doar a numerarului disponibil nu a fost o soluție definitivă pentru instituțiile respective.

Interceptarea arhivei rămase la Cernăuți a permis autorităților sovietice să-și însușească creanțele băncii românești prin obligarea clienților rămași în teritoriul ocupat să-și achite datoriile existente, reușind prin acest mijloc să scoată din buzunarele locuitorilor din partea de nord a Bucovinei suma de peste 21 milioane de lei. Într-o situație de blocaj total s-a pomenit și Banca Basarabiei, a cărei conducere, fără să poată preciza amploarea pierderilor suferite, arăta în adresa din 11 noiembrie 1940 către Ministerul Afacerilor Străine român: „Din cauză însă că sediile noastre din teritoriul ocupat, în condițiile în care s-a făcut evacuarea, nu au putut evacua în niciun chip scriptele lor, astăzi suntem în imposibilitate nu numai de a prezenta dovada executării categoriilor de operațiuni sus-arătate, dispuse acelor sedii de persoane fizice sau juridice din țară, dar nu suntem măcar în măsură de a ști care era la data evacuării situația acelor operațiuni, adică, dacă a ajuns la sediul respectiv dispoziția dată, dacă s-a executat, la ce

dată și în ce chip, dacă s-a obținut dovada justificativă și ce s-a făcut cu dânsa. Din această pricină, ne este cu neputință a da nu numai justificări, dar nici măcar lămuririle ce ni se cer în legătură cu asemenea operațiuni“.

Unitățile sovietice au introdus un simulacru de control vamal, în urma căruia refugiații basarabeni și bucovineni, cetățeni români, erau deposezați de obiectele de valoare și de banii românești aflați asupra lor. Primele manifestări ale jafului de la „noua frontieră“ au fost înregistrate deja la 30 iunie 1940 și s-au amplificat tot mai mult în perioada următoare, astfel că în primele trei luni (iulie – septembrie) de ocupație sovietică, refugiații din Basarabia și din partea de Nord a Bucovinei, trecuți prin punctele Ungheni, Bahrinești și Reni, au fost păgubiți de 54.333.293 lei.

Funcționarii și agenții NKVD-ului și-au început activitatea chiar din momentul ocupării acestor teritorii. În primele două săptămâni au reușit să pună

Mitiță Constantinescu rostind un discurs la reuniunea guvernatorilor Băncilor Centrale din Balcani, 1938

Grigore Cazaciu (în centru)
și Vladimir Cristi (cu barbă, în stânga lui)

cepția Hâncești, lângă Chișinău, a părăsit Hâncești cu 2,5 milioane lei, fără să se știe unde a plecat“.

Caracterul rapid al înaintării trupelor sovietice în partea de nord a Bucovinei, distanțele mici și spațiul restrâns al zonei au determinat o precipitare a evenimentelor, astfel că dispoziția transmisă telefonic de rectorul Ion Nistor în vederea evacuării urgente a arhivei și a banilor prezenți în casa de fier de la Universitatea din Cernăuți a venit cu mare întârziere, primele tancuri sovietice făcându-și apariția în oraș în jurul orei 17.00.

Lipsa de oameni și de mijloace de transport, precum și agresivitatea maselor de manifestanți prosovietici au împiedicat împachetarea și transportarea urgentă a lăzilor, care au ajuns la gara aflată deja sub controlul unităților sovietice. În consecință, peste două milioane și jumătate de lei românești au devenit o pradă ușoară.

Criza provocată de ultimatumul sovietic și incapacitatea factorilor de decizie din politica românească de gestionare a acestei crize au asigurat condițiile

favorabile pentru activitatea delapidatorilor de profesie ai banilor de la buget. Din această categorie de funcționari ai administrației românești din Basarabia a făcut parte și inginerul Gheorghe Chircorov, șeful Serviciului Tehnic al Prefecturii județului Lăpușna, ajuns în vizorul Inspectoratului General de Poliție al Basarabiei cu mult înainte de ocuparea provinciei de trupele sovietice. Conform unui raport a lui Constantin Maimuca (*Magazin istoric*, nr. 1, 6/1991) din 31 mai 1940, acesta a profitat de împrejurări pentru a accede la lucrările de interes militar din primăvara anului 1940 și prin falsificarea documentelor de șantier a sustras ilicit din fondurile înzeștrării armatei importante sume de bani. Avertismentul a fost transmis către principalul păgubit, armata țării, însă fără efecte concrete, deoarece la momentul ocupării Basarabiei de trupele sovietice, inginerul Chircorov continua să fie în funcție. Potrivit raportului secretarului general al Ținutului Nistru, Gheorghe Glod, în ziua de 28 iunie 1940, șeful Serviciului Tehnic al Prefecturii județului Lă-

Din avizul Băncii Naționale a României în problema monetei românești rămase în Basarabia și în partea de nord a Bucovinei după anexarea acestor teritorii de U.R.S.S.

7 august 1940, București

Se cuvine să observăm însă că, în redactarea ce ni s-a comunicat, modul cum este formulată întrebarea nu corespunde situației de fapt, pentru că, după informațiile ce ni s-au dat, retragerea leilor în teritoriile ocupate și înlocuirea lor cu ruble a și început; nu poate deci fi vorba de „consimțământul“ Guvernului român la o operațiune care se face deja și asupra căreia nu a fost și nu avea să fie consultat.

Presupunem deci că, în realitate, nu este vorba de acordul guvernului român, ca guvernul U.R.S.S. să retragă toți leii din aceste provincii, cum spune adresa ce ne preocupă, ci de consimțământul guvernului român ca să i se remită tot stocul de monedă românească ce va fi fost retras de guvernul U.R.S.S. la terminarea operațiunii de preschimbare ce are loc în momentul de față.

ce s-ar întemeia pe un considerent juridic, ci mai curând în fața unei întrebări asupra atitudinii eventuale a guvernului nostru în această eventualitate”.

In opinia Băncii Naționale a României, problema avansată de U.R.S.S. merita o examinare sub trei aspecte, politic, juridic și practic, acesta din urmă reprezentând domeniul „consecințelor economice și financiare pe care le poate avea acceptarea sau refuzarea sugestiei ce ni se face”. Se preciza că „înfrâurirea economică și financiară a acceptării eventuale a sugestiei guvernului U.R.S.S. depinde de importanța sumelor în joc”, motiv pentru care s-a recomandat ca înainte de formularea răspunsului „să se știe la cât se poate ridica valoarea biletelor și a monetei metalice rămase în teritoriile ocupate”. În baza unor calcule efectuate ad-hoc, Banca Națională a României a avansat ipoteza că în teritoriile ocupate ar fi rămas un numerar care putea varia între 2.250 și 12.180 milioane lei, dintr-un total de 56.275 milioane lei. Dacă în proiectul avizului Băncii Naționale a României din 3 august 1940 se regăsește mențiunea potrivit căreia, „în imposibilitatea de a găsi alte criterii care să ne ducă la rezultate incontestabile, credem că putem admite cifra de patru – șase miliarde”, câteva zile mai târziu Instituția de emisiune a țării și-a retras această ipoteză, adoptând o poziție mult mai prudentă: „Ceea ce complică încă problema este

faptul că prezența armatei și lucrările ce s-au efectuat în ultimul timp în Basarabia au sporit probabil cu mult stocul de monedă al acestei provincii; pe de altă parte, evacuarea a putut scoate sume ce în mod normal aparțineau stocului monetar al acestei provincii. În asemenea condițiuni și în imposibilitatea de a găsi criterii care să ducă la

Refugiați basarabeni în Gara de Nord

rezultate incontestabile, nu credem că se poate indica, cu temei, nicio cifră”.

Poziția realistă a comisiei Băncii Naționale a României s-a manifestat prin refuzul de a se pronunța asupra punctului de vedere politic, considerând că „deciziunea în această privință aparține exclusiv Guvernului, singur în măsură să aprecieze oportunitatea răspunsului, într-un sens sau altul, ce înțelege să dea”. Pe de altă parte, a făcut o serie de recomandări utile privind poziția ce putea fi adoptată de România în problema leilor.

Spre deosebire de ministrul Afacerilor Străine, care, prin formulele „binevoiți a studia această chestiune cât mai urgent”, „binevoiți a-mi da un răspuns în termenul cel mai util, cel puțin în principiu, pentru a putea, la rândul meu, să răspund guvernului sovietic”, a făcut dovada unui comportament mai puțin adecvat într-un moment de tensiune maximă, comisia Băncii Naționale a României a dat dovadă de calm și luciditate, propunând următoarea cale de urmat. „Cererea guvernului U.R.S.S. de a primi de la guvernul român o despăgubire sau o compensație, fie ea și numai parțială, pentru biletele sau moneta metalică retrasă de acela de pe teritoriile ocupate nu se cuvine să fie examinată, credem, decât considerând în același timp și creanțele guvernului român”. După o trecere în revistă a datelor statistice privind datoriile reciproce româno-ruse, rezultate de pe urma Primului Război Mondial, publicate de ziarul *Argus* din 3 martie 1924 și de economistul român Gh.M. Dobrovici în 1934, precum și a creanțelor B.N.R. în teritoriile românești ocupate în iunie 1940, autorii avizului Băncii Naționale a României trag următoarele concluzii: „Totalul acestor sume depășește cu mult pe cea mai mare dintre evaluările făcute mai sus asupra instrumentelor monetare ce ar putea fi prezentate de guvernul sovietic. În sfârșit, am fi îndreptățiți să refuzăm însăși examinarea unei pretenții a guvernului sovietic, sprijinindu-ne pe faptul că Banca Națională a României

mâna pe două milioane de lei românești. La 18 iulie 1940, generalul Ivan Serov, comisar al poporului pentru Afaceri Interne al R.S.S. Ucrainene, a ordonat intensificarea activității „în vederea descoperirii și arestării moșierilor, primarilor și percepătorilor, care în trecut au promovat politica guvernului român”. Simultan, grupurile operative ale NKVD-ului, la solicitarea Comisariatului Poporului pentru Finanțe, au procedat la confiscarea obiectelor de valoare și a banilor, urmată de arestarea deținătorilor acestora. La Kiev au fost transmise primele date cu privire la rezultatele executării ordinului primit din partea comisarului Serov: până la 22 iulie 1940, în județele Chișinău (Lăpușna), Orhei și Soroca au fost sechestrați 3.800.000 lei; până la 24 iulie 1940, în județul Cernăuți au fost confiscati 5.009.000 lei, sumă care până la 30 iulie 1940 s-ar fi ridicat la 7.012.000 lei, iar până

la 6 august 1940 la 11 milioane de lei.

Prima reacție a guvernului român în fața „ofertei” a fost să solicite, prin intermediul Ministerului Finanțelor, punctul de vedere al Băncii Naționale a României. În arhive s-au păstrat atât proiectul răspunsului, redactat la 3 august 1940 de experții Instituției de emisiune a României, cât și textul avizului în forma sa finală, din 7 august 1940, fapt care permite urmărirea procesului de cristalizare a concepției Băncii Naționale a României într-o problemă în care era vizată în mod direct. Stilul și limbajul ambelor documente diferă. În cea de-a doua variantă a avizului, finală, corectată probabil de persoane cu putere de decizie sporită în cadrul instituției, se observă mai multă insistență și propuneri de acțiuni concrete. Formula diplomatică „ministrul U.R.S.S. ne întreabă dacă guvernul nostru ar consimți ca

guvernul sovietic să retragă toți leii din aceste provincii și să-i transmită în România”, ieșită din condeiul lui Mihail Manoilescu, a fost respinsă cu hotărâre de comisia B.N.R. prin precizarea că „în realitate nu este vorba de acordul guvernului român ca guvernul U.R.S.S. să retragă toți leii din aceste provincii, cum spune adresa ce ne preocupă, ci de consimțământul guvernului român ca să i se remită tot stocul de monedă românească ce va fi fost retras de guvernul U.R.S.S. la terminarea operațiunii de preschimbare ce are loc în momentul de față”.

Legat de temerile nedismulate ale ministrului Afacerilor Străine privind „riscul ca prin contrabandă să poată trece leii românești din ținuturile ocupate în România”, comisia B.N.R. a răspuns: „Nu ne aflăm în prezența unei cereri ferme de despăgubire pentru moneda românească pe care guvernul U.R.S.S. o retrage pe teritoriile ocupate,

Notă confidențială a Ministerului Economiei Naționale al României, adresată generalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, asupra executării Protocolului româno-sovietic din 18 octombrie 1940.

15 februarie 1941, București

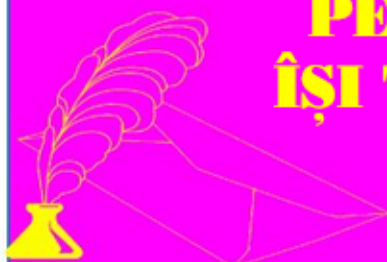
De unde până acum delegații sovietici făceau dificultăți exportatorilor de cherestea (fie asupra calității, cât și mai ales asupra prețului) și protestau energic în ceea ce privește prețul benzinei (cereau anume prețul acordat Germaniei și mai târziu scutirea pentru taxele suportate de importator – 3,3%), în ultimele zile aceștia fac demersuri insistente pentru urgentarea lichidărilor de benzină și cherestea, nemaifăcând niciun fel de obstrucții pentru preț sau calitate. Pentru benzină au și chemat trei tancuri petroliere mari, care vor sosi

la Constanța în cursul săptămânii viitoare.

Graba reprezentanților sovietici de a încărca marfa ne-a părut oarecum suspectă, ceea ce ne-a determinat să facem unele investigații prin interpretul ce ne-a mijlocit discuțiunile. Am aflat prin acesta că rușii s-ar fi declarat în particular că ar dori să termine toate încărcăturile până cel mai târziu la 15 aprilie 1941 [...] Dintr-o discreție, a transpirat că ei vor ca, până la 15 aprilie, să primească de la noi tot ce pot să primească. Ce semnificație politică ar putea să aibă aceasta, nu știu”.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Atacarea Poloniei de Germania nazistă, la 1 septembrie 1939, a însemnat începutul celui de Al Doilea Război Mondial. Activitate diplomatică intensă, dublată de pregătiri militare febrile au caracterizat majoritatea țărilor europene, în acel septembrie plin de îngrijorare. Dar tot atunci apar, ca un corolar al stărilor de tensiune internațională, analiștii politici – mulți de ocazie. Mihai Sturdza, aflat la post în Copenhaga, își dă cu părerea despre ce ar trebui să facă beligeranții, atât cei activi (Germania, U.R.S.S., Polonia), cât și cei în perspectivă. În același timp, în mod concret, România se confrunta cu escaladarea stării de tensiune în relațiile cu Ungaria, așa cum reiese din informarea trimisă de titularul Externelor, Grigore Gafencu, Ambasadei noastre din Belgrad.

Ambele piese provin din Biblioteca Academiei.

*Mihai R. Sturdza către Grigore Gafencu,
ministrul Afacerilor Străine al României*

Copenhaga,
29 septembrie 1939

Domnule ministru,

Desfășurarea fulgerătoare a evenimentelor militare și răsturnarea totală a pozițiilor politice

*La 1 septembrie 1939
trupele germane atacau Polonia;
la 17 septembrie și Armata Roșie
trecea frontiera cu Polonia.
În imaginea din dreapta:
generalul german Heinz Guderian
și cel sovietic Grigori Krivoșeev
sărbătoresc înfrângerea Poloniei
la Brest, 22 septembrie 1939*

în Europa Orientală a dezmințit și autoriză toate pronosticurile. Din masa încă clocoțindă a elementelor de judecată unele se impun însă atențiunii în mod irezistibil. Printre ele trebuie numărat, cred, noua vecinătate creată între Reichul național-socialist și Rusia Sovietică.

Pe această nouă vecinătate planuri sunt deja clădite, atât de cei care declară a avea scop cardinal al acțiunii lor militare și politice „distrugerea hitlerismului”, cât și de cei care cred că orice prilej trebuie întrebuințat pentru a cruța lumea de consecințele incalculabile ale coliziunii germano-sovietice și ale cataclismului ce abia s-a dezlănțuit. Articole inspirate din anumite capitale în preșe [sic!] neutre, conversațiuni cu reprezentanții sau supușii guvernelor beligerante și toate semnele de atmosferă și de propagandă, atât de fertil culese în timp de război în orașe ca Copenhaga, dau deja asupra acestor planuri unele indicațiuni.

Posibilitatea, de astăzi înainte, a unui conflict germano-rus este, cu toate aparențele contrare ale momentului, întrezărită și spe-

a preschimbat rublele găsite pe teritoriul Basarabiei în 1920, fără să fi primit, sub nicio formă, niciun fel de compensație pentru aceasta”.

Faptul că sub aspect juridic partea română dispunea de argumente solide pentru respingerea oricăror pretenții din partea U.R.S.S. i-a determinat pe experții Băncii Naționale a României să examineze eventualele consecințe ale refuzului guvernului român de a da curs „ofertei” sovietice, precizând că „se cuvine să cercetăm care ar fi puțința de întrebuintare a acestor lei și ce efecte ar avea”. Din capul locului a fost exclusă „posibilitatea plasării acestor lei pe piețele libere străine”, deoarece măsurile de protecție întreprinse de țările lumii și regimul special de evidență a valutei deținute de străini ar fi împiedicat în mod serios utilizarea sumei mari de lei românești, intrată în posesia guvernului sovietic.

S-a încercat modelarea variantei de introducere prin fraudă a masei monetare din teritoriile ocupate în spațiul controlat de autoritățile române. Exista, totuși, posibilitatea introducerii, prin contrabandă eșalonată în timp, a biletelor de bancă în teritoriul României. Posibilitățile utilizării acestor bani pentru achiziționarea de mărfuri, bijuterii, obiecte de artă sau devalize străine fiind extrem de reduse, au condus către concluzia că „interesul guvernului sovietic în această direcțiune este mai mic decât ar putea fi acela al altor puteri”. În opinia Băncii Naționale a României, pericolul real pentru România la acel moment îl reprezenta cazul „când introducerea leilor s-ar face cu concursul unei

terțe puteri, care ar avea nevoie de lei”, obținuți în urma vânzărilor de mărfuri către U.R.S.S., spre a-i introduce, fără cunoștința Băncii Naționale a României, cu scopul de „a-și constitui trezoreria necesară dezvoltării operațiunilor de export de produse românești, a-și constitui eventuale stocuri în țară în vederea unui viitor export, a realiza un program de participare și investițiuni”. Era o aluzie clară la Germania, implicată în acea perioadă în relații economice strânse cu U.R.S.S. și a cărei tutelă încerca să o obțină regimul lui Carol al II-lea. Probabil deloc întâmplător, avizul Băncii Naționale a României se încheia cu formula: „Dat fiind că studiul nostru conține ipoteze referitoare la atitudinea posibilă a unor puteri străine, este necesar ca nota de față să păstreze un caracter strict confidențial”. Probabil tot de teamă că textul avizului ar fi putut ajunge în mâinile serviciilor speciale germane, Ministerul Finanțelor a refuzat inițial să-l transmită la Ministerul Afacerilor Străine, limitându-se a răspunde doar prin o notă rezumativă în care au fost expuse principalele constatări ale experților Băncii Naționale a României.

În fața perspectivei de manifestare a unor consecințe nefaste pentru economia românească, comisia B.N.R. și-a pus problema „dacă nu cumva, pentru evitarea acestor inconveniente nu ar fi oportun, în fapt – menținând în întregime pozițiunea noastră de drept – să examinăm eventualele acceptări ale unui aranjament, care ne-ar pune în posesiunea mijloacelor monetare deținute de guvernul sovietic, dând acestuia, în schimb, o anu-

mită cotă – fără îndoială mult mai mică decât cea sugerată – în mărfuri exportabile”. Fiind o instituție direct interesată de soluționarea echitabilă a „problemei leilor”, atât cât condițiile complexe din vara anului 1940 ofereau această posibilitate, Banca Națională a României a făcut cunoscute principiile de care partea română trebuia să se ghideze în cazul acceptării unor discuții cu reprezentanții guvernului sovietic. Viitorilor negociaatori români le-a fost recomandat să insiste asupra predării efective a întregului stoc monetar intrat în posesia autorităților sovietice în teritoriile ocupate, iar „cota-parte de acoperit în mărfuri față de suma totală a semnelor monetare predate ar trebui să fie, firește, cât mai mică”.

Ministrul Finanțelor, Gheorghe Leon, după expunerea argumentelor pro sau contra acceptării cererii sovietice, a avut grijă să precizeze în scrisoarea de însoțire a notei rezumative a concluziilor experților B.N.R.: „Cum însă însemnătatea relativă a acestor operații depășește competența Departamentului Finanțelor, având importanța unui act de guvern și putând fi judecată în special de Ministerul Afacerilor Străine, singurul în măsură de a avea toate datele problemei, noi nu am socotit posibil să facem propuneri ferme”.

Între timp, ministrul Afacerilor Străine român era asaltat cu fiecare ocazie de reprezentantul plenipotențiar sovietic în vederea obținerii unui răspuns ferm la propunerea privind „problema leilor”.

(Va urma)

derațiuni de ordin mai ales militar, cărora le-au fost sacrificate multe considerațiuni politice sau de prestigiu. Linia Vistulei sau linia Bugului sunt cele mai scurte și mai utile granițe militare, ele reduc cu mai mult de jumătate [pe] cele anterioare ale Reichului cu Polonia. Nu se pare deci că în ceea ce privește efectivele, oricare ar fi din punctul de vedere al numărului pur deosebirea între armata polonă și cea sovietică, Germania ar putea fi pusă pe această nouă graniță în dificultăți mai mari decât cele pe care le-a avut cu Polonia.

Germania însă este hotărâtă aproape la orice sacrificiu de prestigiu sau politic pentru a-și asigura cel puțin neutralitatea Sovietelor până la sfârșitul conflictului.

Fără a lua *à la lettre* cuvintele colegului meu italian, care îmi spunea deunăzi: „Dacă se decide să i se ofere bătălia pentru Occident, Germania ar da și Berlinul ca s-o câștige“ [în franceză, în original – *G.F.*], trebuie dedus, cred, din cele ce s-au întâmplat deja în Polonia, că în cazul când anglo-francezii s-ar hotărî la un război integral, în cazul atât de probabil în care America s-ar alătura eforturilor lor pentru ridicarea embargoului asupra armelor, toate țările încă libere din Orientul Europei și cele care aspiră a-și recăștiga libertatea ar fi în întregime părăsite, pentru un timp indefinit, la bunul plac al Rusiei Sovietice.

Situația acestor țări ar fi cu atât mai dramatică cu

cât supralicităția, pe care țările occidentale ar putea-o încerca la Moscova, ar avea probabil ca obiect de ofertă tot interesele sau libertățile lor și că astfel, oricine ar fi câștigătorul

în această supralicităție – care a început cu recenta convențiune Maiski – Halifax – tot noi am putea fi victimele.

Cei care în Occident își închipuie că vor putea găsi victoria în o nouă lovitură de teatru, executată de Soviete, uită, cred, un element principal de raționament.

O asemenea lovitură, desigur, nu este exclusă, dar este exclus ca Rusia Sovietică să o execute înainte ca ambele părți combatante să fi ajuns la maximul de istovire. Este exclus ca Rusia Sovietică să braveze o Germanie vecină înainte ca ea să fi fost lipsită de aproape toate mijloacele ei de reacțiune, este exclus ca ea să ajute Anglia spre victorie, înainte ca această „victorie“ să fi lăsat Imperiul Britanic copt pentru toate prăbușirile și toate catastrofele sociale.

Dacă reînvierea antagonismului germano-sovietic pare indispensabilă salvării Europei, și poate a lumii civilizate, nu pare deci că calea pe care Londra, Parisul și Washingtonul se pregătesc a o alege pentru a ajunge la acest scop să fie cea mai nimerită.

Care sunt în schimb posibilitățile pe care le-ar rezerva cealaltă metodă, cea care implică nu izola-

Președintele Poloniei,
Ignacy Moscicki

Ambasadorul U.R.S.S. la Londra,
Ivan Maiski, și omul politic și diplomatul ceh
Jan Garrigue Masaryk, cel care în 1948,
în plin proces de instalare
a regimului comunist în Cehoslovacia,
a fost găsit în curtea Ministerului de Externe
din Praga, mort

culată de toți. Pentru a aduce însă această posibilitate la maturitate, două căi diferite par a fi preconizate:

1. A tinde spre o ușurare și până la urma urmei spre suprimarea greutăților politice și militare germane în Occident. A crea astfel împrejurările optime pentru a permite Führerului Reichului național-socialist reîntoarcerea la visul vieții sale, la vocațiunile și intențiunile sale cele mai spontane și singurele deliberat voite și calculate de el, vocațiuni și intențiuni care strigau în mod patetic în ultima sa conversațiune cu d. Nevile Henderson, ambasadorul Marii Britanii la Berlin. A împinge deci, prin o prealabilă perioadă de pace în care păstrarea sprijinului sovietic nu ar mai fi o necesitate inexorabil impusă Reichului de împrejurări, spre un nou antagonism și la urmă spre un conflict germano-sovietic. A dori ca în acest conflict Germania să fie învingătoare, dar numai cu ajutorul final al și, în o largă măsură, sub controlul puterilor occidentale, ale căror forțe ar fi rămas relativ intacte.

2. A acumula greutățile politice și militare pentru Reich pe frontul occidental, a încerca a-l pune în cele mai grele și primejdioase situațiuni pentru a ispiți Rusia Sovietică la o nouă lovitură, de astă dată îndreptată împotriva Germaniei, și a aștepta totul de la această lovitură. Deci, a aștepta zdrobirea Reichului, în un război abia început și a cărui intensitate ar crește din ce în ce, de la colaborarea la un moment dat a forțelor occidentale și sovietice reunite.

Mihai R. Sturdza

Acastă din urmă cale nu mai ține evident socoteală de restaurarea Poloniei de ieri ca scop principal al acțiunii puterilor occidentale, ci cel mult de reînjghebarea unei alte țări prevăzută cu același nume.

Că aceasta este calea pe care puterile occidentale se pregătesc, dacă posibil, a o alege, o indică – în afară de alte semne – faptul că o penetrațiune de câteva sute de kilometri a trupelor sovietice în teritoriul polon nu a părut suficient la Londra pentru a determina acea declarațiune de război pe care simpla trecere a graniței polone de către trupele germane a determinat-o aproape instantaneu. Alternativa este, probabil, în gândul

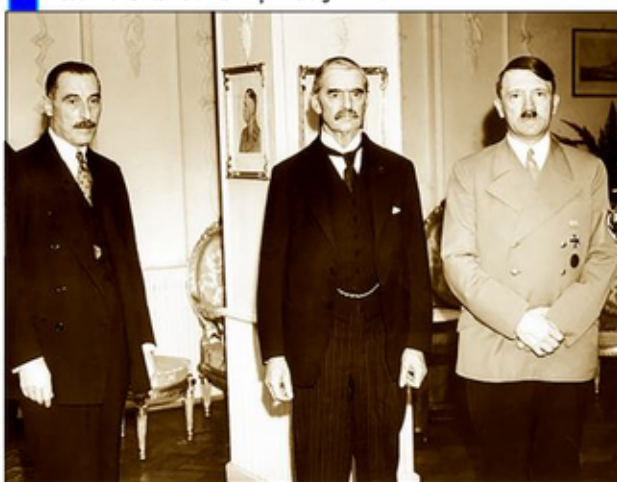
Guvernului britanic, cea a unui război dus în același timp contra Germaniei și Rusiei Sovietice, eventualitate ce ar echivala, prin durată, întindere și înverșunarea implicată de un asemenea conflict, cu distrugerea civilizațiunii europene.

Ce probabilități de realizare și ce foloase, în ceea ce privește țările Orientului european mai ales, ar putea avea încercarea de a

azvârli astăzi Rusia Sovietică împotriva Reichului?

Este evident că Reichul a prevăzut posibilitatea unor dificultăți militare și politice cu Sovietele, la un moment dat, înainte de sfârșitul războiului în Occident. O simplă privire asupra hărții arată că „linia de demarcațiune” aleasă în Polonia a fost determinată de consi-

Nevile Henderson, premierul britanic
Neville Chamberlain și Adolf Hitler

rilor Străine al Iugoslaviei] l-am propus la Budapesta. Motivul acestui refuz ar fi noile măsuri luate de Guvernul român împotriva minorității maghiare și îndeosebi numeroasele arestări ce se fac astăzi în Ardeal în legătură cu un „pretins complot”, despre care guvernul maghiar afirmă cu tărie că nu știe și că nu știa nimic. Contele Csaky [ministrul Afacerilor Străine al Ungariei – G.F.], aducând acestea la cunoștința ministrului Iugoslaviei la Budapesta, ar fi adăugat că îi pare rău că România nu a priceput importanța momentului actual și a lăsat să treacă un prilej prețios pentru a ajunge la destindere în bazinul dunărean.

În convorbirea pe care o veți avea cu domnul Markovic veți pune numaidecât la punct toate aceste afirmări ale ministrului Afacerilor Străine ungar. Guvernul român, urmând politica sa de înțelegere și de bunăvoință față de minoritățile maghiare, a luat chiar în săptămânile din urmă unele măsuri importante pentru care am primit mulțumiri din partea conducătorilor acestor minorități. Astfel au fost dezlegate, în sensul dorit de minorități, chestiunea dobândirii naționalității române, integrarea breslelor maghiare în noua lege a breslelor din România, recunoașterea episcopiei evanghelice din Oradea Mare, salarizarea și pensionarea clerului evanghelic etc.

În ce privește „pretinsul complot”, în legătură cu care s-au făcut, într-adevăr, numeroase arestări, el reprezintă în realitate, după cum știți, o vastă și gravă orga-

Jovan Ducic,
ministrul Iugoslaviei la București

noștința faptelor descoperite și nu și-a ascuns îndurerata lui surprindere.

Socotim în asemenea împrejurări că dacă e cineva care ar trebui în ceasul din urmă să dea dovadă de înțelegerea importanței momentului actual pentru destindere în bazinul dună-

rean, acela este guvernul ungar, care până azi, în ciuda bunelor noastre intențiuni și a necontenitei noastre dovezi de bunăvoință, a pus în continuă primejdie, prin vorbă și prin fapte, orice putință de destindere și de înțelegere. Veți ruga pe d. Markovic să facă uz cu toată accentuarea de aceste informațiuni și numai pentru a înlătura uimitoarele obiecțiuni maghiare prin care guvernul ungar încearcă să îndreptățască refuzul său de a colabora mai departe la opera de pace ce urmăresc în comun acord România și Iugoslavia.

Contele Istvan Csaky,
ministrul de Externe al Ungariei

Gafencu ■

rea Germaniei, ci izolarea Sovietelor în fața lumii.

În momentul în care noi conversațiuni, destinate desigur a avea un rezultat concret, s-au angajat la Moscova între domnii von Ribbentrop și Molotov este, trebuie mărturisit, îndrăzneț a fi prorocul unei reînvieri a antagonismului germano-rus.

Totul s-ar schimba însă dacă am introduce în speculațiile noastre posibilitatea unei restaurări a păcii în Occident sau dacă ne-am închipui numai că negocieri ar fi început în vremea acestei restaurări.

Cine încearcă a-și reprezenta conflictele de interese ce s-ar retrezi fatalmente cu ocazia acestor negocieri sau acestei perioade de pace, pe terenurile lor naturale geografice, etnice, politice, spirituale și militare, nu pe cele artificiale create de greșelile acumulate de politica franco-engleză de la Barthou până la Chamberlain, cine admite că aceste greșeli nu ar fi reeditate și amplificate nici de oamenii de stat care le-au comis, nici de cei care i-ar înlocui eventual, nu poate să fie decât convins că este în posibilitatea diplomației occidentale de a retrezi oricând, astfel cum a fost perceput și descris în *Mein Kampf* [titlul cărții publicate de Hitler în anul 1925 – G.F.], antagonismul germano-sovietic, pol al politicii, al economiei și al doctrinei hitleriste.

O condiție prealabilă însă: pacea sau chiar numai negocierile pentru pace în Occident.

Este o asemenea condiție încă realizabilă? Da, atâta timp cât războiul în Occident nu a început încă. Căci după cum o spunea Mussolini în 24 septembrie: „Europa nu este încă efectiv în război. Atâta timp cât masele armatelor nu s-au ciocnit încă, această catastrofă mai poate fi evitată“.

Regele Carol al II-lea îl decorează pe Grigore Gafencu

Care ar putea fi contribuția noastră la acest program salvator?

Nu mă pot împiedica a vedea în prezența guvernului polon pe teritoriul nostru una din acele împrejurări de amănunt pe care numai întâmplarea le creează, dar care dau câteodată oamenilor de întreprindere prilejul unor soluțiuni logice și fericite.

Pacea, admisă de guvernul președintelui Moscicki [Ignacy, președintele Poloniei – G.F.] cu toate regândirile pe care o situație în veșnică evoluție și un viitor în fierbere le-ar permite acestor patrioți, pare a fi

de natură a aduce obligatoriu Londra și Parisul la o hotărâre asemănătoare.

Patrioții polonezi trebuie să-și dea seama că o asemenea pace sigură ar putea grăbi crearea împrejurării – un război germano-sovietic, urmat de o dezmembrare a Rusiei – în care o mare Polonie ar putea fi recreată. În ceea ce privește celelalte țări ale Europei Orientale, în tot cazul, o asociere definitivă germano-sovietică ar putea însemna pentru o generație sau mai mult încă anihilarea libertăților sau chiar a existenței lor.

Am onoarea etc.

Mihai R. Sturdza

Grigore Gafencu către Ambasada României la Belgrad

31 octombrie 1939

Domnul ambasador Ducici a fost informat de ministrul său de Externe că guvernul ungar a refuzat să ia în mai amănunțită cercetare proiectul unei declarațiuni comune româno-iugoslavo-maghiare pe care în înțelegere cu domnul Tsintsar-Markovic [ministrul Afacer-

programului general pentru canto și gimnastică, fiindcă despre reușita serbărilor mele din regiment se dusese vestea în toată Armata 1, din care făcea parte și Corpul 1 Armată, comandat de generalul Petala. Printre alte însărcinări, eu aveam și pe aceea de a conduce, împreună cu profesorul Castaldi, corul de 10.000 de soldați, care aveau să cânte la sosirea familiei regale pe Câmpia Aroneanu, unde aveau loc serbările, imnul național *Trăiască regele* (unul dintre cele mai frumoase imnuri naționale din Europa). Castaldi a condus 5.000 de soldați și eu 5.000, care au intonat imnul regal și *La arme*, un marș eroic foarte antrenant, mult cântat în armată și în școlile noastre.

Intro zi, între sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai 1917, pe când mă aflam cu cei 10.000 de oameni pe Câmpia Aroneanu și făceam exerciții în vederea festivității de 10 mai, am observat la o depărtare de cca 8 – 900 m pe șoseaua dreaptă care venea spre câmpul de exerciții un automobil care s-a oprit într-un nor de praf lângă doi cai de călărie. Din automobil au coborât două persoane – o doamnă și un bărbat –, care au încălecat caii, pornind spre noi într-un galop ușor. Imediat mi-am dat seama că cei doi călăreți erau regina Maria și unul dintre aghiotanții ei, care venea să treacă trupa în revistă. Am dat

Generalul Nicolae Petala

alarma, am anunțat oamenii despre sosirea reginei, pe care o iubeam și admiram mult, i-am inițiat în grabă cum trebuie să o primim și am luat toți poziția de „drepti, pentru onor la rege”, încetând exercițiile. Când regina a intrat cu calul printre rândurile soldaților – minune de frumoasă și ea și calul alb-vântat pe care călărea *en amazon* (adică pe o parte), într-un galop mic –, un tunet formidabil de „Ura! Trăiască regina Maria!” a izbucnit din piepturile celor 10.000 de ostași răspândiți pe toată Câmpia Aroneanu, urale care n-au mai încetat decât după ce regina iubită, trecând de câte două ori prin fața fiecărui rând de soldați, la sosire și la înapoiere, în galopul superbului animal pe care-l conducea și stăpânea, întorcându-l printre rândurile trupei cu o ușurință și o siguranță de adevărată maestră de călărie, a ajuns înapoi în locul de unde pornise să treacă armata în revistă, descălecat

într-un salt ușor, urcându-se în mașina care o adusese și dispărând în zare sub privirile înmărmurite ale soldaților fericiți că avuseseră rara și unica ocazie în viața lor să o vadă bine și de aproape pe această faimoasă regină între regine, de a cărei frumusețe și vioiciune se dusese vestea în toată Europa și peste ocean. Soldații, deși automobilul regal nu se mai zărea, nu încetau să strige din toate puterile: „Ura! Trăiască regina Maria, regina românilor!”.

Într-altă zi, cam tot în vremea aceasta, a venit în inspecție pe Câmpia Aroneanu generalul de corp de armată Petala, comandantul serbărilor de 10 mai. După ce am luat de la el cunoștință de cele șase numere din care se compunea programul serbărilor, i-am spus: „D-le general, la mine în regiment am descoperit un copil de șase ani al unui locotenent, camarad al meu, care declamă excepțional de frumos, un adevărat artist. Știe poezii patriotice care ar merita să fie auzite de rege în ziua de 10 mai!” Generalul mi-a ordonat imediat: „Paschievici, trimite imediat după copil. Măine dimineață să-l am aici!”

Adoua zi, și copilul Gicu Nicolaescu și generalul Petala, pe la orele 10 dimineața, au fost pe platoul Aroneanu. Generalul Petala, ca de obicei, a venit călare în fruntea unui grup numeros de ofițeri de stat ma-

UN SOLDAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

SEVER PASCHIEVICI

Ambițios și competent, bun organizator, isteț, devotat și serios, iubit și apreciat de camarazii de arme, Sever Paschievici a fost ales drept adjutant de regiment pe lângă locotenent-colonelul Costică Lăzărescu, după ce a ajuns în Moldova (Magazin istoric, nr. 4/2020). Întâmplător, Sever și colonelul Lăzărescu se cunoșteau de mai multă vreme, de la Slatina, unde acesta din urmă se căsătorise cu fata unui mare industriaș francez, pe nume Raux, proprietarul unei fabrici de cherestea, și se simpatizau reciproc.

Pe lângă programul de instrucție al regimentului, locotenent-colonelul Lăzărescu s-a ocupat și de moralul unităților de sub comanda sa, organizând conferințe și jocuri de război, ca și reuniuni de îmbărbătare și discuții cu subiecte de cultură generală, patriotică și militară. Sever răspundea de organizarea acestor acțiuni. El a făcut o descoperire senzațională: un copil de șase anișori, pe numele lui Gicu Nicolaescu, fiul unuia dintre ofițerii din regiment. Copilul avea un talent cu totul excepțional pentru declamație, lucru de care părintele său nu își dădea prea bine seama. La prima serbare la care Sever l-a programat pe băiețel să recite două poezii patriotice, el a impresionat profund întreaga audiență în frunte cu comandantul.

Sever Paschievici ne descrie în acest episod pregătirea și desfășurarea serbării dedicate zilei naționale de 10 mai pe frontul din Moldova.

SĂRBĂTOAREA NAȚIONALĂ DE 10 MAI 1917

Ne apropiam de ziua istorică a neamului românesc. Această zi a fost socotită cu drept cuvânt de români sărbătoarea națională cea mai mare și cinstită în fiecare an, din 1866 până în 1944, cum se cuvenea. Bineînțeles, cu atât mai mult în 1917, în timpul marelui război mondial, când noi luptam pentru întregirea neamului într-o Românie Mare, care a și fost înfăptuită de armatele române și aliate sub

Sever Paschievici și soția

domnia regelui Ferdinand I și a reginei Maria.

Serbările din 1917 au fost puse sub comanda generalului de corp de armată Petala, unul dintre cei mai distinși generali ai armatei noastre, care, printre organizatorii serbărilor, a numit pe Castaldi, profesor la Conservatorul din București de orchestrație și contrapunct, și pe mine. Pe mine, probabil, m-a numit pentru întocmirea

*Continuarea acestor amintiri de viața mea, pe care le scriu, pentru voi, cu un suflet
bun, Cristiana, Tonia, Paschievici, copilul
meu, dăruia Sina (Lina), nașii, doborâți Sina
Tonia, Paschievici, căsătorită cu d. Lăzărescu
Tonia, urmează la începutul acestui cartier pe
paginile, văd.*
*Doi pe lângă aceste amintiri, sufletul al nostru
Cristiana, al mea și al doborâți Sina, căsătorită
Lina, dăruia Sina, Tonia, căsătorită
Lina și căsătorită Sina, nașii, doborâți Sina
Tonia, Paschievici, căsătorită cu d. Lăzărescu
Tonia, urmează la începutul acestui cartier pe
paginile, văd.*
*Am crezut că acest suflet al nostru
Cristiana, al mea și al doborâți Sina, căsătorită
Lina, dăruia Sina, Tonia, căsătorită
Lina și căsătorită Sina, nașii, doborâți Sina
Tonia, Paschievici, căsătorită cu d. Lăzărescu
Tonia, urmează la începutul acestui cartier pe
paginile, văd.*
*—București, 10 mai 1917—
S. Paschievici*

Pagină din manuscris

ministrul Ioan I.C. Brătianu, a comandanților militari aliați, a înalților demnitari ai statului.

Micul Gicu a încercat în fața mea rezistența mesei pe care avea să se urce pentru a declama în fața acestor istorice personalități.

După sosirea familiei regale în dimineața zilei de 10 mai 1917 pe Câmpia Aroneanu, copilul Gicu Nicolaescu, sub supravegherea mea, a declamat în fața celor prezenți, în frunte cu suveranii și guvernul țării, corpul diplomatic, misiunile speciale militare, a generalului Berthelot, trimisul Franței, și a demnitarilor țării, poezia *Furtuna*, de Zaharia Bârsan, foarte potrivită momentului istoric pe care îl trăiam atunci și care a impresionat profund toată suflarea omenească prezentă la marile și istoricele festivități.

După imnul regal, cântat de muzicile militare împreună cu cei 10.000 de ostași, pregătiți și conduși de profesorul Castaldi de la Conservatorul de Muzică din București, a urmat cântecul *La arme*, compus de Castaldi pe versurile neuitatului poet transilvănean Șt.O. Iosif, care a stârmit un astfel de entuziasm, încât ministrul Aprovizionării (în realitate, de Interne), Alexandru Constantinescu, și-a smuls ceasul de aur de la brâu și l-a oferit compozitorului Castaldi. A venit rândul copilului-artist Gicu Nicolaescu. Urcat de mine pe măsura din fața regelui Ferdinand Întregitorul, a

Alexandru Constantinescu

reginei Maria și a familiei regale, copilul minune a declamat admirabil – cu lângă el, urmărindu-l cu mare atenție – semnificativa poezie *Furtuna*. La un moment dat, regele, foarte mișcat de extraordinarul talent al copilului, m-a bătut ușor pe umăr (mă cunoștea dinainte) și m-a întrebat: „I-al tău copilul, Paschievici?“. „Nu, Majestate! – am răspuns eu –, este al unui camarad locotenent din regimentul meu!“. „Bravo! Foarte bine, copilul. Bravo!“ – a adăugat extrem de mulțumit suveranul. Când copilul a terminat, o furtună de aplauze a acoperit ultimele exclamații de emoțiune. Pe figurile tuturor se citea curiozitatea admirativă cu care era privit acest mic fenomen, acest talent care tulburase sufletele, entuziasmase inimile, alun-gase decepțiunile!

Regina Maria, înduioșată până la lacrimi (își pierduse nu de mult pe ultimul vâstar

regesc, micul principe Mircea, pe care îl lăsase în teritoriul ocupat de dușmani), se apropie de măsura pe care încă sta copilul în picioare, îl ia în brațe, îl sărută și îi dă voie și lui să o sărute! Momentul este culminant! Trupa execută câteva mișcări de ansamblu și începe defilarea. Copilul a dispărut de lângă mine. Nu l-am revăzut decât seara, la Teatrul Național, când marcea asociație „Jockey Club“ a dat o reprezentație de gală în onoarea regelui și a familiei regale.

Si la această festivitate a reușit să declame copilul. Scara, la teatru, după ce marele artist dramatic Constantin Nottara – decanul scenei noastre – a declamat impresionant de tot poezia *Locuința mea de vară e la țară*, de George Topârceanu, copilul a venit lângă mine, m-a apucat de mână și m-a rugat insistent să intervin, că vrea să declame și el după celebrul artist. Era foarte natural să vie la mine, fiindcă numai prin mine reușise să fie remarcat și să câștige faima de mare talent în declamație. Am căutat să conving copilul că dorința lui de a se întrece cu Nottara este aproape o imposibilitate de vreme ce societatea „Jockey Club“ este una dintre cele mai repute ale țării, serbarea este a ei și programul serbării comunicat Majestăților Lor nu mai poate fi modificat. Dar copilul m-a implorat: „Dacă vrei dumneata, d-le locotenent, toate se pot face. Te rog mult!“.

Când am văzut câtă dorință

jor. În același timp, a sosit pe jos și s-a așezat lângă calul generalului Petala și generalul de divizie Vlădescu, poreclit Țiganul pentru figura lui tuciuică, ca și pentru făptura lui veșnic întunecată.

Cum m-am prezentat, generalul Petala m-a întrebat: „Ei, ți-a sosit copilul, Paschievici?”. La răspunsul meu afirmativ, generalul mi-a ordonat să i-l prezint. Am făcut atunci semn copilului, îmbrăcat în uniformă militară de cercetaș, să se apropie, ceea ce copilul a făcut imediat, prezentându-se și salutând militărește pe înaltul general. Curajul copilului a făcut de la început bună impresie și generalul, mereu călare, l-a întrebat: „Am auzit că tu știi să ne spui poezii frumoase. Ia să te auzim!”. Și copilul a început să declame ca un adevărat artist consacrat poezia *Pajurei cu două capete*, de Octavian Goga, o poezie foarte potrivită momentelor pe care le trăiam noi atunci și în care era vorba de împărăția

austro-ungară (pajura cu două capete) și de Transilvania, una dintre marile provincii românești ruptă din trupul țării noastre și pe care această împărăție – și, în special, ungurii – o stăpâneau de peste 1.000 de ani. Doar pentru Transilvania plecasem noi în război, plini de entuziasm, cu hotărârea de a ne sacrifica viața pentru eliberarea acestui pământ românesc de sub sclavia ungurească și alipirea lui la patria-mumă. Când generalul, de la primele versuri rostite de acest copil, și-a dat seama de extraordinarul său talent, de dicțiunea, pătrunderea, intonația, puterea de convingere, nuanțarea și emotivitatea cu care acest mic artist sublinia fiecare pasaj important al minunatelor versuri pe care le declama cu atâta ușurință și înțelegere, lacrimile i-au podidit ochii și, ca să-și ascundă turburarea sufletească, ajutat de un gest brusc, a descălecat de pe cal, mișcare executată imediat de toți călăreții. În timp ce generalul Vlădescu, omul tare,

cu reputație de om aspru, rău chiar, ca să nu-și descopere clipa de slăbiciune în care se găsea, a plecat de lângă generalul Petala și s-a depărtat pe câmp, până nu l-am mai văzut.

Copilul a terminat poezia în admirația și surprinderea întregului corp ofițeresc. Generalul Petala l-a ridicat în brațe, l-a sărutat și, privindu-mă în ochi, mi-a zis: „Ai avut dreptate, Paschievici! Copilul va declama în fața Majestății Sale regelui!”. Iar generalul Vlădescu, când s-a reîntors de pe câmp, m-a rugat să-i dau copilul pentru o zi la el acasă. I-am răspuns să-l ceară direct d-lui general Petala, care l-a luat la el acasă, tot pentru o zi. Astfel că, copilul a revenit lângă mine a treia zi dimineața, în ajunul regalelor sărbători de 10 mai 1917, când am vizitat împreună locul serbării și masa fixată de pe care micul cercetaș, Gicu Nicolaescu, avea să declame în fața suveranului, Majestatea Sa regele Ferdinand I Întregitorul, a Majestății Sale

regina Maria a românilor, mama răniților, a familiei regale – prințul moștenitor și principii de Coroană –, a generalului Berthelot, trimisul special al Franței și comandantul suprem al corpului ofițeresc francez, atașat armatei române cu misiune specială, a guvernului țării, în frunte cu prim-

Familia regală sosește pe Câmpia Aroneanu, 10 mai 1917

**Istorie
și
film**

SĂ NE SPERIEM SAU SĂ ÎNVĂȚĂM DIN FILMELE CU EPIDEMII?

CĂLIN HENTEA

Filmele cu epidemii fac parte din marea familie a producțiilor despre catastrofe naturale. De sorginte majoritar hollywoodiană, ele au un succes de public garantat, deoarece conțin ingrediente de mare spectacol, drame cu accente horror, suspans și aluzii pertinente la actualitate, susținute de mari vedete.

Doar capacitățile moderne ale industriei cinematografice în materie de efecte speciale au făcut posibilă producția de blockbustere pe tema unor gigantice catastrofe naturale, cu conotații apocaliptice. Staruri de primă mărime au fost plasate drept cap de afiș, dar ceea ce a asigurat succesul de public au fost scenariul solid și efectele speciale cât mai spectaculoase. Au rezultat pelicule credibile, din care spectatorii au putut culege nu doar emoții, ci și unele învățăminte (sau teorii ale conspirației) despre ceea ce ar însemna o pandemie scăpată de sub control. Cu alte cuvinte, Hollywood-ul a încercat să ne pregătească pentru ceea ce ni se întâmplă astăzi cu pandemia de SARS-CoV-2, dar zadarnic. Lecțiile nu au fost învățate. Poate că măcar acele nebănuite resurse ale răului din oameni fășnite în situații limită imaginate în filme se vor dovedi doar ficțiuni.

Epidemii ucigătoare au trăvășit mereu omenirea sau doar unele zone. Boala sau virusul însă au fost diferite și până li s-a găsit antidotul sau vaccinul au făcut multe victime. Cinematografia aflată într-o epocă de aur nu a ezitat să încadreze moartea personajelor lovite de epidemie într-un context cât mai dramatic, de natură să stoarcă emoții lacrimoase. În 1931, John Ford a înfățișat în *Arrowsmith* o epidemie de ciumă bubonică și lupta disperată a unui tânăr medic, interpretat de Ronald Corman, pentru a descoperi un antidot capabil să salveze în timp util pe cei apropiați.

Nu putea scăpa atenției romantice povești a *Damei cu*

camelii, roman și piesă de teatru scrise de Alexandre Dumas fiul. În *Camille*, film regizat de George Cukor în 1936, frivola Marguerite

Afișul filmului *Arrowsmith*

Gauthier cea răpusă de tuberculoză, este interpretată de Greta Garbo, care a primit și o nominalizare la Oscar pentru acest rol. Greta Garbo apare tot într-un rol romantic și în ecranizarea din 1934 a romanului lui Somerset Maugham *Vălul pictat*, în care este descrisă o epidemie de holeră din China.

Mult mai cunoscută este drama romantică *Jezebel* din 1938, semnată de William Wyler, în care sunt înfățișate deosebit de convingător ravagiile epidemiei de febră galbenă din 1852 în New Orleans. Eroul carismatic, interpretat de Henry Fonda, este contaminat și trimis într-o cumplită carantină pe o insulă, printre sclavi

Gicu Nicolaescu recită în fața suveranilor României

avea copilul să declame în seara aceea, în fața unei săli arhipopulate cu tot ce țara avea atunci mai select, și câtă încredere în inițiativa și energia mea, am comunicat dorința copilului d-lui general Petala, care, în semn de aprobare, mi-a spus să aștept puțin. Am revenit în sală cu copilul de mână și, urmărind mișcarea, am văzut cum generalul Petala, din loja sa, vecină cu loja regală, a intrat la rege și i-a comunicat ceva la ureche (în timpul programului). Regele, plăcut surprins, a aprobat cu vioiciune dorința copilului și, la câteva minute după aceea, micul Gicu a apărut pe scenă. Când cortina s-a ridicat, în sală a fost un moment de stupefacțiune!! Micul artist, care nu era în program,

recunoscut de majoritatea sălii în costumul lui de cercetaș de război, cum declamase dimineața pe platoul Aroneanu, a fost primit de o ploaie torențială de aplauze, care n-a încetat decât la gestul scurt al suveranului, prin care invita copilul să intre în rol, adică să înceapă.

După o adâncă înclinație către familia regală, copilul a declamat ca un artist desăvârșit, cu adevărat la înălțimea evenimentului care se sărbătorea, poezia *Ca mâine va bate ceasul*, de Zaharia Bârsan. Întors cu fața spre loja regală și privind ținută în ochii viteazului rege Ferdinand, comandantul suprem al armatelor române, care au făurit România Mare, micul Gicu

i s-a adresat cu versurile: „Și tu să vii [în Ardeal], Mărite Crai cuminte,/ Să te vedem în frunte de voinici,/ Îți vom ieși cucernici înainte/ Cu pâine și cu sare de pe-aici”.

Sala, în delir, stăpânită de curajul și talentul copilului, s-a ridicat în picioare și, în aplauze și urale nesfârșite, a făcut regelui, reginei și familiei regale o manifestație de iubire spontană și respect nețărmat, al cărui ecou a străbătut Moldova toată, pătrunzând până departe în teritoriul ocupat. Curajul și nădejdea au cuprins întreg poporul românesc în această mare și neuitată zi de 10 mai 1917!

(Va urma)

**Prezentare și selecție
Ing. Ioana HOISESCU**

2020 sunt cele cu orașe devastate, cu guverne care cad succesiv și cu o întreagă lume în derivă, sub năvala furnicarului de zombii însetați de sângele oamenilor sănătoși și care ajung să escaladeze rezistibil până și zidurile fortăreței Israel. Iarăși, croulul filmului interpretat de Brad Pitt îi revine sarcina descoperirii unui antidot capabil să salveze încet, încet, omenirea aflată în pragul extincției, chiar riscându-și existența umană prin infectare cu virusul zombi. Interesantă este ideea că antidotul contra contaminării oamenilor sănătoși și împotriva transformării lor în zombi se află tocmai în agenții patogeni sălășluind în oameni bolnavi. Filmul este disponibil pe NETFLIX.

După ce omenirea și-a dat seama de pericolul pandemiei cu noul coronavirus, s-a produs și o mică explozie (atâta vreme cât librăriile au mai fost deschise publicului) a vânzărilor celebrului roman al lui Albert Camus, *Ciuma*. În 1947, Camus a reușit să anticipeze cu o impresionantă acuratețe și profunzime nu numai fazele succesive ale contaminării cu ciumă a populației unui întreg oraș, Oran din Algeria, dar și decorul social al carantinării complete a acestuia sau dramele umane pe care epidemia le produce. Cartea a fost ecranizată în 1992, în coproducția argentiniano-franco-britanică *The Plague* (Ciuma), cu William Hurt în rolul docto-

Will Smith, în *I Am Legend*

rului Rieux, alături de Sandrine Bonnaire, Robert Duvall și Raul Julia. În pofida prestigioasei distribuții și a selecționării la Festivalul de film de la Veneția, filmul a rămas cvasi-necunoscut.

Situațiile limită, de viață și de moarte, scot îndeobște la lumină ceea ce este mai bun sau mai rău în oameni, în momentul în care, sub presiunea amenințărilor iminente, ei își pierd platoșa convențiilor sociale și rămân goi, înfățișând adevăratul lor caracter. Și aceasta este o zonă pe care filmele despre epidemii au investigat-o fără milă, anticipând și la acest capitol unele reacții pe care le-a produs, și la noi, și la alții, pandemia noului coronavirus. În *horrorul Carriers* (Purtătorii), din 2009, al fraților Alex și

David Pastor, cu Chris Pine drept vedetă, vedem patru puști disperați care fug de o pandemie nimicitoare spre un tărâm mai sigur. De luat aminte că în goana lor spre salvare, puștii descoperă, așa cum sublinia actrița și criticul de film Gloria Sautiuc, că „cel mai mare inamic al lor nu este virusul care atacă omenirea, ci răul din ei înșiși”.

Unul dintre cele mai populare filme despre epidemii a fost *blockbusterul Outbreak* (Alerta), din 1995, cu o distribuție de excepție: Dustin Hoffman, Rene Russo, Morgan Freeman și Donald Sutherland. O maimuță purtătoare a virusului Ebola („la modă” în acea perioadă) ajunge, prin contrabandă, din Zair în S.U.A. și obligă autoritățile americane să bage în carantină un întreg oraș californian, cu întregul spectacol palpant al desfășurării armatei americane și al cuceririi lupte pentru adevăr și salvare a oamenilor duse de cercetători și ofițeri fără prihană. Sarcina și piperul acestui *disaster-movie* este generalul american care vrea cu orice preț virusul pentru obținerea unei arme biologice. Iată, așadar, și o excelentă sursă de inspirație pentru consumatorii de teorii ale conspirației.

Poate că de cea mai mare luare aminte pentru actuala pandemie este filmul lansat chiar la 9 septembrie 2011, semnat de laureatul premiului Oscar, Steven Soderbergh, *Contagion* (Pericol nevăzut).

Dustin Hoffman și Rene Russo, *Alerta*

negri, fiind însoțit, ca un titlu de autopenitență pentru trecutele sale păcate, de frumoasa și răsfățata Julie Marsden, interpretată de Bette Davies.

O producție cinematografică mai deosebită, având pe fundal epidemia de ciumă ce a devastat Europa în secolul al XIV-lea, este *A șaptea pecete* și datează din 1956, fiind semnată de Ingmar Bergman, cu Max von Sydow și frumoasa Bibi Anderson în rolurile principale. Spre deosebire de producțiile ulterioare, miezul creației lui Bergman este unul filosofic și moral, despre credință în vremuri medievale hăituite de moarte și mizerie. Dimpotrivă, producția hollywoodiană din 2010 *Black Death* (Moartea neagră), cu Sean Bean în rolul unui cavaler din Anglia, tot în timpul Marii Ciume, mizează comercial pe un scenariu cu necromanți, intoleranță și obscurantism. Tot în registru comercial a fost realizat de televiziunea spaniolă și serialul *Ciuma*, din 2018. Intriga celor șase episoade mizează pe trădări, conspirații, plăceri personale și abuzuri, care toate se petrec în luxurianta Sevilie din secolul al XIV-lea, măcinată de o răvășitoare epidemie de ciumă.

Vampirii și zombii au fost personaje colective adesea fo-

Bette Davis și Henry Fonda, protagoniștii peliculei *Jezebel*

losite în filmele cu scenarii apocaliptice, deoarece permit imagini șocante, furnizoare certe de emoții imediate pentru spectatorul consumator de senzații tari. Astfel, romanul SF din 1954 *I Am Legend* (Sunt o legendă), de Richard Matheson, în care o epidemie a ucis cea mai mare parte din omenire, iar supraviețuitorii, cu excepția personajului principal, au devenit vampiri, s-a bucurat de trei ecranizări: *The Last Man on Earth* (Ultimul om pe Pământ), în 1964, *The Omega Man* (Omul Omega), în 1971, cu Charlton Heston, și *I Am Legend* (Sunt o legendă), în 2007, cu Will Smith, pro-

ducție care aduce speranța descoperirii unui vaccin miraculos. Ceea ce poate părea mai terifiant pentru spectatorul de astăzi, aflat în carantină sau izolat la el în casă, este imaginea cu Will Smith, singur cu câțelul său credincios, într-un imens oraș pustiu, în contrast cu hoarele de zombii ce se ascund de lumină în văgăuni întunecoase.

Singurătatea supraviețuitorului unei pandemii ce aduce extincția este și tema principală a filmului regizat de Danny Boyle în 2003, intitulat *28 Days Later* (După 28 de zile). În subsidiar, mai apare și un alt aspect important al filmelor (și realităților) despre epidemii: neglijența sau croarea umană (aici e vorba despre maimuțe infestate cu un virus care scapă dintr-un laborator) ca sursă zero de contaminare vertiginoasă a întregii omeniri. Din nou dă mult de gândit imaginea supraviețuitorului, interpretat de Cillian Murphy, încercând să reziste într-o Londră pustie și căutând disperat semeni necontaminați.

Max von Sydow și Bibi Anderson

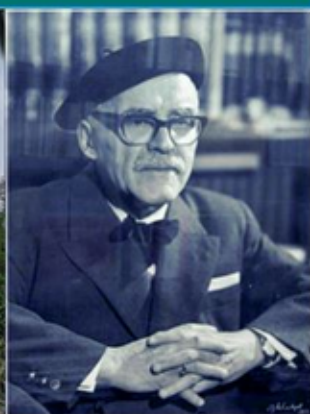
Zombii, ca rezultat al unei pandemii cumplite, se află în prim-planul unor *horror-scene* de ansamblu sau chiar de detaliu și în filmul *World War Z* (Ziua Z. Apocalipsa), din 2013, cu Brad Pitt. Scenele care îi pot produce furnicături spectatorului din

Inedit

TUDOR ARGHEZI ÎN MĂRTURISIREA AGENTULUI „ARDELEANU“

MIHAIL MIHAILIDE

● Închis la Văcărești, eliberat de Iorga ● „Etajul“ lipsește, e prezent însă „șantajul“ ● Malaxa nu scapă de arghirofilia scriitorului și „cotizează“ lunar ● Reabilitat de Gheorghe Gheorghiu-Dej ● Secretarul de redacție dă din casă ● Baruțu e trimis pe teren, să rezolve problema ● Mare discreție, de teama răzbunării maestrului

Casa scriitorului din strada Mărțișor nr. 26 și proprietarul ei, autorul volumelor de poezii Cuvinte potrivite și Flori de mucigai

La 23 mai, în anul Pandemiei, se împlinesc 140 de ani de la nașterea marelui poet al literaturii naționale, prozatorului, temutului polemist și jurnalistului Tudor Arghezi (Magazin istoric, nr. 1/1967, 3, 7/2002, 11/2014), gazetar „născut, iar nu făcut“ (cum au fost și sunt atâția), dar nu și fără prihană...

A inițiat și condus publicarea pe care a denumit-o *Bilete de papagal*, titlu cu referire la format: „a opta parte dintr-o coală tipografică nr. 12 universal, precum și la aspectul grafic“, îndoită în două pe lung și rezultând astfel patru pagini.

Era deschisă tinerilor scriitori, dar și celor consacrați. Mulți tineri au debutat sau colaborat cu versuri, proză scurtă, teatru, medalioane literare etc. Revista a apărut zilnic la București (2 februarie 1928 – 10 august 1929 și 15 iunie – 5 octombrie 1930), apoi,

săptămânal (1937 – 1938, când a avut dimenisunile unei cărți obișnuite, purtând pe frontispiciu doar numărul de ordine, nu și data).

Suita primelor exemplare a ieșit de sub teasc în tipografia instalată în curtea casei lui Arghezi, la „Mărțișor“. Con-

Având o distribuție de prim rang (Marion Cotillard, Matt Damon, Laurence Fishburne, Jude Law, Gwyneth Paltrow, Kate Winslet), acesta portretizează personajele tipice din scenariul unei pandemii: prima victimă infectată, omul obișnuit, cercetătorul pasionat, doctorul empatic, conșpiraționistul, ofițerul de informații specialist. Lăudat de critici, cu o bună poziție în *box-office* (câștiguri de 135 de milioane de dolari pentru un buget de 60 de milioane), apreciat de oamenii de știință pentru acuratețea sa (doctorul Ian Lipkin, consultantul științific al filmului, a anunțat între timp că a contractat noul coronavirus), filmul disecă metodic etapele unei contagii cu un virus având ca origine un liliac (ce premoniție stranie), cu efectele și reacțiile tipice într-o asemenea situație. Din multe puncte de vedere, *Contagion* este un film util a fi revăzut în zilele noastre.

In fine, pentru cei ce apreciază genul documentar, platforma de *streaming* NETFLIX a cuprins și serialul din 2020, în șase episoade, *Pandemia, virusul gripal*, despre „eroii din prima linie a luptei împotriva gripei

Afișul filmului
Ziua Z. Apocalipsa

și eforturile lor de a împiedica o viitoare epidemie mondială". Desigur, istoria începe cu gripa spaniolă din 1918, ce a făcut zeci de milioane de victime, cu siguranță mai multe decât Primul Război Mondial; nu lipsește nici gripa aviară, în centrul relatărilor aflându-se cercetătorii din S.U.A. și Asia. Groaznică epidemie de gripă spaniolă a fost arareori menționată și reprezentată în filme. Cea mai recentă evocare a gripei spaniole s-a petrecut într-un episod din sezonul II al serialului britanic *Downton Abbey*, din 2011, în care câteva dintre personajele principale sunt lovite de ucigătoarea molimă.

Menționarea cumplicitei epidemii de gripă spaniolă ce a decimat Europa la sfârșitul Primului Război Mondial obligă la o trimitere la contextul în care s-a petrecut cel mai important moment din istoria de secol XX a României: Marca Unire de la 1 Decembrie 1918. La acea vreme, nu existau nici sumedenia de mijloace de informare în masă actuale (adesea isterice și conșpiraționiste) despre pericolul infestării și metodele profilactice, dar nici ideea de autoizolare pentru prevenirea contaminării. Atunci, ardeleni s-au strâns la Alba Iulia, unii purtând la gât, drept protecție, doar o salbă de căței de usturoi. Unele dintre marile personalități ale actului Unirii, precum octogenarul Gheorghe Pop de Băsești sau Ștefan Cicio Pop, președintele Consiliului Național Român, au călătorit și au fost o prezență activă la Alba Iulia, deși sufereau de febra gripei spaniole. Regina Maria a fost și ea greu încercată, în aceeași perioadă, de gripa spaniolă, iar generalul Eremia Grigorescu se presupune că a fost ucis de această molimă.

Poate că nu ar fi deloc lipsit de interes și de învățătură, după trecerea actualii pandemii, realizarea unui film românesc, avându-l pe doctorul Ion Cantacuzino drept personaj principal al acelor momente de încheștare maximă cu flagelul febrei tifoide, ce i-a decimat pe românii refugiați în Moldova anului 1917, supraviețuind în condiții de incredibilă mizerie, foamete cumplică, frig, spaimă și deznădejde.

Așa a fost atunci. Acum... ■

Secvență din Pericol nevăzut

șește să adune la *Cronica* un șir impresionant de nume: Adrian Maniu, I. Vinca, D. Botez, Dragoș Protopopescu, Emil Isac, I.C. Vissarion, Camil Petrescu, Perpessicius, G. Bogdan-Duică, Paul Zarifopol. Mulți dau texte strict literare, nu sunt neapărat germanofili; i-au putut atrage calitatea revistei și reputația directorului său. „A fost eliberat de la Văcărești cu contribuția lui Nicolae Iorga. În anii Primului Război Mondial, Argezezi publică intens în presa „germanofilă”: *Seara*, *Cronica*, *Gazeta Bucureștilor*, *Steagul* (ziar conservator) – vreo 500 de articole.

Peste ani (1943), Argezezi germanofilul avea să fie arestat și trimis în lagăr la Tg. Jiu pentru pamfletul *Baroane*, în care ținta era diplomatul hitlerist de la București, Manfred von Killinger. Va fi eliberat în scurt timp. Violent antimonarhic în timpul domniei regelui Carol I (vezi pamfletul din 1912 *Omul cu ochii vineți*: „Regele-călugăr trăiește retras ca o cucu-vaie și numai ochii din când în când i se zăresc, fumurii, rotunzi și reci ca doi bulgări de camfor [...] Călugărul cu coroană de oțel pe frunte a hipnotizat o țară”), devine un susținător al lui Carol al II-lea, de la care ar fi primit stipendii. Dar și recunoscător pentru publicarea volumului *Versuri* la editura Fundației pentru Literatură „Regele Carol al II-lea”, care l-a consacrat ca mare poet. În continuare, antimonarhistul

Arghezi nu a încetat să-l periclitirambic pe suveran (vezi poezia *Făt frumos*).

Iscolând „de la stânga la dreapta” în anii tinereții, ostracizat în perioada proletcultistă – până a nu mai avea ce mânca, vânzând cireșe în piață, fructe cărate din propria-i livadă, scriind pe hârtie

Fotografie de familie făcută la Mărțișor în 1943. Barutu, între părinți, Paraschiva și Tudor Argezei

igienică, dacă e adevărat, afirmația aparține fiului său Barutu –, e reabilitat la indicația lui Gh. Gheorghiu-Dej. Este aniversat, decorat și premiat cu sume semnificative la împlinirea unor vârste rotunde (75 și 85 de ani). Dintr-o dată, va fi făcut deputat în Marcea Adunare Națională; va fi ales în rândul membrilor Academiei Române; e plimbat în străinătăți, însoțit ca *bodyguard* de propriul fiu; petrece luni de zile în țări occidentale împreună cu întreaga familie, adesea pe socoteala statului (sub pretextul îngrijirii sănătății); nu ezită să scrie în favoarea noii orânduiri, nu numai texte literare, dar și măestrite „osane”, inclusiv în gazeta de propagandă a Securității – *Glasul Patriei*, difuzată numai în străinătate.

Tudor Argezezi afirma undeva că îi detestă pe acci gazetari care nu ar avea coloană vertebrală și, ipocriți, trădându-și idealurile (dacă le au), fug de îndată acolo „unde punga e mai mare și reușita imediată”.

Un document până acum inedit, descoperit în Arhivele Securității, depune mărturie că „mercantilismul” poetului (cunoscut din zvon public) va fi fost o... realitate. Și că, din criticele racile ale tovarășilor de meșteșug, nu s-ar fi sfiit totuși, selectându-și însă „victimele” (după cum se va vedea mai jos), să încerce măcar una – *șantajul*. De altfel, la „modă” în presa interbelică

(butada cu adresă la, de altfel, marele gazetar Pamfil Șeicaru, *șantajul și etajul*) și sursă de inspirație pentru dramaturgi (Mihail Sebastian, piesa *Ultima oră*).

O astfel de mărturie este *Nota* reprodușă mai jos din *Dosarul R 041597_001, D.C./1961*, (p. 75) – deschis pe numele lui Iosif Theodorescu-Arghezi (Barutu), semnată de agentul conspirat „I. Ardeleanu”.

Locotenentul de Securitate Șt. Ionescu se întâlnește la casa conspirativă „Veronica”, în ziua de 5 august 1961, cu agentul său „Ardeleanu”. Între informațiile obținute de la acesta se află și documentul mai înainte numit, semnat de informator. Acesta relatează:

„Un fost gazetar, C.I. Panaitescu [Panaitescu, Constantin,

Revista Bilete de papagal, apărută sub direcția lui Arghezi și unde și-a publicat mai ales pamfletele, între care Baroane, în 1943

form directorului revistei, care era și proprietarul, Tudor Arghezi, *Biletele* cată, „organizându-și colaborările”, să propună cititorului numere individuale, paginile urmând să fie scrise de una și aceeași persoană. Dar în cele peste 500 numere apărute, doar vreo zece au semnătura unui singur colaborator. Publicația este un „ziar fără partid”.

Polemicele corosive și majoritatea cronicilor literare aparțineau lui Tudor Arghezi. Ilustrația era semnată de Marcel Iancu (unul dintre inițiatorii dadaismului), dar și de poetul-director însuși (princeput și la desen/grafică). *Biletele*, ca și poezia lui T. Arghezi, au fost criticate de N. Iorga, în *Neamul românesc*. În tableta *Serenissima. Rugăciune pe brânci la d-l N. Iorga*, în aproape trei pagini dintre cele patru ale publicației, Arghezi replică virulent. La 16 decembrie 1944, Tudor Arghezi a scos ultima serie (a patra) a publicației *Bilete de papagal* în format de ziar, din care au apărut 48 de numere, până la 15 februarie 1945.

Sunt numeroase perioadele timpului la care a debu-

tat/colaborat ori pe care le-a condus. Mai nicio dată, Arghezi nu a ținut cont de orientarea politică a publicației, mai ales când trimeea producții literare ori – când era solicitat – colaborări, care-i erau, în general, retribuite.

O bună perioadă a vieții, a fost – în accepțiunea actuală

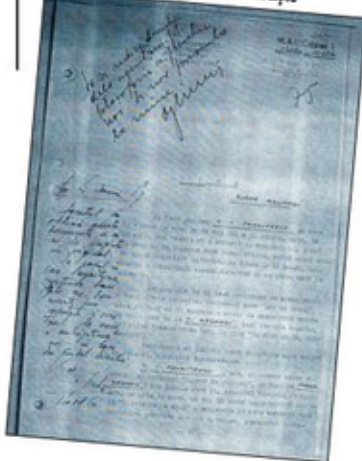
a termenului – un ziarist *freelancer*. La vârsta de 16 ani, debutează în *Liga ortodoxă* a lui Al. Macedonski (sub pseudonimul Ion Theo). După 1910, începe să conducă sau să editeze el însuși reviste, cum au fost: *Cronica* (apare în 1915 la București, director – I.N. Theodorescu-Arghezi; director literar, prietenul său Gala Galaction); *Cuget românesc* (unde a fost invitat să preia conducerea de către „brătienii” Ion Pillat și Vl. Streinu); *Națiunea* (care va avea o *Foaie a intelectualității*, condusă de poet); deja amintita și originala publicație *Bilete de papagal*. Publică asiduu în presa vremii la: *Revista modernă*, *Viața nouă*, *Facla*, *Viața românească* etc., iar după 23 August 1944 – la *Gazeta literară*, *Contemporanul*, *România literară* ș.a.

A existat o perioadă de „eclipsă” a lui Arghezi din viața literară (de prin 1947, până prin 1954), cum metaforic numesc criticii și istoricii literari interdicția de a publica impusă poetului, jurnalistului, polemistului. Punctul

culminant al acestui interludiu publicistic s-a înregistrat odată cu atacul sub forma unui infam articol în „serial” din *Scânteia*, *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, semnat de redactorul șef al acestui „organ” al partidului, devenit unic – Sorin Toma, odraslă a poetului A. Toma. Iar volumul neconvenabil proletcultiștilor, cumva antologic, *Una sută unu poeme*, a fost pus la index și retras din toate librăriile.

Bătăios, controversat, dar și versatil, Tudor Arghezi a fost condamnat și încarcerat de două ori. De răsunet a fost detenția la penitenciarul Văcărești, cu o durată de cca un an (1918 – 1919), când i s-a reproșat că, rămânând în Capitală în timpul ocupației, a colaborat la presa favorabilă nemților (împreună cu alți 11 ziariști și scriitori), acuzația fiind de trădare. Istoricul Lucian Boia – în volumul *Germanofilia* – identifică și analizează „contribuția” de colaboraționiști a unor scriitori. „Arghezi reu-

Pagină din dosarul aflat în Arhivele Securității

DE LA FIFA LA UEFA

POMPILIU NICOLAE CONSTANTIN

Anglia este patria fotbalului, dar nu în insulă își au originile instituțiile care conduc acest sport. Asta pentru că deși britanicii erau pasionați de fotbal, nu

Primul regulament al jocului de fotbal a fost întocmit în anul 1863 de Ebenezer Cobb Morley

au considerat că era nevoie de un for mondial care să tuteze jocul la nivel global. Britanicii aveau uniunea lor, numită Home Nations, și nu doreau să meargă mai departe de atât. Din această cauză Anglia nu a fost printre țările fondatoare ale FIFA, în 1904.

Bazele federației internaționale au fost puse sub coordonarea șefilor fotbalului francez și belgian. Cu ocazia unui meci între cele două selecționate s-au stabilit și detaliile fondării unui organism internațional cu denumire franceză, La Fédération Internationale de Football Association, adică FIFA. Președinte a fost ales un francez, Robert Guérin. Alături de Franța și Belgia, printre țările fondatoare s-au mai regăsit Elveția, Danemarca, Olanda, Spania și Suedia, ai căror reprezentanți au parafat actul de naștere al instituției, la Paris, la 21 mai 1904. Germania a aderat la această federație internațională printr-o telegramă. Fiecare membru al FIFA se angaja să plătească o contribuție de 50 de franci francezi, iar federațiile au întocmit un statut, un pas important spre universalizarea regulamentului fotbalistic.

FIFA se dezvoltă progresiv. În 1905 i se alătură și Anglia, iar în 1912 numără 21 de membri. Finalul Primului Război Mondial a generat discuții și în cadrul FIFA, astfel că anumiți membri dintre țările care ieșiseră învingătoare au cerut excluderea federațiilor din statele învinse. Anglia a fost cel mai fervent susținător al scoaterii Germaniei din cadrul federației internaționale. Cum celelalte țări s-au opus, Anglia a părăsit FIFA în 1920, în

semn de protest. Gestul englezilor nu a fost urmat și de alte țări, iar FIFA a continuat să se extindă. Venirea lui Jules Rimet la conducerea instituției, în 1921, a generat o evoluție și mai spectaculoasă a federației internaționale. Rimet i-a convins pe englezi să revină în cadrul FIFA în 1923, iar în același an și România a aderat la FIFA.

Robert Guérin în 1906

Jules Rimet (stânga) și cupa acordată câștigătoarei Campionatului Mondial care i-a purtat numele

1911 – 1968, ziarist; a colaborat la *Adevărul*, *Bilete de papagal*, *Dreptatea*, *Epoca*, *Facta*, *Universul* etc. – *Dictionar de pseudonime* de Mihail Straje – numele la naștere Stețcu –, Editura Minerva, București, 1973 – M.M.), pe care îl cunosc de vreo 30 de ani (el are acum 52 de ani), m-a vestit că a suferit un accident și, stând în pat, ar fi bucurat dacă l-aș vizita, având a-mi arăta unele documente literare. Am ajuns la el acasă condus de o cunoștință comună, deoarece nu mai știam cu exactitate unde locuiește. Documentele pe care mi le-a prezentat nu aveau – din punctul nostru de interes – decât o însemnătate relativă. Cerându-i ceva «mai de seamă», mi-a răspuns că îi aparțin (*sic*) o serie de manuscrise extrem de valoroase de la T. Arghezi, însă piesele acestea, dată

fiindu-le însemnătatea, le ține «în altă parte, bine ascunse»! Rugându-mă să păstrez toată discreția, mi-a arătat, în rezumat, cuprinsul documentelor.

C.I. Panaitescu era pe vremea aceea secretar al revistei *Bilete de papagal*, publicație condusă de Tudor Arghezi. Era într-o vară și maestrul, împreună cu familia, se afla la mare. De aici îi scrie secretarului său de la *Bilete de papagal* o scrisoare la care anexează două articole – portrete ale lui N. Malaxa, cunoscutul industriaș. Îi dă indicații secretarului să se prezinte lui Malaxa, arătându-i [un prim articol] care cuprindea [portre-

tul] nu a unui om de afaceri, ci a unui mare om de cultură, sprijinitor al artelor, persoană devotată operelor de binefacere, un adevărat poet în concepțiile lui sociale etc... Pe acest articol, ce urma să apară [în] ziua următoare în *Bilete*, Tudor Arghezi cerea o sumă foarte importantă. Interlocutorul meu nu își amintește cât. În orice caz, câteva sute de mii.

Tudor Arghezi adaugă în continuare (*sic*) că dacă Malaxa nu dă banii, atunci să-i prezinte să citească cel de-al

ția *Biletelor de papagal* un plic [cu o anumită sumă] din partea cunoscutului industriaș. Mai mult, cu ani în urmă (1927 – 1933), când își construia locuința vieții, cea din strada Mărțișor, T. Arghezi i-a trimis lui Nicolae Malaxa o scrisoare prin care îl implora, literalmente, să-i ofere un ajutor bănesc pentru a-și putea finaliza lucrările la casă.

Acum câțiva ani, C.I. Panaitescu a primit vizita lui Bărieșu (*sic*), fiul lui

Tudor Arghezi. Venise trimis de tatăl său să ceară unele scrisori [aflate în custodia secretarului său]. Spunea că îi sunt de trebuință maestrului. Cel solicitat a răspuns că aceste manuscrise, ca și întreaga mobilă, cărțile etc. ce le avea au fost arse [în urma unui] bombardament aerian. Maestrul a retrimis iar pe Bărieșu ca

să-i făgăduiască niște bani [suspicionând nesinceritatea secretarului și încercând să-l mituiască]. Dar C.I. Panaitescu a prezentat dovada oficială de «sinistrat» [în urma bombardamentului și a distrugerii provocate]. Acest act a fost dus de Bărieșu tatălui său, spre cercetare. Apoi, a fost lăsat în pace. C.I. Panaitescu declară că ar fi dispus să cedeze documentele (?) Muzeului Literaturii, dacă i se dau asigurări că nu vor fi cunoscute de maestrul, de la care, crede, că ar avea de suferit o grea răzbunare.

(Continuare în p. 41)

21 mai 1965. Acasă, la aniversarea vârstei de 85 de ani a scriitorului

doilea text [cu un conținut] diametral opus. N. Malaxa era desvăluit ca un spoliator, exploator fără milă al muncitorilor săi, adevărați robi, un afacerist de speță imundă etc... «Dacă Malaxa nu dă banii, spune-i din partea mea că îl bag în... (*sic*), iar a doua zi să citească articolul ce va apărea în gazetă!»

C.I. Panaitescu, cu care vorbeam, mi-a arătat că nu a fost nevoie să-i prezinte lui Malaxa [cea de a doua versiune a articolului]. Acesta [pusese] pe casier să-i achite de îndată lui Tudor Arghezi suma cerută! De altfel, în fiecare lună, un curier special aducea la redac-

Ivo Schricker într-o fotografie de grup
(al doilea din dreapta)

elvețieni, adică de zece ori bugetul pe un an al FIFA.

Intr-o problemă care a rămas nerezolvată mult timp a fost relația cu fotbalul german. După dispariția regimului nazist, FIFA a fost ostilă confruntărilor cu echipe din acest spațiu. Nu exista o federație germană care să ducă tratative cu forul din Elveția, așa că reprezentanții ai FIFA au propus suspendări pentru orice echipă care va da curs meciurilor cu echipe germane. Abia la Congresul FIFA din 1950 s-a cerut reintegrarea fotbalului german în cadrul forului internațional. CIO făcuse un pas în această direcție mai devreme, așa că și celor de la FIFA le-a fost mai ușor să treacă peste situația politică delicată și să ia în considerare doar aspectul sportiv.

FIFA devine așadar organismul tutelar al fotbalului mondial, însă acest lucru nu împiedică reprezentanți influenți ai fotbalului european să-și creeze propria federație. La începutul anilor '50 se conturează această idee, care capătă repede o formă concretă. Organismul european se încheagă pe fondul schimbării de putere din cadrul FIFA. Cei mai longevivi oameni sunt la apus de carieră. Secretarul general

Ivo Schricker se retrage în 1951, iar Jules Rimet se desparte de forul mondial în 1954. Acesta din urmă își exprima îngrijorarea la Congresul FIFA de la Berna, din 1954, față de apariția UEFA, sfătându-i pe șefii fotbalului să urmărească interesul mondial, nu pe cel de grup, în speță cel al federațiilor europene.

Era tot mai clar că numărul mare de federații afiliate avea nevoie de o coordonare fragmentată la nivel regional. Reprezentanții „bătrânului continent” înființează astfel UEFA (Union of European Football Associations), cu semnătura a 30 de federații. Faptul a fost posibil după ce FIFA a permis în 1953 organizarea de confederații continentale. Tot în Elveția, la Basel, își stabilește cartierul general și UEFA. Primul președinte al acestui organism a fost Ebbe Schwartz, un dancz care condusese federația de la Copenhaga. Viena a găzduit primul congres al UEFA, în 1955, unde a fost aprobat și statutul forului european.

În tot acest timp, FIFA și-a consolidat organigrama, devenind o instituție bine structurată. În 1954, FIFA avea 81 de membri. Odată ce numărul acestora a crescut, iar difuziunea fotbalului a avut o propagare accelerată, FIFA și-a extins influența și și-a mărit veniturile. În același timp, UEFA a avut și ea un cuvânt hotărâtor în parcursul FIFA și ca parte integrantă a forului mondial, dar și ca instituție rivală, organizatoare a unor evenimente proprii. Ambele au căpătat o vizibilitate globală și au depășit cu mult planurile cu care pleaseră la drum întemeietorii lor. ■

Stanley Rous

DE NIMIC (Triverb: 7, 3, 4)

Laurian BUTURE

Soluția rebusului OAMENI DE ȘTIINȚĂ ȘI SAVANȚI ROMÂNI, din nr. 4/2020

A - V - A - INV - ANAASLAN - UB - TL -
CA - ABIA - FI - SA - P - RAB -
PAULESCU - E - PALADE - ATAS - R - EVA -
MIEL - ORGA - LAN - IO - AR - CUREA -
D - ACUT - NI - BIO - O - COANDA - B -
AVE - ERE - CAL - ILA - EST - TE - STIUT -
CURAJ - AER - LUNETA

Soluția jocului MILITARĂ, din nr. 4/2020

CARABINIER ÎN MISIUNE
(CA - R - A/B - I - N - IE/R - ÎN - M/I - SI - UN - E)

Și femeile au jucat fotbal (aici în Anglia, 1917; dreapta) și un meci din anul 1933, dintre echipa marinarilor australieni și cea a echipajului unei nave germane

În 1930, anul primei ediții de Cupă Mondială, FIFA avea 41 de membri. În același timp, instituția se confrunta cu primele tentative ale politicului de a instrumentaliza fotbalul, așa cum a fost și în cazul Comitetului Internațional Olimpic. În ciuda acestor influențe ale politicului, FIFA a reușit să acumuleze capital social. Instituția încearcă să promoveze ideea de neutralitate și din acest motiv sediul forului mondial a fost stabilit în Elveția, începând din 1932, după ce anterior fusese la Paris și Amsterdam. Numai că instalarea sediului central la Zürich nu i-a asigurat și o stabilitate financiară.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, FIFA a trecut prin momente dificile.

După război, noua situație geopolitică a atras după sine dezbateri și în cadrul FIFA. La 8 decembrie 1945, secretarul general al Federației Engleze de Fotbal, Stanley Rous, adresa o scrisoare în care susținea că englezii erau dispuși să joace meciuri cu germanii, japonezii sau italienii. Asta în condițiile în care federația engleză se retrăsese din FIFA în 1928, deoarece nu era de acord ca fotbalistii să aibă statut de profesioniști. În 1946 Anglia a fost reintegrată în organismul internațional.

În aceeași perioadă, președintele FIFA, Jules Rimet, cel care a condus instituția până în 1954, propunea integrarea Uniunii Sovietice. Aceasta din urmă ieșise învingătoare din război și translată ambițiile ideologice în planul competițiilor sportive internaționale. Sovieticii obțin chiar o funcție de vice-președinte, beneficiind de sprijinul Iugoslaviei, Cehoslovaciei, Poloniei și Finlandei. După cooptarea Uniunii Sovietice, Ivo Schricker, secretarul general al FIFA între 1932 și 1951, considera că „lumea întreagă este reunită în cadrul organizației noastre internaționale, iar anul 1946 marchează unificarea mondială fotbalistică”.

După Congresul de la Londra din 1948, FIFA se deschide către țările din afara Europei. Iran, India, Pakistan, Afganistan și Trinidad au fost integrate în acel an, iar între cei 48 de membri, ponderea „bătrânului continent” a scăzut, fiind reprezentat de 24 de federații. Odată ce lucrurile sunt stabilizate la nivel administrativ, FIFA organizează prima Cupă Mondială de după război. Evenimentul din 1950, din Brazilia, depășește orice așteptări, cu o rețetă financiară de succes. Competiția obține venituri de peste un milion de franci

Imagine de la Congresul FIFA ținut la Amsterdam, 1928

În portul New York un militar american citește, la 8 mai, știrea despre capitularea Germaniei, sub privirile unui lot de prizonieri germani ce tocmai au ajuns în Statele Unite

Așa arăta Bulevardul Champs-Élysées în ziua de 8 mai 1945

ALBUM ISTORIC

În perioada Războiului Rece, Ziua Victoriei, care marca încheierea celui de Al Doilea Război Mondial în Europa, s-a serbat la două date diferite: 8 mai în lumea liberă și 9 mai în lagărul socialist. De ce, aflați în acest număr, la pagina 65. Firește ar fi ca, odată revenită în lumea liberă, România să se alăture țărilor membre U.E. și NATO, pentru a sărbători la 8 mai Ziua Victoriei, renunțând la data impusă de Moscova.

Vă prezentăm în aceste planșe câteva imagini surprinse la 8 mai 1945.

Feldmareșalul Wilhelm Keitel semnează, la Berlin, capitularea Germaniei în noaptea de 8 mai 1945

Premierul britanic Winston Churchill se alătură membrilor familiei regale în balconul Palatului Buckingham pentru a răspunde ovațiilor mulțimii

Într-o brutărie, undeva în Germania, militari americani cu ziarul armatei, Stars and stripes, care anunță sfârșitul războiului...

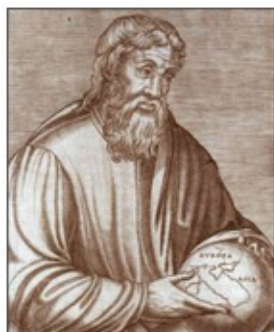
... și în apropiere de Okinawa, ascultând știrea capitulării Germaniei

*Londonezi bucuroși că s-a încheiat războiul,
în fața Palatului Buckingham*

La Paris, în culorile S.U.A., Franței, Marii Britanii și U.R.S.S.

Gravură din secolul al XVI-lea ce îl înfățișează pe geograful antic Strabon

succese ale celtilor, o răscoală a tracilor a distrus efemerul regat celtic cu capitala la Tylis, în sud-estul Traciei (localitate neidentificată în teren încă). Apoi, cu restul celtilor, aceiași traci au găsit rapid motive de reconciliere. Probabil că asupra războinicilor triburi balcanice bătălia de la Kynos Kephalai, dintre romani și regatul Macedoniei (197 î.H.) și instalarea puterii romane în regiune au avut efectul pe care dacul Scorillo l-a ilustrat ulterior prin pilda luptei dintre câini și lup, menționată de Frontinus, în *Stratagemele*.

Dușmăniile inițiale dintre barbari au fost, se pare, destul de repede înlocuite cu alianțe eterogene, militare și nu numai, între diversele neamuri și triburi, cele mai importante fiind cele dintre comunitățile celtice și tracice. Mozaicul de războinici, identități, credințe, arme, tehnici, strategii a sfârșit prin a se uniformiza, cel puțin la nivelul elitelor, transformări sedimentate și finalizate în manifestări particulare. Sub influența noilor structuri de putere, care aveau modele identitare cel puțin mai pragmatice, peisajul cultural, politic și militar al Balcanilor de Nord se modifică radical.

În acest tablou tumultuos își face apariția un nume nou, acela al războinicilor daci. Prima mențiune etnonimică certă apare la Cezar („Pădurea începe la hotarele helveților, nemților și rauracilor și se întinde în linie dreaptă, paralel cu Dunărea, până la hotarele dacilor și anarților”), într-o descriere geografică a zonelor din estul Rinului, respectiv sudul Germaniei. Evident, numele nu desemna ceva nou. Drept dovadă ar fi menționarea etnonimului ca reper, ceea ce sugerează că etnonimul era cunoscut celor cărora li se adresa raportul generalului.

În aceeași perioadă, sfârșitul secolului I î.H., apare și numele de Dacia folosit de Marcus Vipsanius Agrippa (63 – 12 î.H.), om politic și

Un antoninianus, monedă romană, din vremea împăratului Decius, emisă în anul 251 d.H., cu o reprezentare a Daciei cu stindardul de luptă al dacilor în mână, un cap de lup și trup de reptilă

general roman, prieten și colaborator al împăratului Octavian Augustus, pentru a desemna un spațiu

larg: „Dacia getică se mărgi-

nește la răsărit cu pustiile Sarmatice, la apus cu fluviul Vistula, la nord cu Oceanul, la sud cu fluviul Istru”. Harta, care evident exagerează din necunoaștere sau prin simplificare dimensiunile etno-culturale ale întinderii dacilor, a fost afișată la Roma, după moartea autorului. După cum se vede, ambivalența dacicilor apare chiar din prima atestare a toponimului Dacia, care este numită getică.

Statuia lui Cezar din Roma, de pe Via dei Fori Imperiali

Continuăm povestea tracilor sud- și nord-dunăreni, începută în numărul trecut.

TRACI, GETI, DACI, GETO-DACI

CĂTĂLIN BORANGIC

Bulversați de modificările politice și militare din Balcani, învinși sistematic de guvernatorii provinciilor romane, deportați în mai multe rânduri, basileii locali și-au văzut puterea diluată accelerat, până la nivelul la care istoriografia latină transferă toate atributele getice, adesea inclusiv numele și istoria, noilor structuri socio-politice construite de daci. La temelia acestui nou pol de putere, geții au contribuit nemijlocit și substanțial. Explicația stă, poate, tocmai în faptul că Burebista, bărbat get, luând conducerea neamului său, a întemeiat o mare stăpânire. Unul dintre efectele pe plan istoriografic ale acestui act politico-militar a fost utilizarea celor două etnonime ca echivalente perfecte, unul în grecește, celălalt în latină, dar care desemnau același neam, chiar dacă între cele două coordonate ale lui existau diferențe naturale.

Secolul II î.H. iese din conul de umbră dat de discreția știrilor despre realitățile din spațiul nord-dunărean. Părăsirea prim-planului scenei balcanice de marii actanți – sciți, greci, persi, macedoneni – a modificat nu doar raporturile de forțe, ci și paradigmele culturale dominante. Elitele getice, al căror program ideologic fusese vasal secvențial tuturor acestor curente, își pierduseră suflul – în principal în urma ruperii cordonelor care îi legau de aceste zone bogate și de influență –, iar întreaga structură socială care îi conținea a intrat în criză.

Apariția dacilor în istorie

Valorile în jurul cărora își construiseră imaginea de războinici, precum prestigiul, charisma individuală, originea ilustră sau puterea, erau nu doar tradiții ancestrale, ci energizante pentru orice fel de lider sau comunitate. Era nevoie doar de un nou coagulant. Peninsula Balcanică nu putea rămâne teritoriul nimănui, poziția geografică și

O reprezentare modernă a lui Burebista din centrul orașului Orăștie

resursele ei erau suficiente motive pentru ca peste dispersatele triburi tracice să soscască noi pretendenți.

Primii alogeni veniți au fost celții, prezența lor în această parte a Europei fiind menționată destul de timpuriu (335 î.H.) de Arrian în *Expediția lui Alexandru cel Mare*, sursă folosită și de Strabon (*Geografia*). Relațiile cu temperamentalii traci, incluzându-i aici și pe geți, nu au fost dintre cele mai amabile, dar, fără a detalia acum resorturile intime ale conexiunilor dintre cele două mari blocuri etno-culturale, putem nota doar că, după unele

palierul cu animale de pradă (Tacitus, *Germania*; Prudentius, *Contra Symmachum*).

Împotriva acestei etimologii s-a pronunțat cercetătorul Dan Dana, dar, în ciuda argumentației istoricului, teoria existenței unei confrerii militare a fost validată arheologic prin identificarea caracteristicilor definitorii ale grupului Padea – Panagjurski Kolonii, în inventarul cărora putem distinge trăsăturile unor grupuri sau clanuri războinice dominante, care s-au impus în această perioadă în nordul Peninsulei Balcanice.

Mult mai puțin apreciată de mediul academic este soluția oferită de Constantin Daicoviciu, pentru care numele dacilor este extinderea asupra populației a numelui unei arme specifice, „daca“ (neatestat însă), cu rădăcina într-un i.e. **dhag*, ascuțit, tăios. Această ipoteză este însă marginală în peisajul istoriografic românesc, în ciuda faptului că această etimologie a evoluat în limbile române și germanice din vestul Europei, unde de la „daca“ – provenit din latina populară, însă la fel de obscur și neatestat – ajunge, printr-un medieval „daga“, în modernul *dagger* (în limba engleză, pumnal).

Transformări de substanță

Alte explicații etimologice, mai puțin convingătoare, au fost propuse de I.I. Russu în 1967, care leagă denumirea de *daci* de i.e. **dhā-k*, radical *dhē* (a pune, a așeza), sugerând, probabil inspirat de orientalistul și geograful ceh W. Tomaschek, o vagă legătură cu „dava“ (**Dhe*). Autorul însă prezintă etimologia cu titlul de proba-

Scuturi ale dacilor înfățișate pe Columna lui Traian

frecvent în Antichitate, valabil la traci, germani, gali/celți, iliri și chiar greci. Mai sigur, acest etnonim apare în zona de sud a Dunării, locul de manifestare a constantelor alianțe traco-celtice, finalizate prin osmoza Padea – Panagjurski Kolonii. Nu este imposibil, pe baza situației din regiune, ca acci numiți de

bilitate, ceea ce ne arată că nu îi acorda nici el foarte multă forță. Oarecum în sprijinul acestei ipoteze s-a pronunțat Eugen Lozovan, avantajat și de formația sa de filolog. Propunerea etimologică oferită de acesta adaugă relației daci – lupi a lui Eliade o explicație mixtă, legând „dacus“ și de „daos“ și de „dava“. Lozovan propune de fapt o conciliere între punctul de vedere inițiativ a lui Eliade și unul urbanistic, propriu, reconstruind decorul moral în care au evoluat dacii în primul mileniu î.H., de la lupi rătăcitori la viitori constructori de cetăți.

Este foarte posibil că etnonimul daci să fi aparținut inițial unui trib sau unui conglomerat etno-cultural, fiind ulterior generalizat, lucru

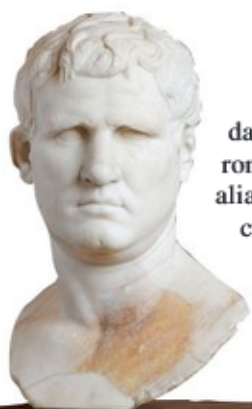
romani daci să fi fost la început o astfel de comunitate războinică, cu origini și componente mixte, dar în care a prevalat filonul tracic. Războinici prin excelență, testamentarii unor lungi tradiții în acest sens, peste care s-au grefat apetitul și experiența marțială celtică, purtătorii acestei noi identități culturale nu doar că au reușit să supraviețuiască constanței presiuni romane, ci și-au exportat modelul în mediul getic nord-dunărean, pe care-l vor angrena și schimba declanșând ample transformări de substanță.

Este posibil ca geții să fi fost cei care își vor însuși noul

Coiful dacic de la Coțofenești

Simbioza om - lup

Marcus Vipsanius Agrippa

Amestecul acestor daci în conflictele cu romanii, în cadrul unor alianțe aparent stabile cu ceilalți traci și cu scordiscii, apare apoi succesiv și frecvent în sursele antice „Cei mai sălbatici dintre toți tracii au fost scordiscii, care uneau puterea cu

viclenia“, scria Florus (*Războiul cu tracii*). Alianța aceasta avea loc în secolul I î.H., fapt ce arată o lungă tradiție. Una dintre aceste surse amintește de o alianță dintre scordisci și daci, chiar mai devreme de mențiunea lui Cezar, suficient de puternică, încât să pună probleme consulului Minucius Rufus, comandantul roman trimis în regiune, deși se poate specula o informație greșită oferită de Frontinus. Desele astfel de acțiuni comune scordisco – dacice, în care mult timp scordiscii au fost dominanți, permit să admitem totuși că informația este relativ sigură, Frontinus fiind un mai bun cunoscător al realităților din teren, față de alți autori din epocă, ceva mai ezitanți în a nota numele dacilor.

Numele pe care îl purtau, „daci“, *daoi*, are diverse etimologii ipotetice în mediul academic. Vasile Pârvan leagă atât numele dacilor, cât și pe al geților de o improbabilă influență scitică, aliniindu-se destul de vizibil unei tendințe a momentului, care prin scitizare încerca să explice mare parte dintre necunoscutele problemelor istorice din Dacia. Este de menționat aici o frază a lui Dio Cassius care spune, cu referire la locuitorii din nordul Dunării, că poartă numele de daci, fie că sunt geți, fie că

sunt traci din neamul dacilor care locuiau odinioară în Rodopi. Aparent aserțiunea este neclară, iar autorul fie îi confundă pe daci cu tribul tracic Dioi, trăitor în Munții Balcani, fie a surprins, fără să înțeleagă fenomenul sau să-i acorde atenție suplimentară, prezența dacilor în sudul Dunării ca parte a alianțelor lor militare.

Mircea Eliade pleacă de la relația etnonimului cu i.e. **dhau* (a sugruma, a sufoca), de unde ar proveni și numele ilir al lupului (*dhaunos*), ca și cel frigian (*daos*). Dacii ar fi, potrivit lui Eliade, la origine nu un etnonim, ci numele unei confrerii inițiatice cu caracter războinic, care își impune modelul, și în consecință și numele, asupra unor întregi comunități și regiuni. Că acestea conțineau, într-o formă sau alta, în principal traci, geți, daci și scordisci, apare evident atât din izvoarele istorice, cât și din analiza culturii materiale. Este posibil ca pe lângă acestea să fi fost cooptați iliri, panoni, poate și bastarni și alte triburi regionale, dar acest lucru este mai greu de probat. Cu privire la această ipoteză, care conține apariția unui nou model identitar, emanație a fenomenelor militare locale, se exprimă și Zoe Petre, care admite, cu unele prudențe, această posibilitate. Indirect, în sprijinul acestei lycantropii totemice (forma de inițiere a tânărului aspirant la rangul de războinic, în care acesta era obligat la traiul în singurătate, mai mult sau mai puțin discret, dar totdeauna rapace, asemenea unui lup sau sugerând simbioza om – lup; *lycantropos* este atestat la mai multe populații, în epoci diferite) se poate invoca utilizarea stindardului cu cap de lup și trup de reptilă și poate parabola

regelui Scorillo. La fel de indirect putem nota și neplăcerea cu care poetul Ovidiu îi compară pe geții agresivi cu lupii sălbatici, *lupi saevae* (Ovidiu, *Tristele*). Comparația ar putea fi mai degrabă o cutumă a imaginarii roman, care îi așeza pe necivilizații barbari războinici pe

Ovidiu printre sciți,
ulei pe hârtie de Eugène Delacroix (1862)

CRIZA OSTATICILOR DIN IRAN

Studentii iranieni escaladează și cuceresc sediul Ambasadei

Dr. MIHAI CERNĂTESCU
Universitatea din Pitești

Criza Ostaticilor din Iran, declanșată la 4 noiembrie 1979 (pentru 444 de zile 52 diplomați și cetățeni americani au fost ținuti ostatici de un grup de studenți iranieni), încă otrăvește relațiile dintre S.U.A. și Iran, la 40 de ani de la desfășurare. Deși pare incredibil, analizând cauzele acesteia și desfășurarea evenimentelor, observăm că ocuparea Ambasadei și prelungirea crizei nu au fost deloc întâmplătoare.

Ultimele două secole au fost extrem de dificile pentru iranieni. Profitând de superioritatea militară, de șahi (monarhii iranieni) incompetenți, de corupția și ineficiența administrativă a iranienilor, Imperiile Rus și Britanic au rupt teritorii întinse din Imperiul Persan (Iran din 1935), însușindu-și bogățiile lor naturale. Au impus tratatele umilitoare de la Gulistan, în 1813, și Turkmanchai, în 1828 (cu Rusia), concesiunea pentru căutarea petrolului pe 60 ani, acordată britanicului William Knox D'Arcy în 1901, pentru o sumă derizorie și care nu a mai fost plătită, acordul anglo-rus din 1907, prin care nordul Persiei devenea sferă de influență a Rusiei, iar partea de sud a Marii Britanii. În august 1941 U.R.S.S. și Marea Britanie au invadat Iranul și l-au obligat pe șahul Reza

William Knox D'Arcy

Shah, favorabil Germaniei naziste, să abdice, la 16 septembrie. Britanicii și rușii (ulterior sovieticii) și-au câștigat astfel o reputație de colonialiști lacomi în istoriografia și cultura iraniană și doar rivalitatea dintre ei a făcut ca, deși amputat și bolnav, statul iranian să existe în continuare.

0 abordare greșită

Pe scena mare a relațiilor internaționale a urcat apoi S.U.A., venind cu un mesaj nou: libertate și democrație. Iranienii i-au îmbrățișat imediat pe americani, mai ales după ce aceștia le-au acordat ajutor diplomatic să scape de sovietici. Cei din urmă au uitat să se retragă din Iran timp de șase luni după terminarea războiului, conform tratatului din 1941, și au sprijinit și două republici socialiste separatiste în vestul

model, absorbție concretizată în apariția regatului dac întemeiat de getul Burebista. Numele de daci, luat de ei înșiși cel mai probabil, a fost preluat de romani în urma primelor contacte pe care le-au avut cu aceștia și apoi a fost extins la toți tracii nord-dunăreni. Doar sursele grecești i-au numit pe aceiași locuitori drept geți, în virtutea propriilor tradiții și experiențe, mai vechi în zonă decât cele ale romanilor, explicându-se în acest fel alternanța celor două denumiri sau preferința pentru una sau alta.

Nu putem descifra exact etapele modificărilor comportamentale care fac ca dacii să aibă un model identitar diferit de aristocrația vechilor geți. Cea mai probabilă explicație vine din chiar creuzetul etno-social și evenimential în care au apărut dacii pe scena istoriei. În noile manifestări identitare se regăsesc arme și echipamente noi (armuri de zale, scuturi ovale, tipuri noi de coifuri, spade, pumnale curbe, zăbale specializate, pinteni), dar ies din uz echipamentele de paradă, iar arcul cu săgeți trece în plan secund, cel puțin din perspectiva elitelor.

În domeniul artei, exprimarea pare că se democratizează, reprezentările nu mai aparțin strict vârfului sociale. Dispar redările antropodemonilor (ființe fantastice care au legătură cu aspectul uman; centaur, sirene etc.), hibridizarea zoomorfică se reduce substanțial, dar apar elemente noi în bestiarul local. Un bun exemplu este grifonul, ființă fantastică puternic ancorată în imaginarul antic de funcția regală.

Apar sanctuare relativ standardizate pe un spațiu larg, numărul de cetăți crește exponențial, deoalând o

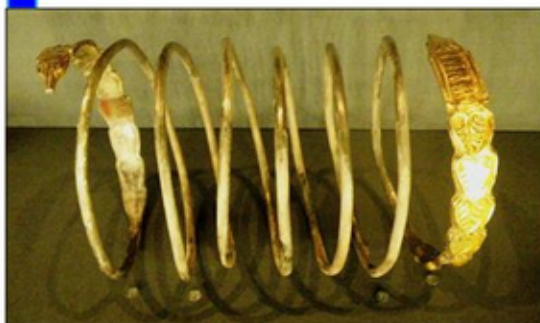
Daci purtând stindardul de luptă, reprezentați pe Columna lui Traian

ierarhizare pe verticală foarte bruscă și agresivă a societății dacice. În același sector, funcția cetăților este una eminamente militară, de supraveghere și apărare a unor regiuni, rute sau resurse naturale, și nu de refugiu al populației. Aurul devine foarte rar în teritoriu, motiv pentru care specialiștii au căutat diverse explicații fenomenului, între care cea mai probabilă pare să conțină anumite restricții religioase. În schimb, argintul pare să fi fost beneficiarul unei considerații aparte, cu largi reverberații în mediul social.

Fastul și luxul de inspirație elenistică și orientală sunt înlocuite cu o sobrietate cazonă, mai degrabă în rezonanță cu lumea celtică și romană, iar societatea în sine translează de la existența unei puzderii de mici baze locale la o regalitate și un sacerdoțiu autoritare. Nuanța de sobru nu este una ce trebuie privită unidirecțional, căci ea nu a afectat și nici pătruns în toate sectoarele societății. Perioada clasică a Daciei preromane are propria ei exuberanță și, desigur, formele ei de lux. Acum se dezvoltă exponențial meșteșugurile; metalurgia fierului atinge adesea limitele artei, ceramica din proximitatea capitalei, dar și din teritoriu are componente cu adevărat speciale sub aspect estetic și funcțional. Dacă perioada basileilor geți este furnizoarea de tezaure mult mai spectaculoase, ea este, din perspectiva culturii materiale, mult mai anostă și mai lipsită de fast decât cea a regatului dac. Con-

structorii, la propriu și la figurat, ai acestei exuberante, în felul ei, entități culturale, militare, sociale și politice au fost cunoscuți în izvoarele istorice sub numele de daci.

O brățară spiralată dacică de aur

(Va urma)

**Ambasadorul
Adolph Dubs**

diplomatului Walter L. Cutler ca ambasador la Teheran, pe care informal îl acceptaseră. În ciuda insistențelor lui Bruce Laingen (însărcinat cu afaceri și practic șeful misiunii diplomatice americane la Teheran din martie 1979, când ambasadorul William H. Sullivan a fost rechemat de la post)

de a numi cât mai rapid un nou ambasador și de a discuta direct cu ayatollahul Khomeini, Administrația Carter a tergiversat rezolvarea situației.

Ultima picătură care a umplut paharul furiei iranienilor a fost acceptarea șahului fugăr pe teritoriul S.U.A. Încă din 22 februarie 1979, când se afla în Maroc, șahul a solicitat viza americană, dar președintele Carter (afectat de ocuparea Ambasadei la 14 februarie) a refuzat insistențele consilierului pe probleme de securitate națională, Zbigniew Kazimierz Brzezinski, în acest sens. Iranienii îl urmăreau pe șah pentru a fi judecat (foarte probabil, condamnat și executat) pentru crimele comise împotriva poporului. Ambasadorul Sullivan a scris de la Teheran că intrarea șahului în S.U.A. ar fi pentru revoluționarii iranieni dovada limpede că Administrația americană completează la reinstaurarea șahului la putere. La 26 iulie, Bruce Laingen a scris la rândul lui de la Teheran că intrarea șahului în S.U.A. va declanșa în Iran căderea guvernului moderat al premierului Mehdi Bazargan, încheierea relațiilor între Teheran și Washington și închiderea Ambasadei de la Teheran.

Până în octombrie, președintele Carter a rezistat presiunilor făcute de puternicii prieteni ai șahului (precum David Rockefeller și Henry Kissinger), dar dovada că șahul este

bolnav de cancer în Mexic și are nevoie urgentă de tratament în S.U.A. a fost hotărâtoare. Conștient de riscuri, dar presat de consilierii săi, Carter i-a întrebat la 19 octombrie: „Ce mă veți sfătui să fac când Ambasada noastră va fi ocupată și oamenii noștri luați ostatici?”.

Șahul și anturajul său au ajuns la New York în dimineața zilei de 23 octombrie. După 12 zile, la 4 noiembrie s-a vărsat paharul. Administrația Carter nu a dat nimic iranienilor, dar a vrut totul: acceptarea șahului în S.U.A., funcționarea Ambasadei de la Teheran și păstrarea Iranului în frontul antisovietic. Ca și cum Revoluția Islamică nu ar fi avut loc!

● luptă internă

La 4 noiembrie 1979, într-o duminică răcoroasă de toamnă (zi de lucru la Teheran), câteva sute de studenți iranieni autointitulați „Studenții Musulmani Adepți ai Căii Imamului” (susținători ai imamului Khomeini) au escaladat porțile și au forțat intrarea în Ambasada S.U.A. Poliția diplomatică care păzea Ambasada dispăruse, personalul s-a baricadat înăuntru, iar militarii americani nu au folosit decât gaze lacrimogene. Împotriva sfaturilor colegilor, unul dintre cei patru ofițeri de securitate ai Ambasadei a ieșit să le ceară studenților să părăsească curtea pentru

că încalcă Convenția de la Geneva. Studenții l-au amenințat cu pistolul la cap și astfel colegii au fost nevoiți să deschidă ușile. Incineratorul de documente, recent achiziționat, nu a funcționat. În timpul scurt avut la dispoziție, cele câteva toacătoare de hârtie au

Ultimul șah, Reza Pahlavi (în partea stângă), iar în fața lui (din plan apropiat, în plan depărtat) se află Zbigniew Kazimierz Brzezinski, președintele Jimmy Carter, Cyrus Vance, William H. Sullivan și Alfred Atherton

**Bruce Laingen,
într-o imagine
din anul 2011**

Un document distrus incomplet de angajații Ambasadei înainte să fie capturat de iranieni

țării, una în zona etnică turcă și cealaltă în cea kurdă. Teheranul a înăbușit tendințele separatiste, demnitatea națională a fost recăpătată, cenzura a fost ridicată și pentru prima dată în istorie, iranienii aveau o viață democratică. Britanicii, amenințați cu naționalizarea

petrolului iranian, i-au convins pe americani să organizeze o lovitură de stat în 1953 și să îl înlăture pe premierul ales democratic, Mosaddegh. A fost sfârșitul democrației în Iran, regimul monarhic devenind din ce în ce mai autoritar, suprimând libertățile democratice. Între șahul iranian și administrația de la Washington s-a sudat o alianță strânsă.

Ulterior, americanii au mai luat câteva decizii, considerate umilitoare de poporul iranian: în 1963 au impus șahului o lege discriminatorie prin care orice american (militar sau civil) avea statut de diplomat și era deasupra legii iraniene, indiferent de gravitatea faptei comise. În perioada 1973 – 1977 au numit ambasador la Teheran pe Richard Helms, fost director CIA, cel care supraveghease lovitură de stat din 1953 și ajutase la înființarea și pregătirea poliției politice, SAVAK, a șahului. În ianuarie 1979, președintele Carter l-a trimis pe generalul Robert Huyser la Teheran să încerce o lovitură de stat prin care armata să preia conducerea țării, misiune eșuată. Tânărul stat american privește ca învechite aceste ingerințe, dar iranienii, cu istorie și cultură milenară, considerându-se „leagăn al civilizației universale”, privesc toate aceste intervenții ca și cum ar fi fost ieri. Pentru iranieni statul american s-a transformat din cel mai bun prieten în cel mai mare dușman, mesaj transmis de iranieni extrem de clar pe parcursul și după victoria Revoluției Islamice, dar ignorat la Washington.

Primul semn îngrijorător a fost dat la 14 februarie 1979, când membrii unui grup de

stânga au atacat și ocupat Ambasada S.U.A. la Teheran (în aceeași zi Ambasada americană la Kabul a fost atacată, iar ambasadorul american Adolph Dubs a fost răpit și ucis). Ayatollahul Khomeini, deja cel mai puternic pol de putere în Iran, a hotărât imediat ca atacatorii să fie eliberați. Doar un militar american a fost rănit, judecat și condamnat la moarte, dar după câteva zile a fost eliberat. Cu zece ani înainte Ambasada avea un personal ce depășea 1.000 de oameni; după acest eveniment l-a redus la un minim funcțional de câteva zeci, iar arhivele (neatinse de atacatori) au fost transportate cu avioanele în Germania de Vest.

Ulterior, arhivele au fost readuse la Ambasadă și numărul personalului a crescut. În vara anului 1979 Ambasada S.U.A. la Teheran a fost transformată într-o fortăreață: gard metalic cu sârmă ghimpată peste gardul din cărămidă, geamuri antiglonț la ferestre, iar uși solide metalice au fost montate la toate căile de acces. Diplomații americani considerau că Ambasada trebuie să reziste furiei mulțimii maxim două ore, pentru a da timp autorităților iraniene să intervină și să alunge eventualii atacatori.

Ultima picătură

Pasul următor a fost făcut în lunile mai și iunie 1979, odată cu aprobarea rapidă în ambele Camere americane a Rezoluției Javits (soția senatorului Jacob Javits lucrase pentru Fundația „Pahlavi”, condusă de fosta familie monarhică iraniană), care condamna execuțiile sumare și politica dură a Tribunalului Revoluționar din Iran. Iranienii au protestat zgomotos și au respins nominalizarea

Doi ostatici americani

Am văzut în episodul anterior care au fost problemele cu care s-a confruntat delegația României la Conferința de Pace, până în momentul semnării Tratatului cu Germania. Să urmărim cum s-au soluționat cele ridicate de semnarea Tratatelor cu Austria și Bulgaria.

ROMÂNIA ȘI SISTEMUL DE TRATATE DE LA VERSAILLES

Dr. ALEXANDRU GHIȘA

Aliata Germaniei în grupul Puterilor Centrale, Austro-Ungaria, se dezintegrase în ultimele luni ale anului 1918. Se căutau parteneri de dialog și aceștia nu puteau fi decât cei ce purtau responsabilitatea declanșării războiului mondial, națiunile dominante din statul dualist, austriei și ungurii. Cele două națiuni și-au constituit și ele propriile structuri statale independente, Austria și Ungaria. Acestea au avut statutul de state învinse și au făcut obiectul unor tratate de pace distincte, cu fiecare dintre ele.

La 29 mai 1919, delegațiile României, Poloniei, Iugoslaviei, Cehoslovaciei și Greciei au fost informate despre principalele clauze ale proiectului Tratatului de Pace cu Austria și ale unui tratat special referitor la minorități. În acest ultim proiect, art. 5 prevede dreptul Marilor Puteri de a lua măsurile pe care le consideră necesare pentru a „proteja” interesele minorităților din România. De asemenea, în textul tratatului cu Austria se făcea referire la obligația României de a prelua o parte importantă a datoriei de stat a fostei monarhii austro-ungare. În fața acestei situații, Ion I.C. Brătianu acționează în numele țărilor aliate mici și mijlocii, cere și obține de la președintele Conferinței un răgaz de 48 de ore pentru studierea textului tratatului. El a încercat să solidarizeze toate statele mici și mijlocii interesate

Cancelarul austriac Karl Renner pleacă după semnarea Tratatului de Pace

în tratatul cu Austria, pentru a protesta împotriva faptului că nu au fost consultate la stabilirea clauzelor acestuia. Deoarece nu a reușit, delegația română se angajează singură într-o dispută îndelungată și dură cu Marile Puteri, pentru a obține ameliorarea unor prevederi, precum și pentru o

modificare a clauzelor ce lezau independența și suveranitatea țării.

Discurs bolșevic, interes național-ungar

Pentru delegația română la Conferința de Pace, problema

putut distruge foarte puține documente. Șeful de misiune Bruce Laingen era plecat la Ministerul de Externe, pentru a cere pază suplimentară, și biroul lui era încuiat. Astfel, cele mai importante dosare au căzut intacte în mâinile ocupanților. Intrând în Ambasadă, studenții i-au asigurat pe americani că „la noapte veți dormi în paturile voastre”. Studenții nici măcar nu tăiaseră energia electrică și liniile telefonice ale Ambasadei și Centrului Cultural S.U.A. (la 4 și 5 noiembrie, până au fost și ei descoperiți și luați ostatici, Kathryn Koob și personalul ei de la Centrul Cultural au stabilit un record de conversații telefonice între Teheran și Washington). Toți, inclusiv studenții atacatori, se așteptau la eliberarea rapidă a ostaticilor.

Prelungirea crizei a fost generată de luptele interne pentru putere din societatea iraniană. Majoritatea iranianilor sprijiniseră revoluția, făcând front comun împotriva șahului. După înlăturarea inamicului comun, o multitudine de grupări politice și sociale s-au desprins și au început luptele și alianțele între ele. Sintetizând, trei mari facțiuni au divizat societatea iraniană: în primul rând cei care sprijineau viziunea lui Khomeini și doreau un regim teocratic supervizat de conceptul *velayat-e faqih* (Khomeini devenea Lider

Suprem, arbitru al tuturor organelor și activității statului și societății), cu o legislație bazată pe jurisprudența islamică șaria.

În al doilea rând erau naționaliștii, mai în vârstă, cei care își doreau un stat clasic liberal și democratic, cu respectarea drepturilor omului, dar atent și la particularitățile societății islamice. Îl priveau pe Mossadegh ca pe un erou pentru naționalizarea petrolului. Ideologia lor era una moderată, derivând din Constituția din 1906 și din valul naționalist de la începutul anilor '60.

În al treilea rând erau cei care își doreau un stat islamic progresist, aproape numai tineri, atrași de ideile revoluționare ale sociologului Ali Shariati, idei care susțineau o nouă societate bazată pe religie și democrație. Mulți erau de stânga, cu afinități marxiste, erau educați și dominau cu precădere universitățile.

Ali Shariati

(Va urma)

TUDOR ARGHEZI ÎN MĂRTURISIREA AGENTULUI „ARDELEANU“

(Urmare din p. 29)

Textul „mărturisirii” e semnat, pentru autenticitate, de „agentul I. Ardeleanu”.

Precizările locotenentului de Securitate Ionescu Ștefan:

„Agentul funcționează la Muzeul de Literatură al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. și are ocazia să intre în posesia diferitelor documente privind viața literară și pe creatorii lor (*sic*). Agentului [i s-a trasat sarcina] să obțină documentele privitoare la

Tudor Arghezi și să ni le aducă, urmând să le fotocopiem.”

Însemnări ale diferiților superiori în grad ai locotenentului: „Agentul să obțină aceste documente și să le prezinte în original. În cazul în care Panaiteescu pretinde bani pt. aceste documente îmi raportați și eventual le vom achiziționa noi – cu bani din fondul direcției. Semnat, Col...(indescifrabil)”. „Să se ridice documentul dela agent pt. fotocopiere și pt. noi. Se

vor prezenta la mine. (Semnătura, indescifrabilă)”.

Cu rare excepții (N. Iorga, Miron Radu Paraschivescu, proletcultiștii), valoarea literară a scrierilor, îndeosebi a poeziilor „Macstrului” (care nu agreea această vocabulă cu referire la sine, considerându-se mai degrabă un „meșteșugar” al cuvântului), a fost evaluată de-a lungul vremii ca *excepțională* de critici și istorici literari îndrăgiiți. Derapajele etice aparțin omului, și nu neapărat artistului. ■

de Război, ceea ce premierul român a refuzat. Impasul ivit între Aliați și Brătianu în privința frontierelor a fost accentuat de disputa referitoare la politica României față de minorități. Convins că nu putea obține nimic mai mult la Paris, cel puțin pentru moment, la 2 iulie 1919, Ion I.C. Brătianu părăsește Conferința de Pace. Întors acasă, Brătianu prezintă un amplu raport asupra activității delegației române la Paris, la 9 iulie 1919, într-o ședință a Consiliului de Miniștri prezidată de regele Ferdinand și la care participă și Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei. Consiliul aprobă activitatea desfășurată de delegația română și hotărăște să nu semneze Tratatul de Pace cu Austria. Această politică de rezistență va duce în lunile iulie – decembrie 1919 la un adevărat război al notelor între guvernul român și Consiliul Suprem. Atitudinea de rezistență a României este amplificată de acțiunea ei militară în Ungaria.

Deși Consiliul Inter-Aliat de Război de la Paris a hotărât la 11 iulie 1919 ocuparea militară a Ungariei de trupele Antantei, nu a întreprins nimic concret. În concepția Aliaților, o cruciadă antibolșevică părea imposibil de realizat. Un proiect francez ce

Regele Ferdinand și regina Maria, pe malul Tisei, după ce trupele române au forțat râul

prevedea organizarea unei ofensive coordonate franco-româno-iugoslave a eșuat din lipsă de efective. Pentru Franța cel puțin, România se arăta atunci singura forță capabilă de acțiune imediată în zona Europei Centrale. Sugestia unei operații rapide în regiune aparținea mareșalului Foch și ea a fost acceptată de premierul francez Clemenceau. În aceste condiții, România a trebuit să rezolve singură criza ungară. După ce are loc un atac al trupelor ungare împotriva trupelor române aflate la Est de Tisa (20 – 23 iulie), trupele române contraatacă (24 iulie), trec Tisa (27 iulie) și intră în Budapesta la 3 august 1919 (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/2019).

Cabinetul István Friedrich

Intervenția armatei române în Budapesta și înlăturarea lui Béla Kun nu a fost apreciată la Paris ca un fapt pozitiv, Consiliul Suprem solicitând României evacuarea imediată a Ungariei. Drept urmare, la numai o zi după capitularea Ungariei, Consiliul Su-

prem numește o comisie formată din patru generali din armatele franceză, engleză, americană și italiană, cunoscută drept Comisia Generalilor, cu misiunea de a reprezenta la Budapesta statele aliate și asociate în tratativele dintre români și unguri.

Raporturile dintre România și Aliați s-au complicat din momentul instalării la Budapesta a guvernului István Friedrich și proclamării arhiducelui Joseph de Habsburg ca șef al statului. Expertul britanic Frank Rattigan (*Magazin istoric*, nr. 10 – 12/2019) adresează ministrului său de Externe, Arthur James Balfour, o notă în care apără politica României față de reproșurile Conferinței de Pace, susținând următoarele: Con-

siliul Suprem a interzis României ocuparea Budapestei după ce orașul fusese cucerit; Aliații ceruseră cooperarea României la marșul asupra Budapestei; românii acționaseră în autoapărare; acuzațiile de brutalitate erau răspândite de ziarele maghiare;

teritorială cea mai importantă era legată de Transilvania. Aici dificultățile își aveau originea în linia de demarcație de-a lungul Mureșului în Transilvania centrală, stabilită prin Convenția militară între Armatele Aliate și Guvernul ungar încheiată la Belgrad, la 13 noiembrie 1918. Aceasta nu s-a menținut, trupele române continuând să înainteze în ciuda interdicțiilor formulate de Consiliul Suprem. La 24 februarie 1919, Alexandru Vaida-Voevod, membru al delegației României, a adresat Consiliului Inter-Aliat de Război de la Versailles o notă prin care contesta valabilitatea prevederilor Convenției militare de la Belgrad, deoarece partea ungară nu se mai putea pronunța pentru ținuturile românești din fostul imperiu. El cerea aplicarea pentru România a aceluiași tratament acordat Cehoslovaciei, care primise autorizația să nu țină seama de prevederile Convenției militare în cauză, și permisiunea pentru trupele române de a înainta până la limita teritoriilor românești. Drept urmare, Consiliul Inter-Aliat de Război a stabilit la 26 februarie 1919 o nouă linie de demarcație de-a lungul căii ferate ce ducea de la Satu Mare prin Oradea la Arad. Cele trei orașe au rămas în afara zonei românești și erau ocupate în continuare de trupe franceze. Pentru a preîntâmpina alte ostilități, Consiliul a creat o

zonă neutră între armata română și armata ungară, la vest de linia de demarcație. Această hotărâre privind noua linie de demarcație între Ungaria și România a fost adusă la cunoștința părților interesate la 20 martie 1919.

Comunicarea a fost făcută guvernului ungar de locotenent-colonelul Fernand Vix, de la Misiunea Aliată din Budapesta. „Nota Vix” a provocat o criză politică în Ungaria prin demisia „președintelui provizoriu”, Mihály Károlyi, și instalarea unui nou guvern, format din comuniști și socialiști de stânga, conduși de Béla Kun, care a proclamat Republica Sovietică la 21 martie 1919.

Victoria bolșevismului la Budapesta a avut o influență puternică în Bavaria și Austria, ceea ce a determinat Conferința de Pace de la Paris să privească Republica Sovietică Ungară ca o amenințare și să decidă încă din 28 martie 1919 să o mențină sub blocadă economică. Noul regim ungar nu mai avea contacte decât cu Austria și Rusia Sovietică. Aceasta din urmă a recunoscut imediat regimul

sovietic instaurat la Budapesta și a fost de acord cu propunerea liderului comunist să încheie o alianță a proletariatului ungar cu guvernul sovietelor. În ce privește relațiile cu vecinii, Béla Kun a păstrat distanță față de iugoslavi, proferând amenințări numai la adresa Cehoslovaciei și a României. Dacă discursul acestuia era bolșevic, interesul vizat era național-ungar. El s-a pronunțat în favoarea Convenției militare de la Belgrad și a cerut aliaților să determine armata română să se retragă la Est de linia Mureșului. În aceste condiții, Consiliul Dirigent de la Sibiu, condus de Iuliu Maniu, se adresează printr-un memoriu Guvernului României, prin care cerea ca populația Transilvaniei să fie protejată, deoarece în zona ocupată de trupele ungare, românii erau maltratați și torturați. Un atac ungar în regiunea Munților Apuseni, în noaptea de 15/16 aprilie, a determinat contraatacul armatei române, care a înaintat până la Tisa și s-a oprit pe acest aliniament la începutul lunii mai 1919 (*Magazin istoric*, nr. 4/2019).

Militari ai Republicii Ungare a Sfaturilor

Clauze privind regimul minorităților

La Paris, Aliații i-au cerut șefului delegației române, Ion I.C. Brătianu, ca armata să se retragă de pe Tisa, pe aliniamentul stabilit de Consiliul Inter-Aliat

și a demisionat la 28 noiembrie 1919. După mai multe consultări, regele Ferdinand l-a însărcinat cu formarea noului guvern pe Alexandru Vaida-Voevod, vicepreședinte al Partidului Național Român din Transilvania. Noul guvern Vaida-Voevod a depus jurământul la 1 decembrie 1919. Premierul

Premierul bulgar Stamboliiski semnează Tratatul de Pace

desemnat, care a păstrat portofoliul Ministerului Afacerilor Străine, a hotărât să accepte condițiile Consiliului Suprem pentru a nu periclita

câștigurile deja obținute la Paris și a restabili bunele relații cu Occidentul. În consecință, la 10 decembrie 1919, guvernul Alexandru

Vaida-Voevod a semnat, prin delegații săi la Conferința de Pace – generalul Constantin Coandă și Ion Pelivan –, Tratatul de Pace cu Austria de la Saint-Germain-en-Laye, Tratatul minorităților și Tratatul de Pace cu Bulgaria de la Neuilly-sur-Seine. Prin acest ultim tratat (semnat la 27 noiembrie 1919),

frontiera între România și Bulgaria este stabilită „astfel cum exista la 1 august 1914“.

(Va urma)

Addenda et corrigenda

După apariția articolului domnului Alin Spânu publicat în numărul din luna februarie despre bunicul și tatăl doctorului Gabriel Vasiliu, am primit un telefon la redacție. Ne suna din Paris fiica doctorului, doamna Irina Vasiliu Nițescu, care dorea să aducă unele corecturi, pe baza documentelor de familie, ce contraziceau unele date din dosarele oficiale ale celor doi ofițeri. Am rugat-o să ne trimită și în scris respectivele corecturi, pentru a evita pe viitor perpetuarea lor.

Bunicul meu, C.Z. (Piki) Vasiliu s-a căsătorit oficial la 10 ianuarie 1920, cu dr. Gabriela Paraschivescu. În Extrasul de Stare Civilă se găsește și declarația ce îl privește pe tatăl meu, Gabriel Zamfir, copil legitim, născut la Galați la 11/24 iunie 1913, din relația lor. Într-adevăr, bunicul fusese căsătorit cu doamna Nathalia Christea, de care se separase anterior, divorțul legal intervenind abia în 1919, după terminarea războaielor balcanice și a Primului Război Mondial. Bunicul nu a avut copii din prima căsătorie.

Străbunicul, general Zamfir Vasiliu, a fost căsătorit cu Elena Gioroceanu. Numele de Apostol, menționat în articol, mi-e necunoscut. Tatăl meu și mai multe rude pe care le-am cunoscut îndeaproape mi-au vorbit de Gioroceanu, familie de proprietari din Oltenia. Acest cuplu a avut doi băieți: C.Z., Niculac și o fată, Maria, căsătorită Iuca. Nu am auzit despre existența celorlalte două fete.

Certificatul de căsătorie al lui C.Z. (Piki) Vasiliu și dr. Gabriela Paraschivescu pe verso apare mențiunea că au un copil legitim, Gabriel Zamfir Vasiliu

Irina VASILIU NIȚESCU (NITESCOUX)

soldatii maghiari nu purtau uniformă, deci nu puteau fi deosebiți de civili; regimul habsburgic nu a fost instalat de Brătianu.

Rezolvarea raporturilor româno-ungare va fi încredințată de Aliați, în toamna anului 1919, diplomatului englez George Clerk, ministru plenipotențiar al Marii Britanii la Praga. Misiunea Clerk avea mandat de a instaura la Budapesta o democrație parlamentară liberală și de a determina retragerea armatei române din Ungaria.

Între timp, Marile Puteri, prin presiuni și mici concesii, caută să determine Guvernul român să semneze Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul Minorităților. La 8 septembrie 1919, Consiliul Suprem avertizează Guvernul român că dacă nu va semna cele două documente, România nu va fi admisă nici la semnarea Tratatului cu Bulgaria. Tratatul de Pace cu Austria a fost semnat la Saint-Germain-en-Laye în ziua de 10 septembrie 1919 (*Magazin istoric*, nr. 9/2019), ceremonie la care nu a participat niciun delegat din partea României. Prin art. 59, Austria se obligă să recunoască unirea Bucovinei cu România, iar prin art. 87, recunoaște hotarele statelor ce s-au constituit sau se vor constitui din teritoriile fostului imperiu al Rusiei. Art. 60 din tratat impune României clauze privind regimul minorităților, al tranzitului și comerțului (dez-

Arhiducele Joseph de Habsburg

voltate într-un tratat special), iar art. 61 obligă statul român să preia o parte din datoria publică a fostei monarhii.

Alexandru Vaida-Voevod restabilește bunele relații cu Occidentul

Intransigența lui Ion I.C. Brătianu nu numai că nu a obținut rezultatele scontate, dar a ajuns să prejudicieze interesele României la Conferința de Pace. La două zile după semnarea Tratatului de la Saint-Germain cu Austria, la București a intervenit o criză guvernamentală determinată de demisia guvernului Brătianu. Criza s-a încheiat la 27 septembrie 1919 prin formarea unui guvern de militari și tehnicieni, condus de generalul Arthur Văitoianu, aflat sub influența lui I.I.C. Brătianu. Noul premier a ne-

glijat relațiile externe și a declarat că nu este abilitat să semneze Tratatul de Pace cu Austria, delegația română la Paris reitând încă o dată motivele pentru care nu îl poate semna. Chiar dacă a luat decizia de evacuare în patru etape a Budapestei, la 14 noiembrie 1919 (*Magazin istoric*, nr. 11/2019), atitudinea generalului Arthur Văitoianu a determinat, la 15 noiembrie, un nou ultimatum din partea Consiliului Suprem de la Paris, prin care se cere Guvernului român îndeplinirea „fără discuție, fără rezerve și fără condiții”

a următoarelor rezoluții: să evacueze în întregime teritoriul ungar, retrăgându-se în frontierele definitive fixate de Conferință; să accepte constituirea Comisiei Interaliatate pentru a opri, controla și aprecia rechizițiile făcute în Ungaria de la începutul ocupației române; să semneze Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul asupra minorităților în condițiile indicate de Consiliul Suprem. Guvernul român este somat să răspundă în termen de opt zile. În caz contrar, delegația română trebuia să se retragă de la Conferința de Pace, iar statele membre ale Consiliului Suprem vor rupe relațiile diplomatice cu România. Nota a fost înmănată guvernului român la București, la 24 noiembrie seara și trebuia dat un răspuns până la 2 decembrie 1919.

În această situație limită, guvernul Văitoianu a refuzat

aceste zile de pandemie –, făcea o observație ușor distonantă cu interpretarea comună: „Jivago este o carte de dragoste. Și de o dragoste care se revărsă simultan asupra tuturor ființelor din preajma lui. Doctorul își iubește soția, pe Lara și pe altele ca ea, iubește Rusia. Pentru el moartea înseamnă despărțirea de soție, de Lara, de Rusia și de restul. Această mare carte de dragoste nu este antisovietică, cum vrea să ni se spună, ea nu oferă nimic niciunui partid, e universală.”

Rămas singur în țară

Așadar, *Doctor Jivago*, care a avut mai multe ecranizări – cea mai cunoscută fiind cu Omar Sharif și Julie Christie – este o carte de dragoste. Boris Pasternak a fost, într-adevăr, toată viața

Scriitorul într-o fotografie din 1908, anul când, după un bacalaureat strălucit, a intrat la Drept la Moscova, fără examen, în virtutea rezultatelor

Julie Christie (Lara) și Omar Sharif (doctorul Iuri Jivago), în cea mai cunoscută ecranizare a romanului, din 1965

îndrăgostit. Și a trăit admirând mulți oameni. Micul Boria, născut în 1890, a crescut într-o familie de artiști. Tatăl lui era un pictor cunoscut, Leonid Pasternak, membru al Academici de Arte din Petersburg, iar mama, Rozalia Kaufman, pianistă de talent și profesoară. Încurajat de compozitorul și pianistul Aleksandr Skriabin, prieten al familiei, Boris s-a decis să facă muzică, chiar dacă poezia pusese stăpânire pe el. Zece ani a studiat compoziția, apoi, în 1909, convins că nu are ureche muzicală absolută, a abando-

nat-o. A urmat studii de Drept, apoi de Filosofie și și-a luat un doctorat în filosofia lui Bergson la Marburg, în Germania.

Prima lui culegere de poeme de succes, *Sora mea, viața*, scrisă în 1917, anul în care țara lui era răvășită de revoluție, corepunde cu prima lui iubire:

Elena Aleksandrovna Vinograd, o frumusețe stranie, cu un păr negru superb și ochi negri. Fetei îi dispăruse logodnicul pe front, în 1916, și era foarte tristă. Se certau des. Mama tinerei voia ca fata să se căsătorească „cu un om serios”. Și în primăvara lui 1918 Elena chiar s-a măritat cu onorabilul domn Dorodnov, proprietar al unei mici manufacturi. Analele poeziei ruse au păstrat însă culegerile de versuri dedicate ei de

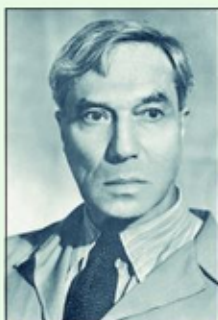
Boris Pasternak.

După război, prin decizia Sovietelor, marele apartament al părinților a devenit *kommunalkă*. Multe persoane locuiau acum împreună cu familia Pasternak, singura cameră rămasă exclusiv ei fiind atelierul tatălui. La mijlocul lui septembrie 1921, familia a obținut permisiunea să trăiască în străinătate. A plecat la Berlin, unde Leonid Pasternak urma un tratament, apoi la Paris.

Nu și Boris, pentru că era foarte „bolnav”, cum spunea Maiakovski despre el când era îndrăgostit. Evghenia Lurié, o talentată și

Boris Pasternak (al doilea din stânga) în cercul de prieteni, între care: cineastul Serghei Eisenstein (1898 – 1948; al treilea din stânga), poeta Lilia Brik (1891 – 1978), muza lui Maiakovski (a patra din dreapta), lângă care se află poetul Vladimir Maiakovski (1893 – 1930)

BORIS PASTERNAK SENTIMENTE ȘI ISTORIE

Autorul romanului *Doctor Jivago* și vila mare de la Peredelkino (azi muzeu memorial), unde a locuit din 1936 până în 1960, anul morții

FLORENTINA DOLGHIN

La 2 noiembrie 1958, membrilor juriului Academiei de la Stockholm nu le venea să-și creadă ochilor. Printr-un comunicat, scriitorul sovietic Boris Leonidovici Pasternak, în vârstă de 68 de ani, care primise Premiul Nobel pentru Literatură în acel an, anunța că renunță la înalta distincție. „Ca urmare a semnificației date acestei recompense de societatea căreia îi aparțin, mă văd obligat să refuz această distincție nemeritată ce mi-a fost oferită“.

Scriitorul cu fața prelungă, parcă sculptată, capitulase. Fusesse supus unor presiuni uriașe din partea guvernului sovietic. Kremlinul declanșase o campanie virulentă de presă împotriva romanului său *Doctor Jivago*, a cărui publicare fusese interzisă în patria sa, ca fiind antisovietic. În 1957 cartea apăruse în Italia și Franța, devenind un bestseller. Acasă însă autorul, care avea deja mari probleme de sănătate, era considerat un Vlasov, generalul sovietic trecut de partea Wehrmachtului, un trădător.

Doctorul Iuri Jivago, cel care și-a pus întrebarea dacă inteligența rusă făcuse bine acceptând Revoluția din Octombrie sau, mai curând, trădase cauza poporului și culturii ruse, a umanității, alegând să meargă alături de bolșevici, era scriitorul însuși. Romanul, chiar dacă semnat de cel mai mare poet rus al veacului al XX-lea,

Boris (în stânga) și fratele lui Aleksandr, pictați de tatăl lor Leonid Pasternak

„descrie anii revoluției cu ochii dușmanilor noștri“, decreta *Literaturnaia Gazeta*. De fapt, cartea era tabloul traseului de viață al scriitorului, redat nu autobiografic, ci romanesch.

În *Carnete* Albert Camus, laurcaul Premiului Nobel pe anul 1957, autorul romanului *Ciuma* – atât de bine vândut în

ca autor, are sau nu talent, acesta fiind de curând arestat. Recitase versuri contra lui Stalin în fața câtorva prieteni și unul dintre ei îl denunțase.

Pentru istoriografie telefonul acesta a rămas de neșters. Scriitorul părea un apropiat al Tătu-cului. Cert este că Pasternak a reușit să „fenteze” închisoarea. De câte ori numele lui era propus pe liste de scriitori care deranjau puterea, Stalin nu aproba. Scriitorul a primit chiar un apartament dichisit în vechiul cartier negustoresc al Moscovei, unde s-a mutat cu proaspăta soție. Plus că avea dreptul la *dace*. Boris și Zinaida s-au simțit minunat în cele șase camere ale vilei lor de la Peredelkino, la 25 km de Moscova. În 1937 li s-a născut un băiat,botezat după numele bunicului, Leonid. Pentru Pasternak era vremea traducerilor, integrala Shakespeare, Goethe, Schiller, de necgalat ca valoare până astăzi în Rusia. Erau anii epurărilor, tot mai mulți prieteni îi dispăreau în lagăre. După Osip Mandelștam, Isaac Babel.

„E de mirare că am ieșit viu din acei ani cumpliți”, va scrie mai târziu. Ar fi multe de comentat despre poziția lui în acea perioadă, dar să ne limităm la biografia lui sentimentală, la femeile pe care le-a iubit acest scriitor și la care el căuta, poate, nu atât dragoste, cât devoțiune.

Rezonabila și aventuriera

Când Uniunea Sovietică a intrat în război, în iunie 1941, Boris Pasternak a străbătut în lung și lat țara, alăturându-se luptătorilor de pe front, pe care i-a făcut cunoscuți prin articolele lui. Zinaida a rămas singură și a suportat o mare lovitură: și-a pierdut un băiat din prima căsătorie, mort de tuberculoză. Mama îndurerată a interpretat această încercare ca pe o pedeapsă divină.

După război, scriitorul visa la un roman care să redea perioada trăită de Rusia de la începutul veacului.

Avea să fie *Doctor Jivago*, „prima mea lucrare adevărată”, cum îi scria unei verișoare din Germania. Dar curând a început o altă campanie împotriva intelectualilor. Fadeev, președintele Uniunii Scriitorilor, l-a acuzat că este „un poet cu orizonturi

... ca și Olga Ivinskaia, amfitrioana de la vila mică

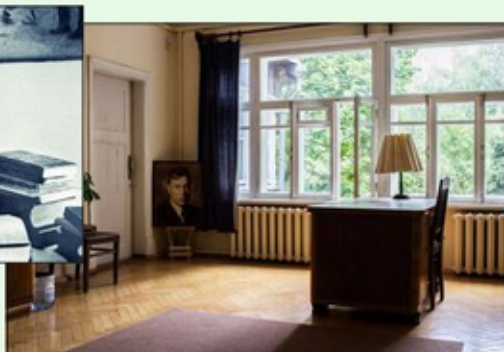
limitate la ungherele *dacei* lui, un exilat interior, care s-a rupt de popor”. „Totul a redevenit ca înainte. De data asta toți îmi vor pielea. Sunt devorat ca o scrumbie de la cap la coadă”, îi scria văduvei prietenului său georgian, Nina Tabidze. După moartea fiului ei, Zinaida ajunsese o umbră a celei ce fusese.

În octombrie 1946 Boris a cunoscut în redacția revistei *Novii mir*, unde își publica versurile, „o admiratoare”, secretar de redacție, pe nume Olga Ivinskaia, o tânără blondă, plinuță, cu ochi cenușii. Pasternak s-a îndrăgostit. Din nou. Ea va deveni Lara, simbolul feminității, în romanul *Doctor Jivago*. Olga, născută în 1912, deci cu 22 de ani mai tânără decât el, era deja văduvă de două ori și avea doi copii. Relația lor le-a întrecut pe toate celelalte prin caracterul ei complicat. Existau copii la mijloc. Cinci. Zinaida, care a înțeles repede situația, i-a propus lui Boris să divorțeze, dar nu așa înțelegea el relația lor și a implorat-o să renunțe la gând. Când fiul lor s-a îmbolnăvit grav, Zinaida a obținut de la Boris promisiunea de a nu o mai vedea pe Olga. Dar în sinea lui voia să le păstreze pe amândouă.

În 1949 a început la Moscova o campanie antisemită contra cosmopolitismului. Despre

În ambianța vilei de la Peredelkino, unde a creat

Cu Evghenia, prima soție, pictoriță, și băiatul lor, Evgheni, viitor critic literar (mort în 2012)

frumoasă pictoriță, cu un aer copilăros, fragil, dar un caracter dificil, îi va deveni soție. Tânăra ținea mult la independența ei, avea ambiții artistice și o bănuțuie obsesiv demonul geloziei. „Ea mi-a oferit bucuria copilărească, lumea ei, răsul ei de copil“, scria la începutul relației Boris, pen-

tru ca, un an mai târziu, să o caracterizeze ca „suspicioasă, geloasă, intolerantă. Pe unii îi măgulește acest soi de exclusivitate, pe mine nu. Eu îl simt ca un fel de vampirism al sufletului, ceea ce mă omoară la foc mic.“

În acei ani, parcă agravând relația cu Evghenia, scriitorul întreținea o bogată corespondență cu poeta Marina Țvetaeva, aflată în exil la Paris. Își împărtășeau idei literare, se înțelegeau de minune în scris, Marina, cel puțin, fiind probabil îndrăgostită de el. Cu stilul lui franc, neascunzându-se de soție, Boris îi arăta scrisorile către Țvetaeva, asigurând-o că este doar o prietenie literară, de care el are nevoie și care nu are nimic de-a face cu iubirea. Evghenia însă se simțea jignită de această complicitate. Evgheni, primul copil al cuplului, născut în 1923 (și mort în 2012), n-a rezolvat tensiunea din casă. Conflictele dintre tinerii părinți au fost tot mai dese, iar ruptura iminentă.

„Numai dragostea...”

Spre sfârșitul anilor '20, după moartea lui Lenin, când Stalin a ajuns stăpân absolut la Kremlin și regimul s-a înăsprițit, Pasternak a început să fie perceput ca un autor complicat, inaccesibil marelui public. Perioada anunța teroarea și arestările în masă. Boris a cunoscut atunci, în 1929, o altă femeie, o rusoaică de origine italiană (strămoșii ei construiseră Sankt Petersburgul), pe nume Zinaida, de 34 de ani, măritată cu Heinrich Neuhaus, pianist de renume internațională.

Pasternak, în vârstă de 40 de ani, pasionat de muzică, a fost încântat să se afle în preajma acestui cuplu cu doi copii. În 1930, când soții Neuhaus au închiriat o vilă de vacanță lângă Kiev, unde au rămas toată vara, poetul a făcut același lucru. Pentru Evghenia vacanțele de lângă Kiev au devenit insuportabile.

Zinaida, și ea fermecată de poet, a încercat să impună distanța între ei o vreme, mai ales că o prietenă îi atrăsese atenția ce scene de gelozie provoca. Dar când Boris i-a mărturisit: „Sunteți a doua mea naștere [va fi exact titlul următoarei culegeri de poezii, *A doua naștere*]. Numai dragostea mă poate ajuta să-mi birui durerea și disperarea“, Zinaida a cedat. Iar scriitorul i-a mărturisit el lui Neuhaus că este îndrăgostit de soția lui. În anul următor, când pianistul a început un lung turneu de concerte în orașele Siberiei, Boris și-a părăsit soția: „Trebuie să înțelegi, nu te-am abandonat, nu este un eșec al tău. Nu este nici din cauza mea, nici din cauza ta, nu am reușit în viața de cuplu“. Apoi a anunțat-o pe Zinaida, care și ea, după lungi discuții cu Boris, i-a trimis o scrisoare de despărțire lui Neuhaus.

După ce Zinaida și Boris și-au petrecut vara lui 1931 în Georgia, întâmpinați entuziaști de toți admiratorii scriitorului, care tradusese multă poezie gruzină, când s-au întors la Moscova, toamna, amândoi au divorțat. A fost un moment dureros pentru ambele familii.

Dar viața a mers înainte. Zinaida avea darul de a întreține căminul necesar poetului. Pasternak s-a putut concentra pe opera literară. Scria de dimineață până seara. Se impusese. Stalin îi cunoștea bine numele. Era amator de reviste literare, le răsfoia seara și fusese impresionat de interesul poetului pentru lirica Georgiei sale natale. Nu uitase nici condoleanțele personale ale lui Pasternak adresate la moartea soției, Nadejda Allilueva. De fapt, în noiembrie 1932, Uniunea Scriitorilor îi adresase condoleanțe oficiale dictatorului, iar Boris, impresionat de sinuciderea Nadejdei, adăugase câteva rânduri de mână. Stalin îl reținuse. În primăvara lui 1936 i-a telefonat scriitorului să-l întrebe ce crede despre Mandelștam

Zinaida, care îi va rămâne alături până la moarte...

GUY FAWKES: OMUL DIN SPATELE MĂȘTI ZECE LUCRURI MAI PUȚIN CUNOSUTE

DORINA MIHALCEA

Participanții la Complotul prafului de pușcă

care era planificat complotul din anul 1605, care l-a avut printre protagoniști pe Guy Fawkes – sărbătoare națională; iar, pe de altă, thrillerul din 2006, *V for Vendetta* (R de la răzbu-nare), în regia lui James McTeigue, o adaptare pentru marele ecran a unei benzi de desene animate.

1. La origine: protestant

Chiar dacă data exactă a nașterii sale nu apare în nicio înregistrare, conform documentelor Bisericii Sf. Michael le Belfrey din York, ar fi primit taina sfântă a botezului în aprilie 1570 (13 sau 16). Nu era primul născut al cuplului Edward și Edith Fawkes. Cu doi ani înainte, în 1568, Edith adusese pe lume și o fiică, care, din păcate, nu a reușit să trăiască decât câteva săptămâni. Cu toate că mare parte a membrilor familiilor din care proveneau

erau catolici, cei doi soți au îmbrățișat protestantismul.

În primii ani de viață, Guy a avut parte de o copilărie liniștită. După cum l-a descris un coleg de școală și prieten, Oswald Tesimond (1563 – 1636), era un băietan „plăcut la înfățișare și cu maniere alese, detestând orice gen de certuri sau conflicte... loial față de amici”.

De-abia împlinise opt ani, când s-a confruntat cu pierderea părintelui. Au urmat schimbări radicale pentru tânărul Guy. În 1579, mama

Imaginea unuia dintre cei mai admirați rebeli din toate timpurile – Guy Fawkes – a devenit astăzi simbolul celor care se opun abuzurilor regimurilor politice de pe întreg globul, grație unei decizii regale și producției cinematografice. Pe de o parte, regele Iacob I al Angliei a decretat ziua de 5 noiembrie – cea în care era planificat complotul din anul 1605, care l-a avut printre protagoniști pe Guy Fawkes – sărbătoare națională; iar, pe de altă, thrillerul din 2006, *V for Vendetta* (R de la răzbu-nare), în regia lui James McTeigue, o adaptare pentru marele ecran a unei benzi de desene animate.

s-a recăsătorit cu Dionis Bainbrigg, catolic devotat, și noua familie a părăsit Yorkul, pentru a se muta în sătucul Scotton, lângă Kanresborough. Influențat de credința tatălui vitreg, Guy a trecut la religia catolică, sfidând astfel cutumele epocii elisabetane, când așa ceva reprezenta o crimă.

2. York: centru al rezistenței catolice

În perioada în care Guy Fawkes a fost atras de catolicism, întregul York devenise

Boris se vorbea deja în Anglia ca un potențial laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. Ceea ce nu era deloc pe placul Kremlinului, care nu-l slăbea din ochi. Dar nu el a fost arestat, ci... Olga, acuzată formal de elapidare. KGB-ul lovea în apropierea lui Pasternak. Va recunoaște mai târziu că Olga fusese închisă pentru că „voia să fugă cu Pasternak în străinătate”. În celulă ca va pierde sarcina. În tot acest timp Pasternak s-a îngrijit de familia ei. La 12 octombrie 1952 el a suferit un infarct, Zinaida îngrijindu-l cu devoțiune.

Moartea lui Stalin, în martie 1953, a schimbat lucrurile. Olga a fost eliberată. În 1955, cu acordul lui Boris, a încheiat și ea o vilă la Peredelkino, la doi pași de cea a soților Pasternak. Știa că va șoca lumea scriitorilor cu decizia ei. Pasternak își va petrece ziua între cele două dace: dacea mică și dacea mare. În vila mare primea Zinaida scriitorii prieteni, în vila mică Olga. Zinaida începuse să-și accepte statutul. Știa că așa e bine pentru Boris. Onorariile de la teatre, unde i se jucau dramatizările, mergeau mai ales la Zinaida, în vreme ce drepturile de autor de poezie erau destinate Olgăi. El nu puna preț pe bani. Își ajuta mereu prietenii, întreținea cele două cămine, credea în ideea că „noi suntem pe pământ doar niște oaspeți, banul nu are valoare decât în măsura în care îți asigură libertatea și liniștea pentru muncă, singura noastră sarcină”. Se bârfea mult pe scama triumfului amoros. Zinaida încerca să ignore ce se vorbea, iar Boris purta ca pe o povară vinovăția față de ea.

În februarie 1956, la Congresul XX al P.C.U.S., Hrușciov a demascat crimele lui Stalin. În mai la Radio Moscova s-a anunțat ca proximă apariția romanului *Doctor Jivago*, la o emisiune în limba italiană. Un editor comunist din Italia, Feltrinelli, prin agentul său literar la Moscova, i-a cerut imediat cartea pentru a o edita în Italia. Boris a dat-o. Fără a informa Uniunea Scriitorilor. Apoi a semnat și un contract pentru traducerea cărții în italiană. Zinaida a fost reticentă, nu l-a aprobat, Olga, dimpotrivă, l-a susținut.

KGB începe o veritabilă campanie de deni-

grare a lui Pasternak și a Olgăi. Scriitorul era tot mai bolnav, Uniunea Scriitorilor îl exclusese din rândurile sale, privându-l de unele privilegii. Serviciile secrete o considerau pe Olga o aventurieră, care îl îmboldea să emigreze, în vreme ce Zinaida era cea rezonabilă. Când, în octombrie 1958, i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură, a fost amenințat că va fi expulzat din țară. Dacă îl accepta, părăsea țara. „Plecarea dincolo de granițele patriei mele definitiv ar echivala cu moartea pentru mine”, i-a scris Boris unui oficial.

În primăvara lui 1960 ambele femei vedeau cum boala scriitorului, cancer pulmonar, avansa, cum i se schimbaseră culoarea feței. Era sfârșitul. Zinaida nu s-a dezlipit de el în acele ultime zile. Fiul lui, Evgheni, care i-a stat alături, o suna pe Olga să-i transmită vești. La 30 mai 1960 Boris Pasternak s-a stins. Olga a mers și ea la dacea mare să-l vadă. În murmurul celor prezenți și sub privirile lor curioase.

La două luni de la înmormântarea poetului, Ivinskaia a fost trimisă în gulag pentru opt ani, împreună cu fiica ei, Irina, care avea 20 de ani. Era acuzată de... trafic de devize. Își însușise onorariile – primite de ea, conform dorinței lui Pasternak – de pe urma publicării în străinătate a romanului *Doctor Jivago*. A

fost eliberată după patru ani. Zinaida, care i-a supraviețuit cinci ani scriitorului, și-a consacrat ultimii ani memoriei lui literare, manuscriselor lăsate. În 1985 *Doctor Jivago* a apărut și în Uniunea Sovietică, iar în 1988, în plină perestroikă a lui Gorbaciov, Olga Ivinskaia a fost reabilitată. A murit în 1995. ■

Olga Ivinskaia, femeia model a Larei, pe care scriitorul a iubit-o și care a suferit pentru el ani grei de temniță; în medalion fiica ei Irina Emelianova, și ea scriitoare

1606), despre care istoricii înclină să creadă că a fost adevăratul strateg al viitoarei conspirații.

Trăgându-se din Northamptonshire, tânărul Robert a cunoscut încă din primii ani de viață ce înseamnă persecuția autorităților engleze față de catolici. Părintele său, Sir William Catesby, a fost acuzat de mai multe ori pentru că a refuzat să se conformeze principiilor religiei anglicane, dar și pentru adăpostirea de preoți catolici. La rândul său, și Robert a fost încarcerat de două ori, vinovat de instigare la nesupunere. Conform aceleiași istoric britanic, Antonia Fraser, mentalitatea lui Catesby era „cea a unui cruciat, care nu ezită niciodată să pună mâna pe sabie în detrimentul cuvântului, atunci când momentul o cere”.

La 20 mai 1604, cinci dintre principalii rebeli – Fawkes, Thomas Wintour, Catesby și doi dintre prietenii săi, John Wright (1568 – 1605) și Thomas Percy (aprox. 1560 – 1605) – s-au întâlnit la un han din Londra (cel mai probabil „Rața și rățoiul”, aflat în apropierea locuinței lui Thomas Wintour). Au jurat solemn, cu mâna dreaptă pe Biblie, să stărpească răul din rădăcină, ucigându-l pe regele protestant, dar și pe cei care se ridicaseră împotriva fraților întru credință și ajutând, astfel, la înscăunarea prințesei Elisabeta a Scoției (1596 – 1662),

Sir Edward Coke

prima fiică a lui Iacob și a reginei Ana a Danemarcei. Pactul a fost mai apoi din nou întărit – dacă mai era nevoie!? – prin participarea la sfânta slujbă (care se ținea, în clandestinitate, chiar într-una dintre odăile aceluiași han de către un alt prieten al lui Catesby, preotul John Gerard) și împărțășanie.

În următoarele luni, numărul conspiratorilor avea să crească până la fatidica cifră

Lord Montecagle William Parker și anonima pe care a primit-o

de 13, grupului alăturându-se: Robert Keyes (1565 – 1606), un apropiat al lui Catesby; cel de-al doilea Wintour, Robert și, respectiv, al doilea Wright, Christopher (1570 – 1605); doi nobili: Sir Ambrose Rookwood (aproximativ 1578 – 1606) și Sir Everard Digby (1578 – 1606); cumnatul lui Thomas Wintour, John Grant (aproximativ 1570 – 1606) și un anume Francis Tresham (aproximativ 1567 – 1605).

Planul inițial prevedea săparea unui tunel pe sub Camera Lorzilor, dar, printr-un noroc de-a dreptul chior, cei 13 au reușit să închirieze până la urmă un spațiu aflat chiar sub obiectivul vizat. Acolo au depozitat o impresionantă cantitate de praf de pușcă – 36 de butoaie pline ochi. Ținând cont de experiența acumulată în campaniile spaniole, lui Guy Fawkes i s-a încredințat sarcina de a se ocupa de explozibili.

O scrisoare anonimă trimisă lordului Montecagle William Parker (1575 – 1622) la 26 octombrie 1605 a dezvăluit însă complotul. În timpul perchezițiilor întreprinse în chiar noaptea dinaintea deschiderii lucrărilor Parlamentului britanic (5 noiembrie) în clădirea ce adăpostea Camera Lorzilor, Fawkes a fost descoperit păzind letalele butoaie și imediat arestat.

5. Un plan menit a eșua încă din start?!

Dacă Fawkes ar fi reușit să aprindă fitilul, îndeplinindu-și astfel sarcina încredințată de camarazi, uriașa

un adevărat centru de rezistență împotriva cultului protestant. Nu mai rămăsese niciun suflet care să nu cunoască tragica poveste a Margaretei Clitherow (1556 – 1586), cea care și-a dat viața pentru principiile catolice. Legenda spune că ar fi adăpostit atât în propria locuință, cât și în altele închiriate zeci

Execuția Margaretei Clitherow

de preoți iezuiți, vânați de autoritățile elisabetane. Arestată, pe când purta în pânțele cel de-al patrulea copil, a refuzat să își aplece capul, de teama de a nu-și implica și mai mult familia sau apropiații. Sfârșitul a fost extrem de dur, moartea survenind după ce trupul i-a fost strivit încetul cu încetul sub greutatea

Pentru a se întreține, în perioada adolescenței Guy a lucrat în scurte reprize pe lângă unele dintre cele mai importante personaje locale. La Anthony Browne, viconte de Montagu (1528 – 1592), inițial nu a petrecut prea multă vreme, căci conservatorul nobil nu îl suferea deloc. După moartea acestuia, nepotul l-a angajat din nou, dar Guy s-a arătat mai interesat de meseria armelor decât de cea de secretar și a părăsit familia de Montagu.

3. Soldat sub stindardul Spaniei

Odată ce a împlinit 21 de ani, tânărul Fawkes a decis să-și vândă pământurile moștenite din York și să se înroleze în armata spaniolă catolică.

Următorii ani i-a petrecut sub stindardul Spaniei, ajungând, cu perseverență și perspicacitate, căpitan și expert în explozibil. După cum arăta istoricul britanic Antonia Fraser, devenise o personalitate puternică, dar și „un bărbat înalt, bine clădit, cu o claică de păr și o barbă roșcat-maronii, o mustață în acord cu moda vremurilor... un om de acțiune, capabil să lanseze atât cele mai inteligente argumente, cât și lovituri fulgărătoare, luându-și mereu pe nepregătite adversarul”.

Ana a Danemarcei

În acești mai bine de zece ani petrecuți departe, a adoptat o variantă mediteraneană a numelui – Guido. Prin 1604, pe când lupta în Flandra, o întâlnire avea să-i schimbe radical viața.

Inițial, Thomas Wintour (1571/1572 – 1606), bărbat în floarea vârstei, inteligent și cultivat,

vorbitor de mai multe limbi străine, cu studii de Drept, decisese să renunțe la cariera civilă și să îmbrace haina militară, luptând pentru Anglia pe fronturile din Țările de Jos, Franța sau Europa Centrală. Pe la începutul noului secol, probabil sub influența fratelui mai mare, Robert (1568 – 1606), s-a convertit la catolicism. Încercând să solicite ajutorul Spaniei pentru frații întru religie oprimați pe insula natală, a început să întreprindă mai multe călătorii pe continent, prezentând planurile unei eventuale rebeliuni catolice. Tocmai în acea perioadă l-a întâlnit pe Guy Fawkes și, cum ambii resimțiseră aceleași frustrări, au decis să pună la cale o conspirație ce ar fi condus la asasinarea protestantului rege Iacob I.

4. Mintea din spatele Complotului prafului de pușcă sau un simplu executant?

Reîntors în Anglia, Fawkes a intrat în legătură cu vărul celor doi Wintour, Robert Catesby (aproximativ 1572 –

David Lloyd (stânga), Alan Moore și creația lor

au fost târați pe străzile Londrei pentru a fi duși la eșafodul special ridicat în preajma Cimitirului St. Paul. Acolo au fost spânzurați, eviscerați și tăiați în patru. Același tratament l-au suferit, a doua zi, și Thomas Wintour, Rookwood, Keyes și Fawkes, dar în curtea Palatului Vechi de la Westminster, față în față cu clădirea pe care plănuiseră să o arunce în aer. Nemaiașteptând decizia călăului, Keyes a sărit de pe eșafod. Din nefericire nu a reușit să își pună capăt vieții, așa că a fost dus, conștient, pe masa unde corpul i-a fost sfărtecat. Cu toate că era sleit de orice putere, Fawkes i-a urmat exemplul și a reușit, în căzătură, să-și rupă gâtul, evitând astfel agonia execuției.

8. Masca – simbolul luptei anti-autoritate

Reprezentarea – stilizată – a unui chip dominat de un larg surâs (ironic!), obraji îmbujorați și o mustață impunătoare cu care suntem familiari cu toții astăzi nu aparține epocii personajului Guy Fawkes.

Ea s-a născut multe veacuri mai târziu, abia în 1986, și se datorează desenatorului britanic David Lloyd și scriitorului Alan Moore, autorii seriei de benzi desenate *V for Vendetta*.

Într-un interviu din iulie 2005, în chiar anul în care povestea sa prindea viață și pe marele ecran (într-o producție Warner Bros), Lloyd a mărturisit că nu știe exact cum a ajuns să-i ofere personajului central al seriei trăsăturile lui Guy Fawkes. „Era în plină vară. M-am gândit că ar fi fost interesant să îl fac să semene cu croul Complotului prafului de pușcă, dar într-un mod mai teatral. I-am sugerat asta și lui Alan, iar el a răspuns că îi pare o idee bună [...] Așa am ajuns să creez masca, după chipul lui Guy Fawkes, cu un zâmbet larg ca emblemă. Ea a devenit simbolul perfect pentru viitorii anarhiști”.

9. Creator de limbă

Imediat după sângeroasele execuții, pentru vorbitorii de limbă engleză, cuvântul „guy”

avea să desemneze o persoană urâtă și cu intenții rele, reprezentând de-a dreptul o insultă. Trei veacuri mai târziu, după 1800, ajungea să îi definească pe cei îmbrăcați ciudat. Astăzi, cu predilecție în engleza americană, îl folosim pe „guy” pentru orice persoană de sex masculin, cuvântul pierzându-și întrutotul orice tentă peiorativă.

10. Guy Fawkes – unul dintre cele mai iubite personaje ale istoriei britanice

În 2002, BBC a organizat un sondaj pentru a descoperi cele mai importante personalități britanice din toate timpurile. Pe prima poziție s-a situat premierul Winston Churchill, urmat, în primii zece, de prințesa Diana, William Shakespeare, Isaac Newton, dar și de John Lennon. Locul 30, cu mult înaintea altor personaje mult mai cunoscute în afara Angliei (precum, de pildă, Regele Arthur – locul 51 – sau regina-mamă Elisabeta – locul 61), a fost ocupat de Guy Fawkes. ■

explozie ar fi produs pagube de nedescris – moartea regelui și a celor mai mulți membri ai Parlamentului și distrugerea clădirilor pe o rază destul de întinsă... Sau nu?!

Experții contemporani înclină să meargă pe a doua variantă, fiind aproape convinși că praful de pușcă, ținut în condiții improprie, nu putea fi aprins și, astfel, întreaga conspirație s-ar fi stins de la sine!

6. Cine a fost trădătorul?

Nici până astăzi istoricii nu au ajuns la o concluzie în ceea ce privește personajul care ar fi trădat, trimițând scrisoarea lordului Montecagle. Cu certitudine, nici nu putea fi vorba de Guy Fawkes, el căzând primul în capcana autorităților și, apoi, suferind torturi de nedescris.

Dacă ținem cont însă de faptul că unul dintre conspiratori, Francis Tresham, cel cărui i se încredințase sarcina de a oferi sumele necesare pentru a cumpăra praful de pușcă și a achita chiria spațiului de sub Camera Lorzilor, era rudă cu destinatarul misiunii, perspectiva s-ar schimba radical. Numai că nici în această direcție nu au putut fi identificate probe – nici pro, nici contra.

Arestarea lui Guy Fawkes, tablou de Henry Perronet Brigg, începutul secolului al XIX-lea

7. Sentința – una dintre cele mai dure și greu de îndurat

Un complot ce viza distrugerea unor ținte de asemenea proporții nu avea cum să fie tratat cu blândețe. Pentru procurorul șef Sir Edward Coke (1552 – 1634), pedepsele trebuia să fie unele pe măsură. După cum avea să arate în rechizitoriu acesta, vinovații trebuia să fie „duși la moarte la jumătatea drumului dintre cer și pământ, nefiind demni de niciunul dintre ele”; lor trebuind să le fie tăiate și arse organele genitale încă din timpul vieții,

să le fie scoase apoi inima și măruntaiele, pentru ca mai apoi să fie decapitați, iar corpul – dezmembrat și apoi expus, pentru a deveni „pradă pentru păsările cerului”.

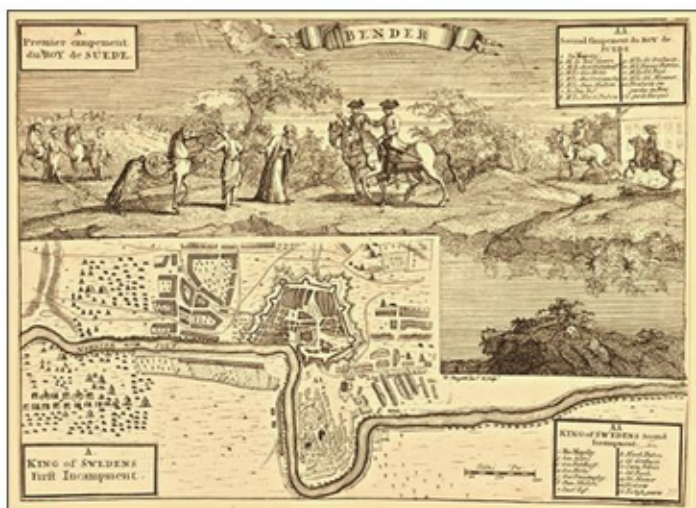
Procesul și interogatoriile au fost lungi și chinuitoare, unii dintre complotiști trecând prin fața anchetatorilor și de peste 20 de ori în

interval de doar două săptămâni. În acele vremuri, tortura fusese interzisă în regat, fără autorizarea expresă a regelui sau a unui organ special al statului. Iacob I nu a ezitat niciun moment însă a decide folosirea ei, după cum o arată într-o scrisoare din 6 noiembrie ce-l viza pe Guy Fawkes: „să fie pus mai întâi la caznele cele mai blânde și apoi, încetul cu încetul, la cele mai mari și, astfel, Dumnezeu să vă grăbească munca cea bună”.

După cum a fost gândit, sfârșitul efectiv al complotiștilor a fost pe măsură. Deși doi muriseră înainte de execuție – Catesby și Percy –, nici ei nu au fost iertați: trupurile le-au fost dezgropate și decapitate, capățile fiind apoi înfipte în doi stâlpi ce se aflau de o parte și de alta a clădirii Camerei Lorzilor. La 30 ianuarie 1606, alți patru complotiști, legați de scânduri late,

Execuția lui Guy Fawkes

Gravură în cupru ce prezintă sosirea regelui Carol al XII-lea la Tighina și întâmpinarea lui de seraschier. A fost gravată pe două plăci de cupru și semnată: William Hogarth]

una dintre cele mai puternice din Europa. După ce a ocupat în anul 1706 Saxonia, regele suedez a decis să se îndrepte cu cea mai mare parte a armatei prin Polonia, spre Rusia, cu scopul de a ocupa Moscova. La ofertele de împăciuire ale țarului, regele avea un singur răspuns: „La Moscova voi semna tratatele, și nicidecum în altă parte“.

Carol a dispus în iarna 1708 – 1709 de 60.000 de oșteni, între care 1.000 – 1.500 de moldoveni, comandați de colonelul Sandu Colțea. Marele ger din acea iarnă împreună cu foametea și mai ales probleme de aprovizionare au redus aceste efective la 20.000 – 24.000. Din cauza lipsei de alimente și furaje regele, care se afla cam la 130 km depărtare de Moscova, a schimbat direcția de marș spre sud, spre teritoriile locuite de tătarilor din Ucraina. Acolo a decis să atace cetatea Poltava, unde spera să reziste până la sosirea convoiului cu întăriri al generalului suedez Adam Ludwig Lewenhaupt, a trupelor de cazaci conduse de hatmanul Ivan Mazepa, precum și a tătarilor.

Lucrurile au luat o altă întorsătură după ce convoiul lui Lewenhaupt a fost interceptat în octombrie 1708 și nimicit la Lesnaia, în Belarus, de marii cnezi ruși Anikita Ivanovici Repnin și Aleksandr Danilovici Menșikov. Necazul nu s-a oprit aici. În noiembrie,

Menșikov a atacat capitala cazacilor ucraineni Baturyn și a distrus-o până în temelii. Ca urmare, Mazepa nu și-a mai putut onora promisiunea de a-l ajuta pe rege cu 30.000 de cazaci. Când trimișii regelui suedez și ai noului rege polon Stanislas I Leszczyński au cerut tătarilor ajutorul promis, acesta le-a fost refuzat, probabil în urma intervenției Înaltei Porți.

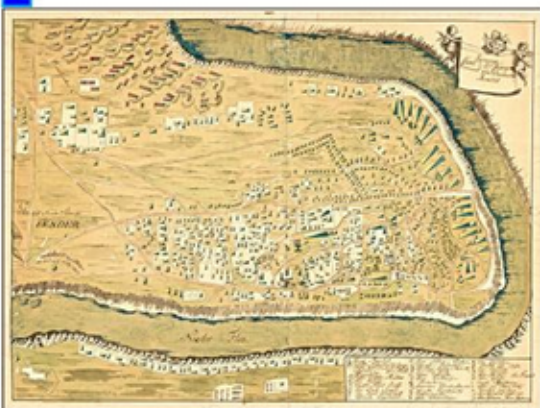
Regele suedez – care nu avea cunoștință de aceste schimbări și se baza mai departe pe ajutorul promis – a atacat la Poltava armata țarului cu forțe mult inferioare. După nouă ani de victorii neîntrerupte, armata sa a fost nimicită și nevoită să capituleze. Pentru

a-și salva viața și pe cea a oamenilor care i-au mai rămas, regele s-a refugiat în Imperiul Otoman.

Tain de 500 taleri pe zi

Cea mai mare parte a exilului regele îl va petrece pe malul Nistrului, lângă zidurile cetății Tighina, unde i s-a permis să-și construiască un oraș pe care Carol l-a numit Stockholmul Meu. Din anul 1389 niciun cap încoronat din Apus nu mai fusese musafir al otomanilor, până la venirea regelui Carol al XII-lea. Istoricul suedez Anders Fryxell (1795

Gravură ce înfățișează construcțiile ridicate de suedezi la Tighina

REGELE SUEDEZ CAROL AL XII-LEA LA TIGHINA (1709 – 1713)

ROBERT DENNDORF (Germania)

Povestea a început cu mulți ani în urmă, când am început să colecționez imagini ale meleagurilor locuite de români, ale locurilor copilăriei mele. Dintre acestea m-au fascinat îndeosebi planurile de cetăți și localități. Am fost, printre altele, preocupat să aflu cauzele care au făcut ca topografia unui loc să se schimbe radical într-o perioadă istorică scurtă. Căutările l-au ajutat și pe un neprofesionist ca mine să facă descoperiri încărcate de emoție, cum a fost cea a cetății Tighina, devenită – după ce a fost luată în stăpânire de otomani în urma campaniei din 1538 a sultanului Soliman Magnificul împotriva domnitorului Petru Rareș – Bender. Dacă până în anul 1709 nu sunt cunoscute gravuri, între 1709 – 1714 au apărut mai multe, care arată o urbanizare masivă, pentru ca în anii care au urmat suprafața construită să se reducă brusc. Explicația am găsit-o la început chiar în textele stampelor care relatează despre bătălia de la Poltava între armata regelui suedez Carol al XII-lea și cea a țarului rus Petru cel Mare, încheiată pentru Suedia cu o înfrângere. Bătălia a făcut parte dintr-un conflict european major, intrat în istorie sub numele Marele Război Nordic. Găsirea unei ieșiri la mare a dominat acțiunile țarului atât față de Suedia, cât și față de Imperiul Otoman.

Regele Carol al XII-lea

Suedia a fost atacată de o alianță formată din Rusia, Danemarca, Norvegia, Saxonia, Regatul Poloniei și Lituania. Deși raportul de forțe era în defavoarea tânărului rege Carol al XII-lea, care abia împlinise 18 ani, el a reușit în martie 1700 să respingă atacul. Una dintre cele mai spectaculoase bătălii, între armata regelui și cea a țarului, a avut loc în noiembrie 1700, la Narva, în Estonia. Deși armata țarului

o depășea numeric cu mult pe cea suedeză, bătălia s-a încheiat cu o înfrângere pentru ruși.

Armată decimată de ger și foamete

Țarul a tras repede învățămintele, a adus oameni pricepuți din Apus, cu ajutorul cărora și-a modernizat armata, reușind să facă din ea

fost menținută până la plecarea regelui. Studiile au arătat că o parte dintre medaliile comemorative emise în timpul refugiului au fost probabil bătute într-o monedărie aflată în Moldova. Pentru îngrijirea soldaților răniți s-a organizat un sistem sanitar și probabil o producție rudimentară de medicamente. Este cunoscut că regelui i-a fost operată în colonie rana de la talpa piciorului stâng, extirpându-i-se o bucată de os zdrobit de un glonț, la Poltava.

Poarta a asigurat aprovizionarea suedezilor cu alimente și furaje și i-a acordat regelui un tain de 500 de talcri aur pe zi. La asta s-au adăugat banii trimiși de regele Franței Ludovic al XIV-lea, precum și creditele acordate de frații bancheri Thomas și James Cooke, din Istanbul. Cu acești bani regele a plătit soldaților solda restantă, o parte i-a împărțit mărinos ienicerilor din Tighina, dar cea mai mare parte i-a folosit pentru a convinge Poarta să pornească războiul împotriva țarului.

Noua capitală a Suediei

La mijlocul lunii iulie 1711 revărsarea Nistrului i-a obligat pe suedezi să se mute pentru a treia oară. Regele s-a așezat ceva mai la nord, lângă satul Varnița. Pentru că planurile de repatriere s-au schimbat, apropierea iernii, dar și o presimțire că ospitalitatea otomanilor nu va continua la nesfârșit l-au determinat pe rege să decidă ridicarea unei clădiri solide, cu ziduri groase din piatră. Ea a fost astfel concepută, încât să poată rezista unui atac cel puțin câteva ore și să asigure la nevoie adăpost pentru 1.000 de persoane. În jurul acesteia s-au construit 40 de clădiri tot din piatră pentru personalitățile de vază. Ele mai adăposteau cancelaria, bucătăria, camera de alimente, camera pentru argintărie, intendența, depozitul de băuturi, grajdurile de cai. Centrul avea un sistem stradal cu pavaj din piatră, casele erau construite proporțional, iar pereții exteriori erau

zugrăviți în alb. Jur-împrejurul clădirilor din centru se aflau casele dragonilor, cu câte două încăperi, apoi cartierele infanteriștilor și ale celorlalți suedezi. Ceva mai departe se aflau bordeiele moldovenilor, polonezilor și zaporojenilor din solda regelui. La vest se ridica un mare corp de gardă, apărat cu parapete și un șanț adânc. În fața acestuia erau dughenele negustorilor și cafenelele. Ansamblul era completat la margine de corturile celor șase companii de ieniceri, care aveau poruncă să-l apere pe rege. La o încrucișare de drumuri se afla un rondel acoperit cu pietriș, unde pe un catarg flutura drapelul galben cu trei coroane al Suediei.

Viața regelui decurgea fără senzații deosebite. La deșteptare se ducea la slujba de dimineață, apoi la micul dejun. Urmau munca în cancelarie și intendență, exerciții cu soldații și plimbări călare. La întoarcere prânza. Restul timpului Carol îl petrecea cu jocul de șah, cititul și studiul unor planuri de luptă. Regele a fost preocupat să îmbunătățească regulamentele pentru manevrele militare, pe care le încerca în exerciții cu soldații lui. Scara nu venea acasă înainte de ora opt, urma rugăciunea și la ora nouă cina, apoi o plimbare lungă, până la miezul nopții. Pentru odihna de noapte, care nu dura mai mult de cinci – șase ore, regele își alegea cea mai simplă odaie și adeseori dormea numai pe un braț de paic.

Alegorie cu medalii bătute la Tighina în anii 1709 – 1711

– 1881) scria că otomanii tocmai dăduseră adăpost celui mai renumit erou al creștinătății față de cel mai mare dușman al lor – țarul. Însoțit de companii de onoare ale ienicerilor în uniforme de paradă, regele a ajuns în august 1709 la Tighina, unde a fost întâmpinat cu aclamații. O jumătate de milă înaintea cetății i-a venit în întâmpinare, pe jos, Iusuf, seraschierul raialei Bender, care i-a urat bun venit în numele sultanului Ahmed al III-lea, numindu-l oaspete de onoare al Imperiului Otoman. Ienicerii postați pe valurile de apărare ale cetății desprindeau ca gest de supunere bucăți din întărituri, ceea ce a lăsat asupra noilor veniți o impresie profundă.

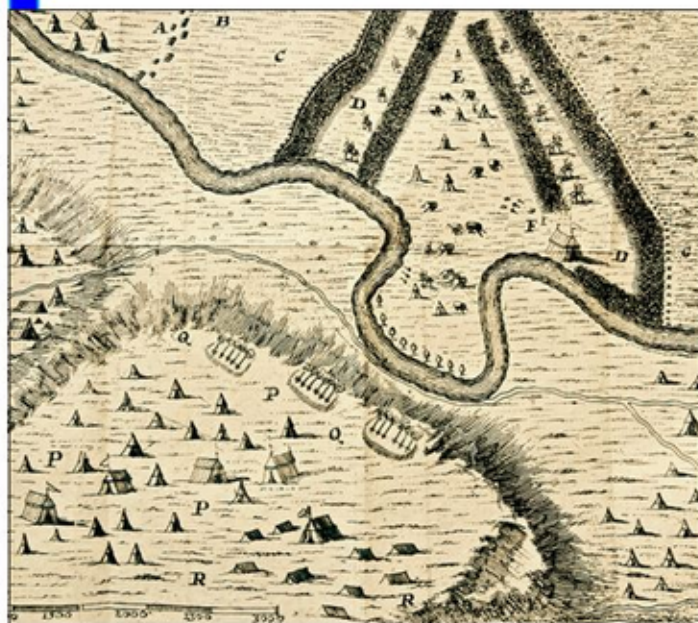
Primirea triumfală nu s-a făcut însă semeței armate care în urmă cu doi ani pornise să cucerească Rusia. Otomanii vedeau numai un rest al acesteia, un pumn de soldați în zdrențe, marcați de bătălii pe viață și pe moarte, care se târa într-o liniște de mormânt spre un destin incert. În fruntea lor nu se afla cel care era numit „Alexandru cel Mare al zilelor noastre”, ci un pelerin singuratic, rupt de orice legătură cu patria sa îndepărtată. Seraschierul l-a condus pe rege până la un orașel de corturi așezat pe malul nord-estic a Nistrului. La sfârșitul ceremoniei, Iusuf i-a înmănat simbolic cheile cetății și l-a invitat să locuiască înăuntrul zidurilor de apărare. În poziția în care se afla acum tabăra, ea ar fi putut fi lesne atacată, iar ienicerii aflați în cetate, pe celălalt mal, nu ar fi avut timpul necesar să le vină suedezilor în ajutor. Regele și-a dat seama de poziția nesigură a locului și a decis să se mute, după două săptămâni, împreună cu oamenii lui, pe malul drept, mai aproape de cetate. Era o limbă de pământ protejată din trei părți de apă, motiv pentru care a fost numită de suedezi și Wassserburg, adică Cetatea de la Apă.

Regele a dorit să plece cât mai repede spre Polonia, să-l detroneze pe regele acestuia, Augustus, pentru ca apoi, cu ajutorul otomanilor, tătarilor și cu trupele sale rămase acolo, să-și ia revanșa

împotriva țarului. Plecarea a fost însă întârziată de o rană la picior, de timpul solicitat de otomani pentru strângerea unei escorte îndestulătoare, precum și de măsurile țarului de a bloca drumurile de tranzit spre Polonia. Lipsa unei perspective de repatriere și apropierea iernii i-au determinat pe suedezi să se pregătească material și spiritual pentru o ședere mai îndelungată. După înființarea unor legături poștale între Tighina și Suedia, au sosit pentru prima dată, după mai mulți ani, calendare cu sărbătorile religioase luterane. În timpul săptămânii slujbele se țineau zilnic dimineața și seara, iar duminica de trei ori pe zi.

Se poate spune că suedezi au început să se simtă în Moldova aproape ca la ei acasă. Ei au înființat pentru nevoile proprii o berărie, probabil prima din Moldova, o brutărie, măcelării și distilerii. La fața locului se aflau meșteșugari ocupați cu reparații de tot felul. Ordinea era asigurată de o miliție de zaporojeni din slujba regelui, care apăra pe timp de noapte clădirile centrale de raidurile de jaf ale confrăților cazaci și de tătari. Ca în toate taberele, s-a înființat o masă deschisă, unde se servea gratuit mâncare și băutură la orice oră din zi și din noapte – o instituție socială care a

Fragment al gravurii în cupru ce înfățișă planul bătăliei de la Stănilești

DRAPELUL RECONSTITUIT AL GĂRZII NAȚIONALE ROMÂNE DIN NADĂȘ

AUGUSTIN MUREȘAN

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, tricolorul a reprezentat și pentru românii din părțile Aradului simbolul și dovada dorinței de unire cu România. În preajma, în timpul și după Marea Unire aceștia au arborat cu mândrie steagul tricolor. Dar, din cauza vicisitudinilor vremurilor, puține dintre aceste steaguri au ajuns până la noi. Din fericire, despre utilizarea lor avem informații din surse diferite. Numeroase știri au apărut și în presa vremii. Drapelul Gărzii Naționale Române din comuna Nadăș (pe atunci comitatul Arad) – gardă formată în noiembrie 1918 – a fost menționat cu prilejul actului sfințirii și arborării lui pe edificiul Primăriei comunei de către Garda Națională Română din localitate.

În numărul 9 din ianuarie 1919, ziarul *Românul* din Arad relatea: „La Nadăș, de

Steagul tricolor românesc a avut un rol deosebit în toamna anului 1918, când în Transilvania și Bucovina s-a desfășurat procesul de constituire a organelor de administrație românească, a Consiliilor și Gărzilor Naționale. Steagurile tricolore, prin înfățișarea lor, au individualizat într-un fel aparte atât Gărzile Naționale Române, cât și delegațiile care au luat parte la actul istoric de la Alba Iulia.

Destul de puțin studiate, steagurile tricolore la care ne referim, prin conținutul lor, strâns legat de evenimentul din 1918, prezintă un interes deosebit pentru vexilologia românească. Istorici și specialiști din domeniu au demarat, în anul Centenar al Marii Uniri (2018), prin Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad și Asociația culturală „Astra arădeană – 1863”, un proiect care și-a propus să reconstituie steagurile românești de la 1918. Unul dintre acestea este drapelul Gărzii Naționale Române din comuna Nadăș, județul Arad.

exemplu, steagul tricolor mai întâi a fost sfințit și apoi, în cântecele *Deșteaptă-te române* și *Trei culori*, dus și arborat pe edificiul Primăriei, de către garda națională românească a comunei, care a și dat onorul“. Și în această localitate arădeană constituirea gărzii a fost prilej de mare sărbătoare, cu participarea tuturor locuitorilor sub falduri de steag cu culorile românești. Falnicul steag tricolor a fost intens utilizat de români în perioada pregătirii și desfășurării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, fiind purtat cu bucurie, fierbinte patriotisme și mândrie națională și arborat într-o atmosferă de mare entuziasm pe edificii publice și case particulare în toate localitățile țării.

După știința noastră, drapelul acestei unități de voluntari cu caracter militar nu s-a păstrat. Despre forma, dimensiunile și materialul din care a fost confecționat, ziarul

După sosirea regelui locul a devenit nu numai cel mai puternic centru militar al Imperiului Otoman, dar și un centru al diplomației europene. Anglia și Olanda au trimis ca ambasador pe căpitanul James Jefferies cu misiunea de a încerca să-l frâneze pe rege în planurile de război împotriva Rusiei, Saxoniei și Danemarcei. Ducatul Mecklenburg l-a trimis pe Christoph von Schwerin în misiune secretă. Din porunca regelui polon Leszczyński a sosit contele Herman von Cedercreutz pentru a întări personalul cancelariei suedeze. Leszczyński l-a trimis și pe marele hatman al Lituaniei,

Jan Kazimierz Sapieha. Spania l-a trimis pe cavalerul Jules Alexis Bernard de Bellerive, care a scris un jurnal al evenimentelor. Peripețiile lui Pierre Puchot Marquis Des Alleurs, trimisul regelui Ludovic al XIV-lea, au fost descrise atât de istoriografia scandinavă, cât și de cea română. Ducatul de Holstein-Gottorf l-a trimis pe baronul Friedrich Ernst von Fabrice cu misiunea de a-i susține interesele în conflictul Suediei cu Danemarca. Este cunoscut și un schimb de scrisori al regelui cu statele germane pe tema încheierii unei păci între Suedia și Danemarca. În încercarea de a încheia o alianță între Suedia, Saxonia, Polonia și Prusia, regele Prusiei a trimis pe diplomații Johann Eosander și Nils Brunel. Alianța din care urma să facă parte și Imperiul Otoman avea scopul „să sfărâme supremația Rusiei în estul Europei”. Din partea comitatului Hessen-Kassel a sosit generalul-maior Conrad von Ranck pentru a oferi regelui medierea statului olandez. Principele Transilvaniei Francisc II Rákóczi l-a trimis pe boierul făgărășan Ioan Talabă, care i-a informat atât pe principe cât și pe Anselm Franz von Fleischmann, trimisul imperial la Poartă, despre cele aflate. Nureddin, fiul hanului tătar Devlet II Giray, și-a instalat tabăra la Dubăsari și a discutat cu regele în cadrul unei audiențe detaliile unei invazii în Ucraina, în iarna 1709 – 1710. Regele l-a numit la rândul lui pe contele Sven Lagerberg ministru la hanul tătar,

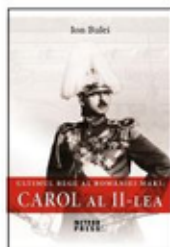
Gravură înfățișând Tighina în secolul al XVII-lea

post preluat apoi de șambelanul Karl Törnschiöld. Domnitorii Moldovei și Țării Românești, Nicolae Mavrocordat și Constantin Brâncoveanu, aveau mai mulți rezidenți la Curtea regelui. Cel mai cunoscut a fost Mihai Afenduli, care a ajuns la Curtea suedeză secretar de cancelarie. Brâncoveanu mai avea la fața locului ca informatori pe căpitani Neagu și Gheorghe Mareș precum și pe comisul Antonie Cromida. Regele suedez avea acreditați la reședințele domnești Iași și București pe diplomații Adam de Briant și Samuel von Hyltén, iar la Istanbul pe baronul Martin von Neugebauer.

Pornind de la intensă activitate diplomatică, publicația germană *Theatrum Europaeum* (apărută între 1633 și 1738) conchiziunea că Suedia este condusă de la Tighina. Consiliul Coroanei din Stockholm nu putea lua nicio decizie care nu fusese în prealabil aprobată de rege și mai toate capetele încoronate au trimis emisari. Iorga îl vedea pe rege „demn emul al lui Alexandru cel Mare” și „mediator între Orient și Occident”. Împăratul german Carol al VI-lea – care îi trimisese pe Grätz, Raab, Zuschy și Meltzer – comenta: „Miniștrii Curților regale inamice își dau toată ostentala să converseze la Curtea regelui Carol al XII-lea.” Colonia a devenit *de facto*, pentru mai mulți ani, noua capitală a Suediei.

(Va urma)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ion Bulei – ULTIMUL REGE AL ROMÂNIEI MARI: CAROL AL II-LEA**

Editura Meteor Press, București, 2019, 197 pp.

● **Andreea Măniceanu – ARLETTE COPOSU, SOȚIA SENIORULUI** (prefață de Matei Gheboianu; postfață și interviuri de Tudor Călin Zarojanu)

Editura Corint Books, București, 2020, 176 pp.

● **PE DRUMURILE ISTORIEI. CONVORBIRI CU PROF. UNIV. DR. TASIN GEMIL, FOST DEPUTAT, AMBASADOR. REALIZATE DE VIRGIL COMAN, VASILE SOARE, ADINA FODOR, LAURA CORNEA, MELEK FETISLEAM. VOLUMUL II**

Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, 498 pp.

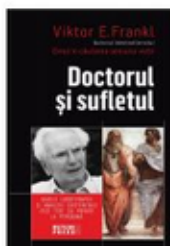
● **Elena Olariu – BOIERI ȘI ARISTOCRAȚI ROMÂNI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. STUDIU DE MENTALITATE ȘI MORAVURI ÎN SPAȚIUL PRIVAT**

Editura Oscar Print, București, 2019, 224 pp.

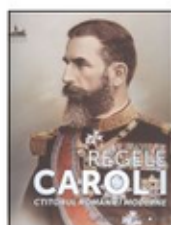
● **Al. Florin Țene – ÎNTOARCEREA DIN CRUCIADĂ. VIAȚA POETULUI RADU GYR ÎNTRE REALITATE ȘI POVEȘTE. ROMAN**

Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2020, 313 pp.

● **Victor E. Frankl – DOCTORUL ȘI SUFLETUL. BAZELE LOGOTERAPIEI ȘI ANALIZEI EXISTENȚIALE. ZECE TEZE CU PRIVIRE LA PERSOANĂ** (traducere din limba germană de Adela Motoc)

Editura Meteor Press, București, 2019, 304 pp.

● **REGELE CAROL I. CTTITORUL ROMÂNIEI MODERNE. VOL. I – II** (coordonator și coautor Narcis Dorin Ion; texte: Dan Berindei, Ion Bulei, Narcis Dorin Ion, Nicolae Șt. Noica)

Muzeul Național Peleş, 2019, vol. I – 360 pp., vol. II – 360 pp.

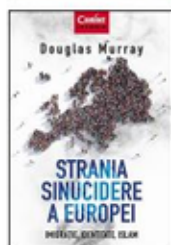
● **Pr. Dr. Ioan Dură – ISTORIE BISERICĂSĂ. STUDII ȘI ARTICOLE**

Editura MAGIC PRINT, Onești, 2019, 547 pp.

● **Nikolai A. Monkevitz, Aleksandr N. Vinogradski – ALIATUL INAMIC. DESCOMPUNEREA ARMATEI RUȘE ȘI PERICOLUL BOLȘEVIZĂRII ROMÂNIEI – 1917 – 1918** (selecție de texte, prefață și note de Șerban-Liviu Pavelescu; traducere din franceză de Alina Pavelescu)

Editura Humanitas, București, 2019, 312 pp.

● **Douglas Murray – STRANIA SINUCIDERE A EUROPEI. IMIGRAȚIE, IDENTITATE, ISLAM** (traducere din limba engleză de Mihnea Gafița; prefață de Ion M. Ioniță)

Editura Corint Books, București, 2019, 489 pp.

● **Rodica Ojog-Brașoveanu – GRASĂ ȘI PROASTĂ. EDIȚIA A V-A.**

Editura Nemira, București, 2018, 280 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XVI, Nr. 2 (181), februarie 2020, 52 pp.

arădean nu ne dă niciun indiciu care ar facilita reconstituirea lui. Pentru a reda cât mai fidel înfățișarea acestuia, l-am reconstituit, folosind o serie de măturii vexilologice păstrate din acea vreme, izvoare istorice documentare contemporane, iar pentru textul inscripției – informația primită în anul 1983 de la dr. Victor Sabău, martor ocular, fost comandant al Gărzii Naționale Române din Radna și secretar personal al dr. Ioan Suciu, unul dintre fruntașii de la 1918.

Ioan Suciu

Drapelul avea următoarele componente: *pânza drapelului* (flamura) și *hampa*. Flamura era confecționată probabil dintr-o țesătură (pânză, în sau mătase), alcătuită din trei fâșii colorate cusute între ele, și avea format dreptunghiular.

Deși dispunerea culorilor nu ne este menționată în ziar, știm sigur că fondul cromatic era tricolor, ceea ce corespunde tradiției. Culorile flămurei, după părerea noastră, erau așezate perpendicular pe hampă, adică orizontal, cu albastru în partea superioară, galben la mijloc și roșu în partea inferioară, cum erau dispuse și pe alte steaguri tricolore care dăinuiesc din acea vreme. *Hampa*, confecționată din lemn, era vopsită în culoare maro.

Cât privește inscripția flămurei drapelului, pe o față a acesteia erau scrise cu litere majuscule, probabil aurii, dispuse pe trei rânduri, următoarele cuvinte: pe fâșia albastră „GARDA”, pe cea galbenă „NAȚIONALĂ ROMÂNĂ”, iar pe cea roșie „DIN NADĂȘ”.

Inscripția aflată pe flamură indica astfel denumirea formațiunii înarmate căreia i-a aparținut drapelul (gardă), caracterul (națională), componența ei, din voluntari în baza etnicii (română), și numele localității unde aceasta își desfășura activitatea (Nadăș). Prin această inscripție, drapelul Gărzii Naționale Române din Nadăș se individualiza între celelalte steaguri tricolore și îi confera acestuia calitatea de steag ostășesc. Inscripția de pe flamură era principalul element ce identifica drapelul, el devenind cel mai înalt însemn distinctiv al gărzii. Prin inscripția de pe flamură acest drapel reprezenta o particularizare a simbolului național la specificul ostășesc.

Drapelul original a fost confecționat în 1918 pe plan local sau în orașul Arad. Confecționarea și sfințirea de steaguri pentru Gărzile Naționale Române constituiau un prilej de sărbătoare, în prima etapă participând femei din sate, iar în a doua având loc un serviciu religios.

În legătură cu confecționarea de steaguri, menționăm că în perioada pregătirii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia și în zilele următoare,

ziarul *Românul* din Arad, în numerele sale din 3/16, 4/17, 11/24 (noiembrie) și 18/1, 2/15, 9/22 (decembrie) 1918, și revista *Biserica și Școala* din același oraș, în numărul acesteia din 4/17 noiembrie 1918, anunțau că Librăria diecezană din oraș confecționează stindarde (steaguri) naționale, în mărime de 150, 200, 250, 300 cm, la prețul de 140, 260, 320, 380 coroane.

Tinând cont de înfățișarea unor steaguri tricolore utilizate în timpul Marii Uniri, având culorile așezate orizontal, am încercat să realizăm o reconstituire cât mai veridică a drapelului Gărzii Naționale Române din comuna Nadăș. Așa trebuie să fi arătat el arborat pe edificiul Primăriei sau utilizat în timpul manifestărilor în localitate, la care a luat parte și această formațiune cu rol principal de apărare a ordinii și liniștii publice. ■

GLOSAR VEXILOLOGIC

Fâșie – este o zonă a pânzei steagului care are o cromatică diferită față de celelalte

Hampă – mânerul din lemn sau metal pe care se fixează flamura steagului

Pânza drapelului – țesătură realizată din fire de mătase, bumbac, damasc etc., prinsă de hampa acestuia pe una dintre laturi

Vârful hampei – extremitatea superioară a hampei, putând înfățișa un vârf de lance, un ornament în formă de floare, o cruce etc.

Vexilologie – știință auxiliară a istoriei, având ca obiect de studiu steagurile din diferite epoci și țări

Mesele la Curțile domnilor români erau, cel mai adesea, prilej de petrecere cu voie bună și lăutari. Uneori, așa cum vom vedea din suita de articole a căror publicare am început-o în numărul din luna martie al revistei, se puteau termina rău pentru unii dintre invitați.

OSPETE CU VESELIE SAU... ÎNSÂNGERATE

MATEI CAZACU

Boierii surprinși la ospățul de trimeșii lui Vlad Țepeș, tablou de Theodor Aman

● „Bună iaste băutura cea multă“? ● „S-ar lăsa mai bine să moară decât să calce o zi de post“ ● „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor“ ● „Moldova este singura țară care își înlătură din mijlocul său prin otravă sau alungă cu sabia atât de mulți voievozi“ ● „Românii veșnic nemulțumiți, oricum ar sta lucrurile“ ● „S-au îngrășatu, doamne, berbecii, buni sintu de giunghiat“ ● „Cunosc istoria Moldovei. Cea adevărată, nu cea scrisă de farsori. E numai omor, trădare și jaf“

Abuzul de alcool la ospete ducea la excese și „deregări“, întocmai ca în vremurile vechi, în special la Curțile imperiale și regale persane, elenistice și romano-bizantine. Și trebuie notat că astfel de incidente nu existau la banchetele grecilor antici sau ale romanilor din vremea republicii, care se ospătau culcați pe paturi, ceea ce le conferea o perfectă egalitate între ei, în vreme ce la Curțile regale și imperiale, ca și în Evul Mediu, comensii erau așezați în șir pe bănci sau pe scaune, fără a comunica cu vecinii, având cu toții privirile îndreptate către suveran, care li se adresa fiecăruia dintre ei sau tuturor.

FLORAR

6

1863. În cadrul războiului de secesiune american, se încheie bătălia de la Chancellorsville, (începută la 30 aprilie), cea mai mare victorie a generalului Robert E. Lee (1807 – 1870), arhietipul aristocrației sudiste și cel mai mare tactician al conflictului; cu oamenii săi (61.000), zdrobește trupele nordiste de trei ori mai numeroase (134.000), aflate sub comanda lui Joseph Hooker. Ele nu-și pot folosi efectiv artileria. Robert Lee, cel care la sfârșitul carierei va spune că „cea mai mare eroare a vieții mele a fost aceea de a fi primit o educație militară“, își pierde însă în această bătălie cel mai bun general, pe Stonewall Jackson, fără de care nicio altă acțiune la fel de îndrăzneță nu-i va mai reuși.

7

1945. În orașul Reims, la ora 2.40 dimineața, în prezența generalului Walter Bedell-Smith, șeful statului major al generalului american D. Eisenhower, comandant suprem al forțelor aliate, a generalului sovietic Ivan Susloparov și a generalului François Sevez, șeful statului major al generalului francez Charles de Gaulle, este semnat actul de capitulare fără condiții a Germaniei, reprezentată de generalul Alfred Jodl. Momentul reprezintă încheierea celui de Al Doilea Război Mondial în Europa. Luptele trebuie să înceteze la 8 mai, ora 23.01, dar zăriștii răspândesc prea din vreme știrca, obligându-i pe șefii guvernelor occidentale, Truman, Churchill și de Gaulle, să anunțe ca dată oficială 8 mai ora 15.00, marcată de atunci ca zi a victoriei asupra Germaniei naziste. Ceremonia de pe frontul de vest nu îi este însă suficientă lui Stalin. Actul capitulării se va semna și la Berlin, capitala Reichului, ocupată de trupele sovietice. În noaptea de 8 spre 9 mai, la periferia orașului aflat în ruină, are loc o nouă reuniune, terminată la ora 0.28 fix. Participă mareșalii Keitel, Jukov, Tedder, generalii Carl Spaatz și Lattre de Tassigny. Uniunea Sovietică, apoi Rusia marchează capitularea germană în această zi, 9 mai. Războiul va continua însă în Pacific, până în septembrie.

15

1710. Petru I, țarul Rusiei, mare amator de pitici, asistă la o nuntă a doi dintre ei, desfășurată cu mare pompă. „Un pitic foarte mic mergea în fruntea procesiunii, ca fiind mareșal al Curții – scrie Christian Weber, ambasadorul Hanovrei la Sankt Petersburg –, dirijor și maestru de ceremonii. Era urmat de mire și de mireasă frumos îmbrăcați. Apoi venea țarul, însoțit de miniștri, prinți, boieri, ofițeri și alții. Urmau toți piticii de ambe sexe, perechi. În total 72. Ca semn al bunăvoinței sale, țarul a ținut ghirlanda deasupra capului miresei conform datinei rusești. Proaspeții căsătoriți au fost duși în casa țarului și culcați chiar în dormitorul lui“.

23

1358. Cam 100 de țărani din regiunea franceză Beauvais atacă revoltați castelele din regiune, îiucid pe proprietari, dau foc caselor. Mișcarea, care va purta numele de Jacquerie, se întinde cu repeziciune în bazinul Parisului, apoi în jumătatea de nord a regatului (Picardia, Champagne, Artois, Normandia). Banderole sunt conduse de foști soldați. Cronicarii, între care Jean Froissart, îi descriu pe răsculați ca fiind niște „câini turbați“. Nu mizeria este, în principal, cauza revoltei. După înfloritorul secol al XIII-lea, marcat de un avânt demografic, tehnic și comercial, Războiul de 100 de ani, început în 1337, și Marca Ciumă din 1348 sunt o frână ce oprește brutal societatea din evoluție.

Regele Navarrei, Carol cel Rău, îngrijorat pentru pământurile sale normande, adună în grabă trupe și înfrânge răzmerița, care nu va dura decât 15 zile. Frica provocată de această mișcare are egal doar în cruzimea represiei ei: la 10 iunie șefii îi sunt torturați și executați.

toată țara, mii de boieri, de curteni, de târgoveți și de țărani veneau de pretutindeni să sărute dreapta domnului și să-i jure credință. Ceremonii asemănătoare se făceau în toată țara și rezultatele lor erau comunicate la Curte, unde domnul și sfetnicii săi le înregistrau ca dovezi de fidelitate, așa cum ne spune chiar Vlad Țepeș, în a treia domnie din 1476.

In ciuda acestor jurăminte și blesteme înfricoșate, mulți erau cei care le încălcau din diverse motive, în timp ce domnii, fără a mai aștepta manifestarea pedepsei divine, se însărcinau să o aplice ei înșiși în calitatea lor de „unși ai lui Dumnezeu“.

Într-adevăr, instabilitatea tronurilor și în orice caz nemulțumirea rapidă a supușilor față de voievozi (de unde proverbul „schimbarea domnilor, bucuria nebunilor“) au fost trăsături marcante ale societății românești din trecut. O scrisoare a sultanului Soliman cel Mareș din 1561, adresată boierilor moldoveni după algera lui Despot Vodă, spunea că „se miră mult că dintre toate țările lumii pe care le cunosc ei [otomanii], Moldova este singura țară care își înlătură din mijlocul său prin otrăvă sau alungă cu sabia atât de mulți voievozi după o domnie așa de scurtă, deși cu vorba ei sunt întotdeauna de părerea domnului lor și le dau întotdeauna dreptate fiecăruia pe rând.“ Iar în 1660, marele vizir Ahmed Köprülü „pedepsea [reproșa, lui Constantin Cantacuzino, marele postelnic al lui Gheorghe Ghica] că au făcut Ghica vodă și rumâni

Petru Cercel, frescă de la Mănăstirea Căluu

rușine împăratului de n-au adus haraciul la vreme; și cum împăratul [sultanul] biruiaște [primește tribut, birul] de la răsărit pân la apus, și nu iaste altă țară mai rea decât Țara Rumânească, că nu apucă o nebunie să să potolească, alta rădică“. Iar un italian care l-a cunoscut și el pe Despot Vodă scrie: „Românii cinstesc pe regii lor, adică pe voievozi, ca pe Dumnezeu și îi slăvesc

nespus de mult, fie ei și tirani în cârmuire. Dar când li s-a scârbit de ei, nu numai că-i alungă din domnie, ci îi și ucid, uneori cu tot felul de chinuri, și la foarte puțini li se întâmplă să moară după legea firii sau de vreo boală“.

Și alți călători străini prin țările noastre vorbesc despre „românii veșnic nemulțumiți, oricum ar sta lucrurile“ (Michael Bocignoli din Raguza, 1524), ori de precaritatea situației voievozilor: „Însă foarte rar se întâmplă ca acești voievozi, atât ai Moldovei cât și ai Țării Românești, să se poată bucura de o domnie lungă, mai ales din cauza tainicelor urzeli și curse ale supușilor lor, prin care urmăresc de cele mai multe ori în ascuns pe principii lor atât de aspri și de cruzi“ (Georg Reichersdorffer, 1541).

La rândul lor, influențați de intriganți sau bănuitori din fire, voievozii români nu-și pierdeau vremea cu diplomația și cu judecățile, ci recurgeau adesea rapid la pedepsa capitală împotriva tuturor celor vinovați sau doar bănuți de a gândi altfel. Problema principală era însă adunarea a cât mai multor vinovați la un loc pentru a lichida orice tentativă de răzvrătire, căci executând doar unul sau doi boieri, aceasta îi făcea pe conjurați și pe cei ce se simțeau cu musca pe căciulă să caute refugiu în Transilvania sau în Imperiul Otoman, scăpând astfel de urgia domnească și dându-le posibilitatea să-i „sape“ pe domni din străinătate pe lângă sultan.

O primă metodă consta în executarea adversarilor în

Sultanul otoman Soliman

Am văzut că atunci când închinau cupa în cinstea domnului, boierii munteni (și desigur și cei moldoveni) veneau doi câte doi cu capul gol și îngenuncheau în fața suveranului, iar când acesta ridica paharul în cinstea unuia dintre ei, boierul se ridica în picioare și rămânea în această poziție până când paharul domnului era gol. În tot acest timp, domnul rămânea așezat și nu se ridica în picioare decât când închina în cinstea sărbătorii zilei, a sultanului sau a împăratului.

Nu este deci de mirare că înarmați cu și abuzând de zicala „Bună iaste băutura cea multă”, domnii români au luat măsuri extreme, decapitări de boieri, tocmai în cursul unor oșpețe menite să celebreze marile sărbători religioase, momente solemne în viața creștinilor, care își pregăteau mintea și corpul prin posturi îndelungate – 40 de zile la Crăciun și la Paști – și mai scurte (două – trei săptămâni) pentru celelalte din cursul anului – postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel la 29 iunie, postul Adormirii Maicii Domnului la 15 august și altele. Importanța acestor perioade premergătoare sărbătorilor a fost foarte bine surprinsă de Franco Sivori, secretarul italian al lui Petru Cercel, care scrie că muntenii „s-ar lăsa mai bine să moară decât să calce o zi de post, chiar dacă ar fi siliți la acest lucru de foame sau de boli necruțătoare”. Nimeni nu se putea spovedi și împărtăși în aceste posturi dacă nu obținea iertarea de la cei pe care îi jignise sau lezase într-un fel sau altul și fără acest „certi-

ficat de bună purtare” nu putea sărbători Paștele sau celelalte sărbători. De Crăciun și de Paște, notează același autor, „oamenii își fac dăruri unul altuia, iar dușmanii se împacă”. După slujba religioasă, boierii și poporul se sărută cu toții în semn de împăcare și frățietate. „Unii boieri, mai abili și cu mai multe păcate pe conștiință – ne spune Antim Ivircanul – aveau obiceiul, în ajunul marilor sărbători, de a se spovedi de săvârșit la câte un preot de sat, de pe o moșie a lor, care, mai ignorant și mai intimidat, le acorda ușor iertarea de păcate, oricât de grele. În restul timpului, acciași boieri aveau duhovnici la Curtea lor din București sau din alte orașe, oameni mai învățați și deci virtual mai periculoși, cărora le mărturiseau doar păcatele ușoare, fără conotații politice, și care puteau ajunge la urechile mitropolitului sau ale domnului.”

Pahar din argint aurit, împodobit cu email, lucrat în 1641 din porunca domnitorului Vasile Lupu

Cu atât mai grave erau deci aceste crime în vremea sărbătorilor, care șocau pe contemporani, crime prin care voievozii negau sacralitatea acestor zile de o importanță ieșită din comun și acționau ca niște adevărați păgâni, chiar dacă găseau circumstanțe atenuante în comportamentul boierilor complotiști și intriganți, ambițioși și nestatornici, arghirofili și brutali, cu un cuvânt „haini”, adică trădători.

Scuza obișnuită a suveranilor ucigași era că boierii juraseră credință domnului la încoronare, un jurământ solemn cu mâinile pe Evanghelie și pe cruce, care suna astfel după cum ne spune Paul de Alep: „Jurați voi pe această Sfântă Evanghelie și pe Sfânta Cruce să fiți într-un cuget și într-un gând cu domnul X voievod, fiul lui Y voievod, să-l ascultați și să-i fiți credincioși, pe față și în taină, fără să-i ascundeți vreo taină, atâta timp cât va trăi el și veți trăi și voi și să nu-l trădați, nici să uneliți împotriva lui. Dacă îl trădați, dacă uneliți împotriva lui, dacă nu-i sunteți credincioși, veți fi afurisiți și respinși de Sfânta Treime și de cele șapte sinoade; și ceea ce s-a întâmplat zidurilor Ierihonului, Sodomei și Gomorei, lui Iuda și lui Arie vi se va întâmpla și vouă; și veți avea soarta lui Ana și a lui Caiafa și a celor care au răstignit pe Hristos”.

La ficcare frază, boierii răspundeau „Amin, amin, amin!” (adică „Adevărat este!”), apoi sărutau mâna dreaptă și poala mantiei voievodului. Aceași ceremonie se repeta pentru

nească din aceeași vreme puteau să apară unui cardinal și diplomat italian ca „o mare scenă de tragedie“. Ca un ecou tardiv, dar cu atât mai dramatic, din prima jumătate a secolului al XX-lea, al acestei sumbre viziuni, sună cuvintele lui Conu Iancu din Tecuci, fost prefect, senator, șef de partid, înregistrate de memorialistul Gheorghe Jurgea-Negrilești: „Cunosc istoria Moldovei. Cea adevărată, nu cea scrisă de farsori. E numai omor, trădare și jaf“.

În atmosfera de îmbibare etilică avansată care predomina în aceste ocazii și mai ales la marile ospete de sărbători, un domn coleric și violent putea să treacă rapid la fapte, dovadă celebrul portret pe care Ureche l-a făcut lui Ștefan cel Mare și Sfânt: „Mânios și de grabă vărsătoriu de sânge nevinovat, de multe ori la ospete omora fără județu [judecată]“.

În schimb, vărul și contemporanul său din Muntenia, Vlad Țepeș (1448, 1456 – 1462, 1476), a folosit ospățul domnesc în mod sistematic pentru înăbușirea oricăror planuri și veleități de rezistență din partea boierilor, dar și a altor categorii sociale. Datorăm unui menestrel german contemporan cu el, Michael Beheim (1416 – 1474), autor și al unui cântec despre bătălia de la Varna (1444), care a folosit o tipăritură germană anonimă, *Poveste despre Voievodul Dracula* (Viena, 1463 și 12 ediții ulterioare până la mijlocul secolului al XVI-lea), precum și informații de la fața locului, un poem de peste

1.000 de versuri în care găsim o descriere a banchetului dat de Țepeș la Paștile anului 1459, în palatul său de la Târgoviște. „Tot așa păgânul spurcat/ i-a poftit în casa lui/ pe toți boierii/ și oamenii mai de vază din țara sa./ La sfârșitul ospățului./ le-a grăit boierilor/ și i-a iscodit întâi pe cel mai vârstean/ câți ar fi la număr/ voievozii și domnii/ de el știuți/ care au domnit în țară./ Acela a răspuns la întrebarea/ de câți își aduce aminte/ și s-a apucat să-i spună/

Michael Beheim

și la fel toți ceilalți/ tineri și bătrâni, fiecare la rândul său,/ i-a întrebat același lucru/ pe boieri, laolaltă./ de câți dintre cei care au fost domni/ își aduc ei aminte./ Aceștia i-au răspuns, fieștecare./ după cum știa:/ unul își amintea de 30/ altul de 20,/ și n-a fost niciunul, oricât de june./ să nu-și amintească (măcar) șapte./ Când a isprăvit cu întrebările/ așa cum v-am cântat./ Dracula a zis: «Ia spuneți-mi./ cum se face că aveți/ atâția voievozi și domni/ în țara voastră?/ Vina o poartă ale voastre/ ruși-

noase vrajbe!»/ I-a luat pe toți boierii, fără osebire./ de-a valma, june și vârsteni./ și i-a tras cu sila în țepă:/ crau în număr de 500“ (traducere de Dana-Ligia Ilin).

Cifrele reproduse de Beheim sunt mult exagerate. Țara Românească nu avusese 30 de voievozi de la întemeiere, ci doar 11 sau 12 (un voievod Dan II, adăugat recent între Mircea cel Bătrân și Vlad Țepeș), de la Tihomir, tatăl lui Basarab Întemeietorul, până la Vlad Țepeș. În schimb, 30 de schimbări de domnie, cu același personaj izgonit și apoi revenit pe tron, sunt mai verosimile. Ultimele șapte schimbări de domnie de care își amintea cel mai tânăr dintre boieri corespund celor 17 ani dintre 1442 și 1459 când patru domni – Basarab II, Vlad Dracul (două domnii), fiul său Mircea, fratele lui Țepeș, și Vladislav II – sunt toți morți de moarte violentă, la care se adaugă prima domnie a lui Vlad din 1448. La fel, cifra de 500 de victime este inacceptabilă dacă ne gândim la dimensiunile marii săli de ospete a palatului domnesc din Târgoviște: 12 pe 7 m, în care nu puteau în niciun caz să încapă 500 de comeseni grași, ca toți nobilii medievale, și înfodoliți în amplele lor caftane îmblănite, nici slujitorii care să-i neutralizeze și să-i ducă la locul execuției. Dacă socotim pe domn, pe mitropolit și episcopi, numărul celor prezenți la ospăț nu putea depăși 50 de persoane, ceea ce este totuși foarte mult.

(Va urma)

cursul campaniilor militare, prilej de adunare la arme a tuturor boierilor valizi. Este metoda folosită de Mircea Ciobanul și mai târziu de Alexandru cel Rău, ambii domni în Țara Românească în secolul al XVI-lea. Dar astfel de ocazii erau mai rare și, în plus, victimele potențiale aveau posibilitatea să treacă în tabăra dușmanilor sau să se piardă în natură. Iar boierii bătrâni și cu experiență rămăneau la casele lor, ceea ce sporea nocivitatea lor și putea conduce la răsturnări de domnie *in absentia*.

În consecință, ospetele domnești au fost alese de mai mulți voievozi pentru a se debarasa de boierii complotiști sau nesiguri. Aici era simplu de a cumpăra cu bani și amenințări un paj sau un copil de casă ce avea să ducă viitoarei victime cupa de vin otrăvit, deși o astfel de acțiune presupunea complicitatea marelui cupar sau paharnic, sau a stolnicului, responsabil cu bucatele de la masă, sau a postelnicului răspunzător pentru calitatea serviciului etc. Iar când porunca venea direct de la domn, atunci nu mai era puțină de scăpare pentru boierul sau boierii care trebuia sacrificați. Aceasta, desigur, dacă era aleasă metoda blândă, fără violență aparentă.

Nu lipseau nici îndemnul și provocările unor favoriți domnești sau simpli curteni. Astfel, umanistul german Johann Sommer, un apropiat al lui Despot vodă, scrie următoarele: „Era printre slujbașii unguri la Curte un călăreț

mare și mătăhălos la trup, și glumeț de altminteri, dar totuși bun oștean, numit Telegechi. Acesta îl desfăta mult pe Despot, căci în chip de bufon înveselea Curtea prin glumele sale cu haz. Acesta odată, când ședea la ospăț, marii boieri rânduiau după rangul lor, și el asista la masă, și-a întins mâna stângă și cu dreapta și-a agitat spada făcând gestul de a lovi, privind în acest timp la Despot și

Mircea Ciobanul,
frescă de la
Mănăstirea Snagov

arătând cu ochiul și cu degetul pe cei mai de seamă dintre moldoveni, ca și cum ar vrea să insinueze că ar trebui să-i înlăture dacă ar vrea să-și întărească domnia. Căci așa obișnuiseră să facă domnii acestui popor, dând a înțelege că și aceștia vor îndrăzni să facă împotriva lui ceea ce au făcut împotriva lui Alexandru [Lăpușneanu]. Au făcut mare haz cei ce stăteau cunună împrejur [aceștia erau Barnovski,

Moțoc, Stroici și pe lângă aceștia doi episcopi], dar totuși expresia feței lor trăda un sentiment puternic de jignire și de consternare. Aceasta a fost ca o prevestire a schimbărilor violente ce aveau să urmeze“.

Cazul călăului lui Ștefan Tomșa al II-lea (1611 – 1615) este și mai cunoscut și a fost narat de Miron Costin: „Domniia lui Ștefan vodă Tomșea, cum s-au început în vărșeri de sânge, tot așa au trăit. Avă un țigan calo, ce zădizea pierdzătoriu de oameni, țigan gros și mare la trup. Acela striga de multe ori înaintea lui, arătându pre boieri: «S-au îngrășatu, doamne, berbecii, buni sintu de giunghiat». Ștefan vodă râde la ceste cuvinte și dăruia bani țiganului“.

Îndemnul de a ucide pe boieri venea chiar de la Istanbul, unde Soliman cel Mareș considera pe toți supușii săi drept robi asupra cărora avea putere de viață și de moarte. Intrigile și comploturile boierilor, instabilitatea tronurilor și intervențiile străine, aducând pretendenți la domnie, exasperau pe acest mare monarh, care sfătuia astfel pe Alexandru Lăpușneanu, o tradiție înregistrată de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*: „Dzicu să-l fi învățat turcii să taie boierii să-i slăbească“. O altă versiune: „Să-i taie pe boieri, să-i slăbească, ca să nu mai facă amestecături, adunând oști străine prin alte țări pentru domnia Țării Moldovei“.

În această atmosferă de la mijlocul secolului al XVI-lea, Moldova, dar și Țara Româ-

taurației, despărțirea (cel puțin formală) de Elena Lupescu și împăcarea cu principesa Elena. Auzind de această pretenție, metresa princiară a reacționat, publicând fragmente dintr-un așa-zis jurnal intim în ziarul *Washington Herald*, în care lăsa să se înțeleagă că deținea informații confidențiale, care o făceau indispensabilă lui Carol. Publicația satirică pariziană *Charivari* califica jurnalul drept o colecție de vulgarități, la nivelul „romanului unei cameriste”. Dezvăluirile Elenei Lupescu au generat reacții negative în România, ceea ce l-a determinat

pe Carol, alarmat de consecințe, să anunțe o separare locativă formală între cei doi amanți, ex-prințul instalându-se pe domeniul Cosme de lângă Bellême, iar concubina la o adresă din Neuilly, unde, de fapt, locuia Bacher.

La București, agitația carlistă era, în mare măsură, estompată de acțiunile guvernului. Pentru a-i da un nou impuls, Bacher îi cerea telegrafic lui Manoilescu la începutul lunii octombrie să îi aducă ex-prințului la Paris scrisori de la cinci șefi de partide din opoziție (Iuliu Maniu, Alexandru Averescu, Nicolae Iorga, Nicolae Lupu și Alexandru C. Cuza), în care aceștia să îi ceară să confirme declarația din 31 iulie. Era o manevră întortocheată, menită să readucă persoana lui Carol și, în general, problematica Restaurației în centrul atenției publice. Cu toate strădaniile sale, Manoilescu nu a obținut decât două scrisori – una de la Iorga, care i-a dat-o imediat, și o alta de la Madgearu, care a iscălit-o în numele lui Maniu. Averescu l-a refuzat categoric, în ciuda insistențelor și chiar a amenințării de părăsire a partidului de toți simpatizanții carliști.

Cu cele două scrisori și cu afișul ziarului *Crai Nou*, Ma-

Mihail Manoilescu

noilescu pleca spre Franța cu intenția să ajungă în orașul-lumină la 15 octombrie, adică în chiar ziua în care ex-prințul împlinea 34 de ani. Numai că planul său de acasă nu s-a potrivit cu socoteala de la Paris. Pe când Manoilescu era încă în tren, se consuma separarea locativă dintre Carol și Elena Lupescu, menționată mai sus, astfel încât Manoilescu ajunse la noua adresă a ex-prințului (pe care nu o cunoștea dinainte) cu o zi întârziere.

Cărți galante

Carol s-a arătat mulțumit de afișul ziarului *Crai Nou*, în care vedea semnul unei acțiuni concrete în favoarea sa. Aflat și el la reședința princiară, Bacher i-a oferit lui Manoilescu o copie fotografică, identică cu cea arătată lui Madgearu, a presupusei ultime scrisori a regelui Ferdinand. Manoilescu îi propuse lui Bacher să cumpere originalul, oferindu-i 1.000 de lire sterline aur (aproximativ 730.000 de lei hârtie), dar a fost și el refuzat. În timp ce își pune în buzunar copia fotografică, Gatoski, care asistase la întrecerea scenă, l-a întrebat dacă nu risca să fie arestat în România, odată prins cu acest document prețios asupra sa. „Nu ar îndrăzni”, îi răspunse, sigur pe sine, fostul subsecretar de Stat din guvernul Averescu. El intenționa să prezinte documentul opiniei publice, la momentul oportun, pentru a sluji cauzei carliste. Apoi, ex-prințul i-a înmănat scrisorile adresate celor

cinci șefi de partide (făcând abstracție de faptul că numai doi dintre ei le solicitaseră) și, la despărțire, îi făcu cadou o brichetă de argint cu însemnele princiare.

După o ședere de numai câteva zile, Manoilescu pleca înapoi spre țară cu trenul, în scara zilei de 21 octombrie. Pe

Virgil Madgearu (în centru)

Așa cum mărturisea în jurnal, până la vizita făcută în 1927 principelui Carol la Paris, nu fusese carlist; abia atunci a devenit (Magazin istoric, nr. 4/2020). Continuăm prezentarea acțiunilor desfășurate de Mihail Manoilescu pentru readucerea pe tronul României a lui Carol.

MIHAIL MANOILESCU CONSPIRATOR ÎN SLUJBA RESTAURAȚIEI

CRISTIAN ȘTEFAN

Între timp, ziarul Paris-Matinal publica o corespondență particulară din București, care semnală o spargere misterioasă la conacul de la moșia Florica, aparținând familiei Brătianu, de unde ar fi fost sustrate documente importante. Știrea despre acest incident, furnizată de ziaristul Hugo Bacher, era inventată de la un capăt la altul și, pe moment, a trecut neobservată.

Importanța ei avea să apară la sfârșitul lunii august, atunci când Bacher i-a prezentat fruntașului național-țărănist Virgil Madgearu, aflat la Paris într-o delegație parlamentară, copia fotografică a unui document presupus dispărut cu ocazia spargerii de la Florica. Era vorba despre reproducerea unei pretense scrisori adresate de regele Ferdinand lui Ionel Brătianu în iulie 1927, prin care acesta își exprima ultima dorință: cerând revenirea la vechea succesiune dinastică, suveranul muribund îi ura lui Carol „domnie rodnică și glorioasă”. Primind copia fotografică a presupusei scrisori, Madgearu o evalua, în caz că era autentică, la suma de 100.000 de lei aur (aproximativ trei milioane de lei hârtic). Aducând-o în țară – dar nu asupra sa –, el i-a

Principele Carol și principesa Elena

prezentat-o mai întâi lui Ion Mihalache, apoi șefului său de partid Iuliu Maniu. Acesta din urmă a supus-o expertizei unui specialist grafolog, care a considerat-o autentică, dar, pentru moment, nu a făcut-o publică. Totuși, sub rezerva anonimatului, un fruntaș național-țărănist declarase că partidul deținea un document important, care avea să provoace căderea guvernului Brătianu.

Carol și Elena Lupescu nu mai locuiesc la aceeași adresă

Cu ocazia prezenței la Paris, Madgearu îi repetase ex-prințului că național-țărăniștii îi cereau, ca o precondiție a susținerii Res-

în stația Jilava. Către miezul nopții, după o călătorie de trei zile și patru ore pe ruta Paris – București, fostul demnitar era încarcerat la închisoarea Jilava.

La amiaza zilei de 22 octombrie, în vreme ce Manoiilescu călătorea, aparent fără griji, între München și Viena, Carol dădea un interviu Agenției „Havas“, în care, între altele, înfățișa textul scrisorilor trimise șefilor de partide și se declara gata să răspundă favorabil unei chemări la tron, dacă aceasta venea din partea țării. După arestarea lui Manoiilescu, el acorda aceeași agenții un nou interviu pe aceeași temă, dar într-o atmosferă de interes și de senzație, pe care n-ar fi avut-o niciodată fără arestarea emisarului său. Cât privea faptul arestării în sine, Carol îl califica drept o provocare din partea guvernului Brătianu și o sfidare a dreptului poporului român de a se pronunța în această chestiune, trecând ușor peste faptul că el însuși „se pronunțase“, prin repetatele renunțări la tron, fără să se consulte în vreun fel cu poporul român. Guvernul nu avea să îl acuze pe Carol de niciuna dintre acțiunile lui Manoiilescu – nu pentru că l-ar fi socotit neimplicat în ele, ci pe motivul formal că acesta se afla sub jurisdicție străină.

Meritul acțiunii sale, scria Manoiilescu, consta în aducerea Restaurației și a carlismului în vocabularul politic al presei cotidiene. Niciodată în perioada interbelică nu a existat vreo chestiune de politică internă românească atât de comentată în străinătate, începând cu Franța, așa cum a fost afacerea Carol în zilele care au urmat arestării lui Manoiilescu. Ea era dezbătută pe larg în presa pariziană, reportajele

Gheorghe Tătărescu, în dreapta regelui Mihai

tuala revenire în țară a lui Carol.

Arestarea sa, credea Manoiilescu, fusese cel mai probabil urmarea unui denunț făcut de o persoană din anturajul său imediat. Pe lista scurtă a posibililor denunțatori figurau Petre Papacostea, Hugo Bacher și Voicu Nițescu. Grigore Manoiilescu, considerându-l răspunzător pe Petre Papacostea, l-a palmuit în public. Fratele acestuia, Victor Papacostea, dorind să aperse onoarea familiei, l-a provocat la duel, care a avut loc și s-a încheiat fără rănirea combatanților.

La 3 noiembrie, Gheorghe Tătărescu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne, îi convoca pe jurnaliștii români și străini pentru a le distribui documentele care, în opinia sa, îl incriminau pe Manoiilescu, cum erau extrasele din jurnalul personal al acestuia sau din telegramele cifrate expediate și primite. Acuzat de a fi conspirat în scopul modificării formei de guvernământ a țării – precum și de alte infracțiuni mai puțin grave –, Manoiilescu a fost deferit instanțelor militare în vederea judecății. Ulterior, referindu-se la episodul arestării și aducerii sale în fața instanței, el pretinsese că „piesa s-a jucat după scenariul“ pe care îl întocmise, deși recunoștea că subevaluase amploarea și consecințele faptelor.

apărute în *Le Matin*, *Le Journal*, *Excelsior*, *L'œuvre* din 26 octombrie fiind însoțite de fotografii. Oficialitățile franceze – urmărind păstrarea solidității statului român, aliat de nădejde al Franței în regiune – erau interesate în evitarea oricăror tulburări politice pe care le putea genera even-

Petre Papacostea, ambasadorul Turciei Suphi Tanrioer și Victor Papacostea

(Va urma)

peronul gării a fost însoțit de câțiva apropiați ai ex-prințului, dar și de agenți ai Siguranței române, în frunte cu comisarul Rădoi, care aveau misiunea să supravegheze toate mișcările lui Carol și ale oaspeților săi. Înaintea plecării, Manoilescu le telegrafiasc frate-

Carol și Elena Lupescu, la Paris, în 1936

lui său Grigore (care urma să călătorească împreună cu el pe traseul de la Episcopia Bihor la Cluj) și soției sale (care urma să îl aștepte la Gara de Nord din București, în dimineața zilei de 24 octombrie), anunțându-i că urma să călătorească cu „Arlberg”-ul – numele trenului expres pe ruta Paris – București. Ca picanterie, Manoilescu menționa în memorialistică că agenților Siguranței nu le era inițial prea clar cine era personajul „Arlberg”, care urma să îl însoțească pe cel supravegheat.

Imediat după ce trenul a intrat în țară pe la Episcopia Bihor la 23 octombrie, ora 14.00, în compartimentul lui Manoilescu au intrat doi agenți ai Siguranței, care i-au cerut imperativ – și Manoilescu s-a conformat – să le fie predate scrisorile aduse de la Paris. Mulțumiți de îndeplinirea acestei sarcini, agenții s-au retras, fără să îl percheziționeze sau să îi confişte alte documente. Or, în compartiment se găseau o mulțime de alte probe incriminatorii, începând cu copia fotografică a presupusei scrisori a regelui Ferdinand, jurnalul personal, afişul ziarului *Crai Nou*, cifrul secret al lui Gatoski cu multe nume de civili și militari presupuși complici, ca și adnotările critice pe marginea unui interviu dat de Ionel Brătianu ziarului *Le Figaro*.

Grigore Manoilescu, care se suise în tren de la Episcopia Bihor, ca și Gheorghe Brătianu, fiul premierului, care călătorea întâmplător în același vagon pe ruta Paris – București, au asistat involuntar la scena relatată mai sus, fără însă să intervină. După plecarea agenților și punerea în mișcare a trenului, Manoilescu

avea să-i dea spre păstrare fratelui său câteva cărți galante cumpărate de la Paris, dar nu și materialele incriminatorii, pe motiv că dorea să evite doar ca cele dintâi să fie confiscate de agenții Siguranței și să compromită, prin crearea unei atmosfere de

neseriozitate, importanța cauzei în slujba căreia se pusese. Intenționa, în schimb, afirma el în memorialistică, ca celelalte materiale să fie găsite asupra sa, pentru ca efectul acțiunii sale asupra opiniei publice interne și internaționale să fie cât mai important.

Piesa s-a jucat potrivit scenariului

Trenul își continuă parcursul obișnuit până a doua zi, 24 octombrie, ora 5 dimineața, când, trecând de Brașov cu o întârziere de circa două ore, ajunsese în gara Timiș. Acolo, Manoilescu a fost mutat din compartimentul său într-un vagon-salon tras pe o linie alăturată, i-au fost confiscate materialele și obiectele personale găsite asupra sa (mai puțin bricheta de la Carol, pe care a ascuns-o cu dexteritate după o oglindă) și a fost arestat. Trenul expres „Arlberg” și-a continuat drumul fără el. Către ora 18.00 a fost adusă o locomotivă de la Brașov, la care s-a atașat vagonul-salon și mini-trenul și-a continuat drumul spre sud, ocolind Capitala pe linia de centură și oprind, în final,

Regina Maria, regele Ferdinand și principele Carol, la o defilare de 10 mai

Dumitru Stăniloac (1903 – 1993). Soția acestuia i-a fost alături până la finalul vieții, și au avut trei copii. Din păcate numai fiica cea mică, Lidia, a supraviețuit (primii doi, Dumitru și Mioara, gemeni, au murit la vârste fragede). Lidia Stăniloac a avut o carieră proprie, ca fizician și scriitor. Mărturiile Lidiei Stăniloac, adunate în volumul intitulat *Lumina fapei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloac* (Editura Humanitas), sunt un prețios document despre greutățile prin care au trăit. Nu mai puțin importante sunt numeroasele emisiuni la care Lidia Stăniloac a participat, fie singură, fie împreună cu fiul ei, Dumitru Horia Ionescu, care aduc adesea noi mărturii.

De pildă, a privit cu inima sfâșiată cum tatăl ei, blândul părinte și profesor, este coborât dintr-o dubă și dus în cătușe alături de ceilalți confracți în interiorul sălii de judecată, spațiu în care familiile nu au avut acces. Povestea se petrecea în spatele clădirii actualului Tribunal din București situată pe malul Dâmboviței. În mod evident, nici măcar comunicarea cu cei dragi nu le-a fost permisă celor arestați, familiile prezente fiind amenințate permanent de forțele de ordine comuniste.

Ceea ce se va observa pe parcursul acestor pagini este faptul că de cele mai multe ori familiile acestor oameni nu numai că le-au fost alături, dar au avut și de pățit, chiar dacă nu au fost arestați. În cazul Lidiei Stăniloac (1933 – 2017), cariera de talentat fizician i-a fost grav afectată. Ulterior, cu acordul părintelui său, a reușit să plece din lagărul comunist, stabilindu-se în Germania. Și fiica, și soția părintelui profesor Stăniloac au avut o viață deosebit de grea, mai ales în perioada reclusiunii acestuia – momente relatate inclusiv în volumul de amintiri. Lipsurile materiale nu erau depășite decât de atmosfera de izolare de care au fost înconjurată treptat, foarte puțini dintre apropiați dovedindu-și omenia, cei mai mulți ocolindu-le din frică, lașitate, oportunism.

Poetul Vasile Voiculescu (1884 – 1963) a avut la rândul său o minunată soție și cinci copii. În anul 1946 – așadar, tocmai în perioada conferințelor Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim – soția lui Vasile Voiculescu

Vasile Voiculescu
la căsătoria Martei, fiica lui,
și în medalion

moare, neașteptat, astfel încât, fiindcă copiii erau deja mari, poetul și medicul Vasile Voiculescu (*Magazin istoric*, nr. 3/2018), a cărui vocație mistică era binecunoscută, intră într-o perioadă de asumată reclusiune. Va avea mai multe tentative, descurajate de familie, să se călugărească. În mod evident, după o carieră importantă de medic, dar și de scriitor, acesta a intrat într-un con de umbră, căci nu a consimțit nicio formă de colaborare cu regimul comunist. Familia i-a fost alături până la moarte, fiul său Ion I-a și adus de la închisoare, căci era deja foarte bolnav când a fost eliberat și nu se putea ține pe picioare. Fără a mai fi cazul să o spunem de aici înainte, este o evidență, așa cum s-a petrecut în toate familiile deținuților politici, acestea au avut o viață mult mai grea decât ceilalți. Faptul de a fi rudă apropiată cu un deținut politic constituia o piesă grea la dosarul pe care-l avea orice român angajat cu forme oficiale în perioada comunistă. Și, mai ales în anii '50, copiii deținuților politici erau adesea persecutați, iar uneori îndepărtați, dacă urmau cursurile unei facultăți. Urmașii direcți ai lui Vasile Voiculescu au avut la rândul lor o viață deosebit de grea, mărturiile acestora sunt sfâșietoare.

Să mai precizăm, totuși, că Vasile Voiculescu, fiind un doctor foarte bun, chiar dacă inițial a practicat medicina în câteva sate din Ilfov, este solicitat și în mediile aristocrate, ajunge să-i trateze inclusiv pe membrii Casei Regale. Șef al spitalului de răniți din Bârlad,

JERTEA FAMILIILOR MEMBRILOR RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Părintele Dumitru Stăniloae alături de soție și cele două fete, Mioara și Lidia, la Sibiu

... și împreună cu fiica, Lidia, la Köln, în 1976

În aceste zile de tristă pandemie o să amintesc despre un subiect puțin luat în seamă: fie în cazul membrilor Rugului Aprins, fie în general când vorbim despre deținuții politici se uită un fapt esențial – familiile le-au fost alături și au suferit la fel de mult. Pe de altă parte, greutățile vieții, indiferent de încercările la care ești supus, trec mai ușor atunci când ești înconjurat de cei dragi.

În mod evident, vom stărui doar asupra câtorva cazuri, mă refer la membrii laici ai Rugului Aprins, despre care am scris în paginile revistei până acum. Fiindcă cei deveniți monahi au avut un cu totul alt traseu. Ar mai fi și cazul particular al fondatorului Rugului Aprins, Sandu Tudor (1896 – 1962), care a intrat târziu în viața monahală, după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial. Cel care avea să se numească părintele Daniil Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017) nu a avut copii, a fost însurat de trei ori, căsătoriile fiind în mod evident nereușite. Părăsit de ultima soție pe când era pe front, Sandu Tudor va intra frate la Mănăstirea Antim, devenind călugăr în anul 1948.

Au suferit, dar au fost alături

Chiar dacă nu a fost unul dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins, cel mai cunoscut dintre aceștia avea să fie părintele

Șerban Mironescu,
fotografie din dosarul de anchetă...

persoană necunoscută. Au și venit, destul de des. Aveau un aer care nu înșela, în costume corecte, cu cravată și cu haine de piele. Nu intrau la noi. Mergeau la doamna Caragea, o vecină care ținea cartea de imobil. De la noi de la fereastră se vedea foarte bine. Sunau la ușa lor. Doamna Caragea se îngălbenea, îi poftea pe necunoscuți să intre, aceștia plecau destul de repede și în urma lor curtea se lumina. Mai pe scară, vecina venea tiptil și ne spunea: «Iar s-au interesat de dumneavoastră». «Ce tot vor să afle?» – întreba mama. «Ce-au întrebat?». «Prostii! Cine vine, cu cine vă întâlniți! Doar le-am spus de o mie de ori că nu mai vine nimeni...».

Da, era adevărat, nu mai venea nimeni. În orice caz nimeni dintre cei pe care odinioară îi crezuserăm prieteni, în care ne puseseăm nădejdea. Oameni serioși, impecabili moral, virtuoși...

În schimb, apăreau alții, pe care uneori îi judecasem cu asprime, îi considerasem halalere, nu puseseam temei pe vorbele lor. Da, erau și din aceștia. Veneau cu o înconștientă cuceritoare. Unul a adus o plasă de pește proaspăt, altul niște mere. Veneau zâmbind și ne întrebau cu ce ne pot fi de folos... Mari mistere ascunde firea ome-nească!.

Mă întreb uneori, mai ales în aceste zile, dacă nu cumva adevărata pandemie este cea de ordin moral, al cărui „virus” ar putea fi definit drept *homo homini lupus* (omul este lup pentru om) și dăinuie din vremuri imemorale... ■

...și Ileana Mironescu

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2020, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Care este numele publicației germane în care s-a scris că Suedia este condusă de la Tighina?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din martie 2020 este:

Berzowski

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Zăb Paul-Andrei**, din **Râmnicu Vâlcea**, județul Vâlcea.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2020.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

transformat în spital de contagioși, doctorul Vasile Voiculescu dă dovadă de un devotament și de un spirit de sacrificiu ieșite din comun în timpul Primului Război Mondial: fiind el însuși bolnav de tifos exantematic, de febră tifoidă și de icter alege să continue munca, alături de bolnavi, refuzând concediul – fapte pentru care a fost decorat cu „Steaua Românică”. Sunt informații prețioase despre un *model* care în aceste zile capătă adânci semnificații.

Destine frânte

Tot între laicii Rugului Aprins, vom mai aminti pe sociologul, economistul și poetul Paul Sterian (1904 – 1984). Și acesta a fost căsătorit de trei ori, fără să fi avut copii. Marea sa iubire pare să fi fost ultima soție, artista Alexandrina (Sanda) Dorobanțu, care, deși mult mai tânără, îl va aștepta pe perioada arestului – Paul Sterian a fost arestat separat, dar tot în legătură cu lotul Rugului Aprins. Din păcate, soția va muri înaintea poetului (în 1978). Rămas singur, Paul Sterian (*Magazin istoric*, nr. 5/2018) îi dedică un volum de poezii.

Poate cel mai semnificativ exemplu este însă cel al scriitorului și profesorului Alexandru Mironescu (1903 – 1973). Cu precizarea că, în cazul acestuia, și fiul său, Șerban Mironescu a fost arestat în același lot al Rugului Aprins, alături de tatăl său. După o viață plină de realizări, destinul profesorului universitar, cercetătorului, scriitorului Alexandru Mironescu (*Magazin istoric*, nr. 1/2018) este

deturnat încă de la instalarea comunismului. Este scos din cercetare și din învățământul universitar, semnătura îi este interzisă. Practic, în a doua jumătate a vieții, Al. Mironescu nu va mai publica nimic, chiar dacă va scrie destul de mult. Familia lui Alexandru Mironescu – soția și fiica – o va duce foarte greu, financiar vorbind, dar mai ales sufletește, dacă ne gândim la apriga încercare: ambii bărbați din familie au fost arestați în anul 1958. Alexandru Mironescu iese întărit însă din închisoare, scrie „literatură de sertar”, se întâlnește frecvent cu intelectuali și clerici, continuă căutările de natură culturală și mai ales spirituală. Cu toate acestea, din filele *Jurnalului* său, deja publicat parțial, reiese ce viață grea au dus. Fiica sa, pianista Ileana Mironescu, își va ajuta părinții cât va putea, greul este în special pe umerii soției, Maria Mironescu (ea însăși absolventă de studii universitare) – un personaj de roman, la rândul ei, care recurge adesea la servicii casnice minore pe care le prestează unor apropiați, numai pentru a putea supraviețui. Pentru a rezuma: destine al căror traseu ar fi fost cu totul altul într-o lume cât de cât normală, precum cea occidentală. De altfel, în anii '80, după moartea lui Alexandru Mironescu, și soția și cei doi copii ai acestuia vor căuta o formă de libertate și vor emigra în Elveția.

Întreaga Românie era în realitate o mare închisoare, precum întreg lagărul comunist. Cu toate acestea, creația, cultura și, mai ales, credința au supraviețuit. Dar a mai supraviețuit ceva: solidaritatea umană, gesturile mici, dar

atât de prețioase prin care cei din jur, adesea necunoscuți, deveneau brusc „aproapele” creștin, surclasându-i pe cei intimi, rudele, prietenii. Iată, în final, câteva rânduri din mărturiile Lidiei Stăniloae, regăsite în volumul sus-amintit (pagina 288): „Viața a continuat [după arestarea părintelui], cu acea amărăciune cu care ne obișnuisem în ultimile luni. Intrase în noi o frică cumplită. Tremuram de câte ori suna telefonul, de câte ori venea poștașul, de câte ori intra în curte o

Profesorul Alexandru Mironescu cu soția și cei doi copii

Tratatul dintre Rusia și Japonia, din 1855 (stânga) și cel semnat la St. Petersburg

diplomatice și economice cu vecinul de la răsărit. În acest sens, la 7 februarie 1855 are loc semnarea Tratatului de comerț, navigație și delimitare de la Shimoda, Japonia. Documentul reglementează și problema frontierei dintre cele două state, care trecea la nord de insula Etorofu, confirmând că cele patru insule menționate, Kurilele de Sud, aparțin Japoniei, iar Kurilele de Nord sunt teritorii rusești.

Ulterior, la 7 mai 1875, are loc o nouă reglementare a raporturilor japoно-ruse prin semnarea Tratatului de la St. Petersburg. Potrivit acestuia Kurilele de Sud rămân, în continuare, sub suveranitatea Japoniei, la care se adaugă și Kurilele de Nord, obținute prin cedarea Sahalinului în favoarea Rusiei, insulă care până atunci fusese exploatată în comun de cele două țări.

În urma victoriei asupra Rusiei în războiul din 1904 – 1905 (*Magazin istoric*, nr. 10/2015) și a Tratatului ulterior, încheiat la Portsmouth, S.U.A., la 5 septembrie 1905, Japonia își menține drepturile teritoriale anterioare și obține inclusiv partea de sud a Sahalinului.

Aceste prevederi sunt confirmate și în convenția semnată de reprezentanții Japoniei și Rusiei la Beijing, la 20 ianuarie 1925, cu oca-

zia reluării relațiilor diplomatice bilaterale, rupte în urma revoluției bolșevice din noiembrie 1917. Atunci se va conveni și cedarea către Uniunea Sovietică a părții de sud a Insulei Sahalin.

Reconfirmarea *status quo*ului teritorial anterior dintre cele două țări are loc și prin Pactul de neutralitate semnat la Moscova, la 13 aprilie 1941. În art. 1 al documentului se prevede că Japonia și Rusia se angajează să respecte, reciproc, integritatea teritorială și inviolabilitatea celeilalte părți.

În plină desfășurare a celui de Al Doilea Război Mondial, S.U.A., Marea Britanică și China stabilesc prin Declarația de la Cairo, din noiembrie 1943, că Japonia va fi depozată de toate teritoriile luate prin „violenta și lăcomie”. Totodată, prin Acordul de la Ialta, din februarie 1945, președintele S.U.A., F.D. Roosevelt, și premierul Marii Britanii, W. Churchill, îi promet liderului Uniunii Sovietice, I.V. Stalin, că țara sa va primi, între alte teritorii, Kurilele, în schimbul atacării Japoniei, după înfrângerea Germaniei. De asemenea, prin Declarația de la Potsdam, din iulie 1945, Marile Puteri mai decid că suveranitatea Japoniei va fi limitată la insulele „Honshu,

Imagine din timpul negocierilor purtate în 1905 la Portsmouth (stânga) și de la recepția dată după semnarea Tratatului

Teritorii în dispută

DIFERENDUL DINTRE JAPONIA ȘI FEDERAȚIA RUSĂ

ION SCUMPIERU

Până astăzi, la 75 de ani de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, între Japonia și Rusia încă nu a fost semnat un tratat de pace. Cauza o constituie dezacordul celor două țări în problema suveranității asupra Teritoriilor de Nord (denumirea japoneză) sau Kurilele de Sud (denumirea uzitată în documentele internaționale), care se compun din insulele Etorofu, Kunashiri, Shikotan și arhipelagul Habomai. Ele sunt situate în nordul Japoniei, aparent parte a lanțului Chishima (denumire japoneză) sau Kurile, fiind ocupate de Uniunea Sovietică la sfârșitul ultimei conflagrații mondiale.

Suprafața acestor insule este relativ mică, respectiv: Etorofu – 3.168 km²; Kunashiri – 1.490 km²; Shikotan – 251 km²; Habomai – 95 km². Populația lor totală, la data ocupării de sovietici, era de 17.291 persoane.

Deși există opinii diferite cu privire la întâietatea istorică în ceea ce privește descoperirea și asigurarea controlului asupra lanțului Kurilelor, inclusiv asupra Kurilelor de Sud, de către japonezi și ruși, documentele oficiale japoneze arată că primii aveau, deja, controlul efectiv asupra celor patru insule, încă din prima parte a secolului al XIX-lea.

Locuitori ainu din insulele Kurile

„După cum le vom stabili noi“

În urma adoptării de către Japonia a unei politici de deschidere față de alte țări, impusă de Statele Unite ale Americii între anii 1853 – 1854, Rusia a căutat să folosească acest prilej și să stabilească, la rândul ei, relații

**Delegația Japoniei semnează
Tratatul de Pace de la San Francisco**

negocierile pentru încheierea unui Tratat de Pace. De asemenea, se spune: „U.R.S.S., dorind să vină în întâmpinarea dorinței Japoniei și luând în considerare interesele statului japonez, este de acord să transfere Japoniei insula Habomai și insula Shikotan, urmând ca transferul efectiv al acestor insule să aibă loc în urma încheierii unui Tratat de Pace între U.R.S.S. și Japonia“.

Referitor la poziția părților, trebuie precizat că Japonia consideră că suveranitatea sa asupra Teritoriilor de Nord constituie un drept istoric inerent; că acestea continuă să fie ocupate ilegal de Rusia. Insulele au fost descoperite și explorate de japonezi înaintea sosirii rușilor în zonă. Totodată, subliniază că ele n-au aparținut, înainte de 1945, niciunui alt stat. Deși cu unele inconsecvențe, atât autoritățile cât și specialiștii din Japonia susțin, în baza realităților istorice, că cele patru insule nu fac parte din lanțul Kurilelor. Ele deci nu pot face obiectul prevederilor Declarației de la Cairo, Teritoriile de Nord neaparținând celor ocupate de Japonia prin „violență și lăcomie“.

Referitor la Acordul de la Ialta, autoritățile japoneze declară că acesta nu a stabilit modul de rezolvare finală a problemei teritoriale, el reprezentând numai o declarație a liderilor Puterilor Aliate privind principiile pentru o reglementare postbelică. Mai mult, Japonia nu

se simte legată de acest document, cu care nu a fost de acord. Autoritățile japoneze susțin, totodată, că din moment ce Uniunea Sovietică n-a semnat Tratatul de Pace de la San Francisco, Rusia nu se poate prevala de prevederile acestui document. Japonia declară, de asemenea, că poziția sa privind dreptul ei istoric asupra Teritoriilor de Nord este sprijinită și de guvernul S.U.A., fără să menționeze în ce mod anume.

În ceea ce privește poziția Rusiei, aceasta susține că baza juridică a suveranității sale asupra Insulelor Kurile, inclusiv asupra Kurilelor de Sud, este asigurată de Acordul de la Ialta, precum și de Tratatul de la San Francisco. Totodată, declară că statutul actual al acestor insule este asigurat de victoria în Al Doilea Război Mondial. În consecință, aceste insule fac parte integrantă din teritoriul Federației Ruse. De aceea, pentru soluționarea problemei, mai întâi, trebuie semnat Tratatul de Pace prin care Japonia trebuie să recunoască

**Semnarea Declarației Comune,
Moscova, 1956**

rezultatele ultimei conflagrații mondiale, respectiv suveranitatea Rusiei asupra Kurilelor de Sud. După aceea, conform promisiunii făcute în Declarația Comună din 1956, va avea loc transferul către Japonia a insulelor Shikotan și Habomai. În concepția părții ruse, partea japoneză trebuie să accepte că, din momentul respectiv, diferendul teritorial bilateral este încheiat, fără a mai avea dreptul să solicite, ulterior, transferul celorlalte insule, Etorofu și Kunashiri.

(Va urma)

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Semnarea Pactului de neutralitate la Moscova, la 13 aprilie 1941

Hokkaido, Kyushu, Shikoku și asemenea insule minore după cum le vom stabili noi“, lăsând loc, în ultima parte a acestei hotărâri, pentru interpretări ulterioare.

0 formulare și o declarație

Pe baza înțelegerilor internaționale de mai sus, *status quo*ul teritorial al zonei de frontieră dintre Japonia și Uniunea Sovietică se schimbă în urma declarației de război a U.R.S.S. adresată vecinului său, la 8 august 1945 – prin care încălca Pactul de neagresiune bilateral, în vigoare până în anul următor –, și respectiv a ocupării de către trupele sovietice a Kurilelor, inclusiv a celor patru insule menționate, în intervalul 28 august – 5 septembrie 1945.

Uniunea Sovietică dorește să ocupe și jumătatea de nord a insulei Hokkaido, însă președintele american Harry Truman s-a opus. Cu toate acestea, ulterior, prin ambasadorul său la Tokyo, U.R.S.S. insistă, tatonând pe lângă Douglas MacArthur, comandantul suprem al Forțelor Aliate din Japonia, posibilitatea de a transfera, totuși, trupe și în nordul insulei Hokkaido. În cartea *Douglas MacArthur as I knew him* (Douglas MacArthur așa cum l-am cunoscut), avocatul Joseph Choate – apropiat al familiei – a reținut din convorbirea avută cu generalul la Tokyo, în 1947, următorul răspuns dat ambasadorului de MacArthur: „Dacă sovieticii intenționează să ducă trupe pe insula respectivă, eu voi trimite în zona aceea 17 divizii și voi nimici fiecare soldat sovietic, iar apoi te voi arunca pe dumneata în închisoare“. Autorul adaugă: „După o lungă pauză, ambasadorul sovietic a replicat: «Generale, cred că așa vei face!»“.

Ultimul document care a stabilit statutul juridic actual al acestor insule a fost Tratatul de Pace de la San Francisco, semnat la 8 septembrie 1951, de Puterile învingătoare și Japonia. Potrivit acestui document, „Japonia renunță la toate drepturile, titlurile și pretențiile sale asupra insulelor Kurile [...], a căror

suveranitate a fost dobândită de Japonia ca o consecință a Tratatului de la Portsmouth, din 5 septembrie 1905“. Tratatul nu precizează însă, prin această formulare evazivă, limitele geografice ale lanțului Kurilelor și nici în favoarea cărui stat va renunța Japonia la ele. Deși Uniunea Sovietică a luat parte la Conferința de la San Francisco, a fost nemulțumită că nu s-a ținut seama de o serie de amendamente ale sale la Tratat și, în special, că nu s-a specificat expres suveranitatea sa asupra Kurilelor. În consecință, n-a semnat acest document și, astfel, nu a putut încheia pacea cu Japonia, stare de fapt prelungită până în zilele noastre.

Impreciziile din documentul sus-amintit au permis ca Teritoriile de Nord/Kurilele de Sud să rămână, în continuare, sub ocupația Uniunii Sovietice.

Ele sunt încorporate, oficial, în componența sa la 25 februarie 1947.

În același timp, formularea respectivă din Tratatul de la San Francisco, inclusiv declarația secretarului de Stat american, J.F. Dulles, făcută în

Generalul Douglas MacArthur

cadrul negocierilor pentru încheierea acestui document, respectiv că insulele Etorofu, Kunashiri, Shikotan și Habomai nu fac parte din lanțul Kurilelor, au încurajat Japonia să ceară Uniunii Sovietice, la scurtă vreme, returnarea celor patru insule.

Concepții diferite

Discuțiile în vederea reglementării relațiilor bilaterale prin semnarea Tratatului de Pace au început în iunie 1955. Din cauza pozițiilor diferite ale celor două părți în chestiunea suveranității asupra Kurilelor de Sud, pe care japonezii încep să le numească Teritoriile de Nord, nu a fost posibilă încheierea documentului respectiv. În schimb, părțile au căzut de acord să încheie o Declarație Comună, care a fost semnată la 19 octombrie 1956, la Moscova. Documentul confirmă încetarea stării de război dintre Japonia și Uniunea Sovietică precum și restabilirea relațiilor bilaterale de prietenie și bună vecinătate, inclusiv a celor diplomatice.

În articolul 9 al documentului se menționează că părțile au convenit să continue

s-a născut din Uranus (Caelum=cerul) și Pontus (marea). A devenit soția lui Uranus, cu care i-a zămislit pe cei 12 titani, titanide, hecatonhiri și ciclopi.

Revoltată pentru că soțul ei îi arunca pe copiii lor într-o prăpastie, pentru a-și asigura domnia, a descoperit fierul și a făcut din el un instrument asemănător cu o seceră mare, cu care Saturn l-a rănit și l-a ucis pe tatăl său. Din sângele scurs au apărut criniile, giganții și nimfele.

Cu Pontus a conceput divinitățile marine (Ceto, Nereu, Taumas). Devenit stăpânul lumii, Saturn (Cronos) a fost la fel de tiran, devorându-și copiii pe care îi năștea Rea. Gea a ajutat-o să-l salveze pe Zeus, dar când și acesta a dezamăgit-o i-a născut, cu Tartar, pe Echidna și Tifon, care se luptă cu olimpicii. După alte legende, tot Gea îi naște pe Anteu, Caribda, Harpiile, Eriniile etc.

Marte (Mars) este planeta cea mai apropiată de pământ. Zeul Marte, la romani, era fiul lui Jupiter și al Junonei, unul dintre cei trei zei protectori ai Romei (Jupiter și Quirinus), tatăl lui Romulus și Remus. A fost la început cel ce renăștea natura, apoi a devenit zeul războiului, asimilat cu Ares.

La romani a fost, la început, zeul agriculturii, apoi a fost adorat și stimat pentru că le-a

Fiul lui Jupiter și al Junonei, zeul Marte, reprezentare din Parcul arheologic de la Pompei

dat acestora pe Romulus și Remus, prin Rea Silvia. Ei au dat numele zeului primei luni a primăverii (martie), când aveau loc serbări fastuoase, și i-au ridicat multe temple, printre care *Mars Ultor* (Răzbunătorul), în forul lui August. Mai avea multe alte nume: *Mars Grandivus* (Mergerepede), *Mars Gradivus* (Plin de griji), *Mars Bellator* (Stăpânul războiului), *Mars Bisul-tor* (Răzbunător de două ori), *Mars Quirinus* (după lancea ce îl reprezenta pe vechiul zeu al războiului la romani, protectorul Romei), *Mars Silv-anus* (Protectorul agriculturii).

În timpul războiului era sfătuit de Minerva. Mergea într-un car tras de doi cai care călcau totul în picioare, condus de Bellona. Era însoțit de Deima (Spaima) și Fuga (Mers iute), de Pallor (Paloarea), Pavor (Spaima), Eris (Dezbinarea), Enio (Semănătoarea de omoruri), Virtus (Curajul), Honor (Onoarea), Securitas (Încrederea), Victoria (Izbânda) și Pax (Pacea). Era reprezentat ca un războinic viguros, sever, cu cască pe cap, cu o lance în mână și cu un cocș lângă el (simbolul puterii și vigilenței).

Ares (la greci), fiul lui Zeus și al Herei, a fost la început zeul vijeliei și al furtunii, apoi al războiului, fiind născut din părinți care se certau mereu. Fiind unul dintre cei 12 zei mari din Olimp, nu era așa de apreciat, deoarece era considerat sălbatic și violent. El iubea războiul brutal, dar când era nevoie de un război drept era însoțit de Pallas Athena.

Chiar Zeus, deși acesta era fiul lui, îl de-testa. Cultul său a fost adus în Grecia din Tracia. Era înfățișat în veșminte de aramă, care străluceau ca fulgerul, avea în mână o lance care străbătea orice scut. Dar el nu era totdeauna învingător, ci era învins, atunci când intervenea Pallas Athena, cu înțelepciunea ei. Astfel, îndrămat de zeiță, Diomedea l-a rănit cu lancea lui de aramă, sub zidurile Troiei, zeul fiind obligat să fugă. Fiul său a fost ucis de Heracle, iar el însuși rănit. Fiica sa, amazoana Penthesilea, a fost ucisă de Ahile. După legendă, l-a ucis pe Haliroțiu, care a încercat să o siluiască pe fiica sa Alcipe, dar fiind judecat pe arcopag, a fost achitat. A fost iubitul Afroditei care, după o legendă, de fapt îl iubea pe Adonis, dar din gelozie zeul s-a transformat într-un gigant și l-a ucis. ■

Aion, zeitate a timpului, într-o sferă celest ornată cu semnele zodiacale – între doi arbori sugerând vara și iarna – și având în față pe Terra, cu cei patru copii, personificări ale anotimpurilor (mozaic din vechiul oraș Sentinum, provincia italiană Marche)

(Va urma)

Dictionar istoric

MITOLOGIA AȘTRILOR

DESPINA TUDOR

Am început povestea „de iubire” dintre planetele sistemului nostru solar și zeii Olimpului prin prezentarea năstrușnicului Mercur (Magazin istoric, nr. 4/2020). Continuăm cu Venus, Terra și Marte. Și ele au mers pas la pas cu zeii, ocazie să mai vedem ce se mai întâmpla prin Olimp.

Venus este cea mai strălucitoare după Soare și Lună. La romani, Venus, zeița vegetației și a fertilității, este asimilată cu Afrodită de la greci. La sabini, se numea *Feronia*. Mai era denumită *Celestis*, *Felix*, *Genetrix*, *Mulier*, *Venus Genetrix* (Mama Venus), *Aprostrofia* și *Calva* (Înșelătoare), *Cloacina* (Aduce împăcare), *Venus Urania* (Inspiratoare de dragoste înălțătoare), *Venus Hetaira* (Mărită fetele), *Venus Calipiga* (Făcută bine) etc. La Roma, Venus era considerată protectoarea cetății.

Afrodită (*Aphrodite*, *Aphrogena*), numită și *Citerea* (Originară din insula Citera), era zeița dragostei și a plăcerilor, a frumuseții și a iubirii, *Cipris*, deoarece se născuse din spuma

mării (Afrodita) în care căzuse sângele scurs din rana lui Uranus făcută de Cronos, în apropierea insulei Cipru, unde avea de fapt și cele mai multe temple, în care era adorată. Mai era numită *Anadiomena* (Născută din mare), *Libidina* (Dătătoare de plăcere), *Murcia* (Dătătoare de liniște, încântare).

După o legendă, Afrodită era fiica lui Zeus și a Dionci, după alta, se născuse din spuma albă a valurilor mării, de unde a fost adusă pe insula Citera, unde Horele au primit-o și au împodobit-o. Apoi, însoțită de Eros și Himeros, de grații și nimfe, s-a urcat în Olimp, unde a fost primită de ceilalți zei. Deși era atât de frumoasă, s-a căsătorit cu Hefaistos (Vulcan), zeu foarte talentat, dar urât și schiop, astfel că a comis unele infidelități cu zei (Ares, Dionisos, Hermes și Poseidon), având mai mulți copii: Eros de la Hermes, Anteros și Harmonia de la Ares, dar și cu muritori (cu păstorul Anchise, născându-l pe Enea, și cu tânărul Adonis).

Pe cei care o rugau îi ajuta în întreprinderile lor de dragoste. Așa i-a ajutat pe Pigmalion și pe Paris. Uncori avea o fire răzbunătoare față de cei care nu o venerau. Astfel, i-a pedepsit pe Psiheca, deoarece se considera mai frumoasă decât ea, și pe Narcis, care era trufaș. Dar pe cei pe care-i iubea i-a ajutat, ca pe troieni în luptă, pe Paris în amor și pe Enea să se salveze din Troia în flăcări etc.

În întreprinderile sale era însoțită de Himen (Zeu nunților), Himeros (Plăcere), Potos (Dorință) și de propriul său fiu Eros sau Cupidon sau Amor (la romani).

Era adorată în foarte multe temple (la Pafos, Cnidus, Delos, Sicione, în Cipru, Citera, Corint etc.), unde era înfățișată prin statui, ca o fată tânără, înaltă și zveltă, cu păr bogat, blond, încununată cu flori de lămâiță și i se jertfeau turturele, porumbei și flori. La greci era foarte iubită, mai ales în insulele Cipru și Citera.

Pământul. Terra, sin. Tellus, la romani, Geca (*Gaea*, *Gaia*), la greci,

Templul lui Venus „Genetrix” (mamă, în latină), din cadrul Forumului lui Cezar din Roma și Afrodită, copie romană (secolul IV) după originalul atenianului Praxitele

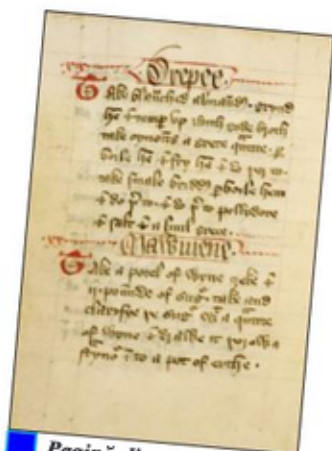
supon (cu înțelesul de a pune mai multe ingrediente, pentru a obține un gust mai bun), în sanscrită apărând *su-po*, ce se poate traduce prin „bine hrănit”.

Secolul al XV-lea se pare că ar fi introdus efectiv supă, alimentul pe care îl consumăm atât de des și în atât de multe forme astăzi. Un rol important l-a deținut, se pare, și... prăbușirea Imperiului Roman de Apus! Odată cu înflorirea puterii bizantine cu centrul la Constantinopol, gusturilor europene li s-au adăugat rețetele Asiei Centrale. Mai ales că, spre deosebire de marea majoritate a europenilor, turcii, ca și alte popoare din zonă, nu limitau consumul supelor la doar un anumit moment al zilei, în plus, legumele reprezentând ingrediente de bază în întreaga spațiu.

Calitatea fierturilor s-a îmbunătățit constant, odată ce au evoluat atât practicile agricole, cât mai ales descoperirea și utilizarea de noi legume, verdeturi sau condimente. Apariția și răspândirea tiparului datorită lui Gutenberg (1492) a permis, mai apoi, și mult mai buna circulație a unor lucrări ce popularizau inovații tehnice sau sfaturi privind și judicioasă combinare a ingredientelor în bucătărie.

Zeama de chervis, leguma preferată a împăratului roman Tiberius

Unul dintre cele mai interesante manuscrise

Pagină din manuscrisul Metoda de a găti...

culinare medievale, *The Forme of Cury* (Metoda de a găti, *cury* desemnând o adaptare a termenului francez *cuire*, a găti), ce datează din veacul al XIV-lea, aparținându-i unuia dintre bucătarii regelui Richard al II-lea (1377 – 1399), conține nu numai primele atestări ale utilizării în regat a unor ingrediente mai aparte, precum uleiul de măsline, nucșoara sau cuișoarele, ci și câteva rețete de supe, recomandate a fi servite peste bucăți de pâine prăjită. Iată, de pildă, pentru a obține o gustoasă fiertură de varză, bucătarul lui Richard al II-lea folosea un sfert dintr-o căpă-

lână bună, pe care o opărea cu ceapă tocată mărunț și un pahar de vin grecesc, la final aromatizând-o cu sare și șofran.

Cel mai cuprinzător volum dedicat pregătirii supelor este cel al lui Robert May (1588 – undeva după 1664), trimis de familie încă de la zece ani la Paris să învețe tainele bucătăriei, *Accomplished Cook* (Bucătarul desăvârșit, 1660). Reîntors la Londra, a gătit pentru mai mulți membri ai micii nobilimi, introducând gusturi și rețete noi, specialități franțuzești, dar și italiene. Renumite se pare că au fost în epocă așa-numitele sale *soops*, savuroase nu numai datorită rețetelor speciale de pregătire, cât, mai ales, utilizării unor ingrediente cu mult mai mult gust: spanacul, morcovii, anghinarea, cartoful, păstârnacul sau chervisul, o plantă cu rădăcini tuberculizate albe, foarte carnoase, lungi, cu un gust rafinat, ușor-dulceag, renumit încă din Antichitate și despre care Pliniu cel Bătrân spunea că ar fi fost preferatul împăratului Tiberius. Pentru May, după cum o demonstrează diagrama sa de aranjare a meselor ideale, supă ocupa locul principal, un bol tronând mereu în centru.

Odată cu supremația franceză, evidențiată și în domeniul gusturilor și rafinementelor culinare, aferentă secolului al XVIII-lea, supă a căpătat, la rândul ei, noi veșminte. Exclusiv din legume, din carne de vită sau pui sau din pește; clară sau, din contra, foarte densă; pasată sau lichidă; dulce

... și cartea Bucătarul desăvârșit

SUPA, O ISTORIE CU GUST

THEO STĂNESCU-STANCIU

● „Supa, ca și dragostea, cea mai bună este cea dintâi” (proverb englezesc, spaniol și portughez) ● „Ciorba încălzită de prea multe ori strică la burtă” (proverb românesc) ● „Mai bine o lingură adâncă, decât o zeamă bună” (proverb german) ● „Nu poți mânca supa cu furculița” (proverb irlandez) ● „Mă hrănesc zi de zi cu supe gustoase, nu cu simplele cuvinte” (Molière) ● „Numai inimile curate pot face supa bună” (Beethoven)

O porție de kotosupa avgolemono

Pentru istoricii artei culinare nu mai rămâne nicio urmă de îndoială: istoria gătitului începe cu crearea primei supe, acel lichid fierbinte menit a îndestula stomacul, ușor atât de realizat, cât și de digerat sau de servit.

Săpăturile sistematice în arealul peșterii Xianren din sud-estul Chinei (care s-au întins pe mai bine de patru decenii) au scos la iveală cele mai vechi dovezi ale utilizării vaselor de ceramică în bucătărie, datând cu peste 20.000 î.H. Unele dintre ele – luând în calcul forma și adâncimea lor – par a fi fost folosite și ca recipiente pen-

Vas de ceramică descoperit în arealul peșterii Xianren

tru consumul unor alimente în formă lichidă, cel mai probabil strămoșul actualelor supe sau ciorbe.

Odată cu trecerea anilor, fierturile hrănitoare – fie că aveau la bază legume, carne sau pește – au evoluat constant, rețetele adaptându-se la ingredientele sau gusturile fiecărei zone în parte.

Un cuvânt cu înțelesuri și origini controversate

Inițial, până în preajma veacului al XIII-lea, în aproape toate limbile Europei Occidentale, alimentul a fost desemnat cu ajutorul unor termeni precum *bouillon* (franceză), *broth*, *brühe* sau *brod* – toate folosite pentru a descrie un lichid asociat cu bucăți de

pâine (în engleză, germană sau finlandeză; și să nu uităm nici varianta ardelenescă *brock*, venită clar pe filieră săsească).

În primele veacuri ale Epocii Medievale cel mai adesea pâinea era folosită pe post de suport pentru alte alimente gătite. La finele meselor îmbelșugate, înmuiată în prea multe sosuri și arome dintre cele mai contrarii, era aruncată, ajungând cină obișnuită pentru cei năpăstuiți sau pentru animale.

Actuala formă – supă (*soupe*, *soup*, *sopa* ori *zuppa*) – cel mai probabil a derivat din latinescul *suppare* = bucăți de pâine înmuiate în lichid, combinat apoi cu unele versiuni locale, mai apropiate sau mai îndepărtate. Astfel, vechii franci o denumeau *suppa*; triburile germanice –

cât și de la o specialitate bazată pe carne de broască țestoasă, considerată nestemata bucătăriei sale.

Încetul cu încetul, și bucătarii locali au început să își popularizeze atât propriile rețete, cât și pe cele favorite ale conaționalilor. Astfel, răsfoind primele cărți de bucate nord-americane, descoperim atracții pentru unele mai obișnuite, precum cele pe bază de carne (vită, vițel, iepure, curcan, oaie, cap de miel sau măruntaie) sau de legume (ceapă, asparagus, sfeclă roșie, morcov, mazăre sau spanac). Nu lipsesc nici rețetele exotice. Pentru Mary Randolph (1762 – 1828), considerată una dintre cele mai influente autoare din domeniu în epocă, supă de broască țestoasă ieșea mult mai bine dacă erau utilizate și bucăți de carne de oaie, dar și puțină flegă grasă de porc, ceapă, ierburi dulci, dar și piper și sare din belșug. Dacă mai adăugai și puțin vin, curry și suc de roșii, fiertura prindea și mai mare putere.

Atât în Europa, cât mai ales în S.U.A. industrializarea și-a pus la rândul ei amprenta asupra modului de viață și alimentației. Încercând să facă față monitorizării și raționalizării din ce în ce mai stricte a timpului de lucru, a necesității de venituri cât de cât stabile, și femeile au început să lucreze. Astfel, perioadele petrecute în bucătărie s-au diminuat drastic. Apărea o nouă „nișă” în domeniul culinar – supele concentrate, rapid preparate în apă fierbinte, nu nu-

John Thompson Dorrance

mai acasă, ci chiar și la locul de muncă!

Tânărul John Thompson Dorrance (1873 – 1930) nu se putea decide ce drum să apuce în viață. Inițial, a urmat cursurile Institutului de Tehnologie Massachusetts (MIT) din Cambridge, dar dorința de cunoaștere l-a condus mai departe, câțiva ani mai târziu obținând și un doctorat în filosofie la prestigioasa Universitate din Göttingen (Germania). Reîntors în S.U.A. în căutarea unui loc de muncă, prima opțiune a fost o companie în care bunicul său făcuse carieră, Joseph A. Campbell Preserve Company, specializată în producerea și comer-

cializarea de conserve. Nu au trecut nici câteva luni de la angajare (1897) și Dorrance a revoluționat piața (care, oricum, era în continuă creștere), inventând o metodă de obținere a unei supe condensate, produsul final fiind unul nu numai ușor de pregătit, foarte ieftin, ci și foarte apreciat. Compania a fost recompensată pentru excelența sa calitate cu Medalia de aur la Expoziția Universală de la Paris (1900). În primii cinci ani de producție, Campbell Preserve a vândut peste 16 milioane de bucăți pe an. Reușita din 1897, cât și calitățile manageriale deosebite l-au propulsat pe John Dorrance, în 1914, în poziția de președinte și administrator general, pe care n-a mai părăsit-o până la moarte.

Supă lui Hipocrate sau penicilina evreiască

Vechi proverbe asiatice spun că un medic bun trebuie să prescrie mai întâi o alimentație sănătoasă și abia apoi să se gândească la medicația propriu-zisă, căci „boala vine tocmai de la ceea ce băgăm în gură”.

Astfel, la multe dintre popoare, indiferent de așezarea lor geografică, terapia cu supă nu a reprezentat o glumă. Încă din China antică, se considera că supă întărește sistemul

Pregătirea supei Campbell și reclama la ea

sau aprig condimentată – a devenit nep lipsită din orice carte de bucate.

La rândul său, dezvoltarea tehnicii de producție în domeniul faianței a condus la introducerea pe scară mult mai largă a veselei de porțelan în detrimentul celei de metal, cea nouă mult mai prietenoasă în ceea ce privea consumul și păstrarea fierțurilor și sosurilor în stare caldă pentru mai mult timp.

Plecând de la valențele terapeutice ale supelor – recunoscute încă din Antichitate –, în plin veac al XVIII-lea, pe străzile Parisului și-au făcut apariția și unii întreprinzători ingenioși, mereu gata să comercializeze supă de carne. Și, încetul cu încetul, de la „*Bon bouillon qui restaure, bon bouillon qui revigore*” (Zeamă bună pentru a pune pe picioare), reclama ce și-o strigau la fiecare colț, avea să se nască... restaurantul!

Odată cu primele valuri de pionieri pe tărâmurile nord-americane au ajuns și supele europene. Mai mult chiar, majoritatea relatărilor cu privire la viața cotidiană și la alimentația noilor sosiți consemnează consumul ridicat de fierțuri de legume sau de carne, indiferent de clasa socială de proveniență. O dovedește și prima culegere de rețete de bucate publi-

Supa săracului...

cată în 1742 în America de William Parks (1699 – 1750). Originar din Shropshire (Anglia), s-a inspirat din *The Compleat Housewife* (Soția perfectă) a Elizei Smith (cu o primă ediție în 1727), una dintre cele mai populare lucrări de acest gen din epocă, alocându-le supelor un loc special: fie ele de mazăre sau de fasole, fie cu susan sau cu specii mai mici de homari. Trei decenii mai târziu, în 1772, avea să fie tipărită la Boston o altă cunoscută carte de bucate englezescă a epocii, *The Complete woman cook* (Bucătăreasa perfectă), ce

conținea un capitol întreg de rețete de supe (19, în total).

Un rege în vizită la un alt... rege

În timpul călătoriei de trei ani din Statele Unite ale Americii, Jean Anthelme Brillat-Savarin (1755 – 1826)

avea să îi facă mai multe vizite unui confrate, cunoscut de contemporani ca „Regele Supelor”. Jean Baptiste Gilbert Payplat, refugiat din Franța revoluționară, se stabilise la Boston, unde a și deschis, la sfârșitul veacului al XVIII-lea (19 iulie 1793), o locanță, „Julien’s Restorator” (traducerea sa pentru varianta franceză *restaure*). În descrierea oferită de una dintre cele mai cunoscute publicații locale, *American Apollo*, se insistă atât pe calitatea curativă a rețetelor servite („un stabiliment unde atât cei cu probleme de sănătate, cei aflați

în convalescență sau cei care, prea prinși de afaceri, nu se preocupă de ce pun în gură vor căpăta alimentația potrivită”), cât și, pentru liniștirea spiritelor puritane, interzicerea consumului de băuturi tari sau practicarea jocurilor de noroc! Supranumele de „Rege al Supelor” se pare că i s-ar fi tras atât de la rețeta ce îi purta numele – Julien –, din legume,

... și distribuirea gratuită a supei în timpul Marii crize economice din 1929 – 1933, în S.U.A.

**Clio
anunță**

CERCUL DE ISTORIE „COLUMNA“ DIN BRAȘOV

IOANA STOICA

Cercul de istorie „COLUMNA“ din Brașov s-a înființat oficial prin hotărârea judecătorească nr. 421, în 28 iunie 2000.

Între obiectivele sale se numără: popularizarea istoriei naționale și universale, prin promovarea valorilor morale, de cultură și civilizație.

Istoricul cercului fondat de Toma Stoicescu coboară mult înainte de data hotărârii judecătorești de înființare. În anii 1958 – 1960, un grup de tineri ofițeri aviatori se organizează într-o mișcare culturală cu profil istoric, cu numele „PRO DACIA“. În 1964, grupul se reactivează la Întreprinderea de Utilaj Greu pentru Construcții (T.U.G.) Brașov, la inițiativa lui Toma Stoicescu. În 1967, odată cu apariția revistei *Magazin Istoric*, mișcarea se reconstituie în Cercul de istorie „Mihai Viteazul“, iar din 1976 activitatea cercului se rezumă doar la abonamente la revista *Magazin istoric* și excursii anuale la Alba Iulia și Blaj.

Din 15 mai 1987, Cercul de istorie activează în cadrul activității culturale a sindicatului T.U.G., cu 197 de membri, până în 1991, când intră sub aripa ocrotitoare a firmei SC MECOM SA Brașov (noua denumire a T.U.G.). MECOM sprijină activitatea cercului cu sediu și fonduri.

Cercul de istorie „Columna“ a participat la Alba Iulia și la Blaj la acțiuni pentru marcarea unor evenimente istorice. De

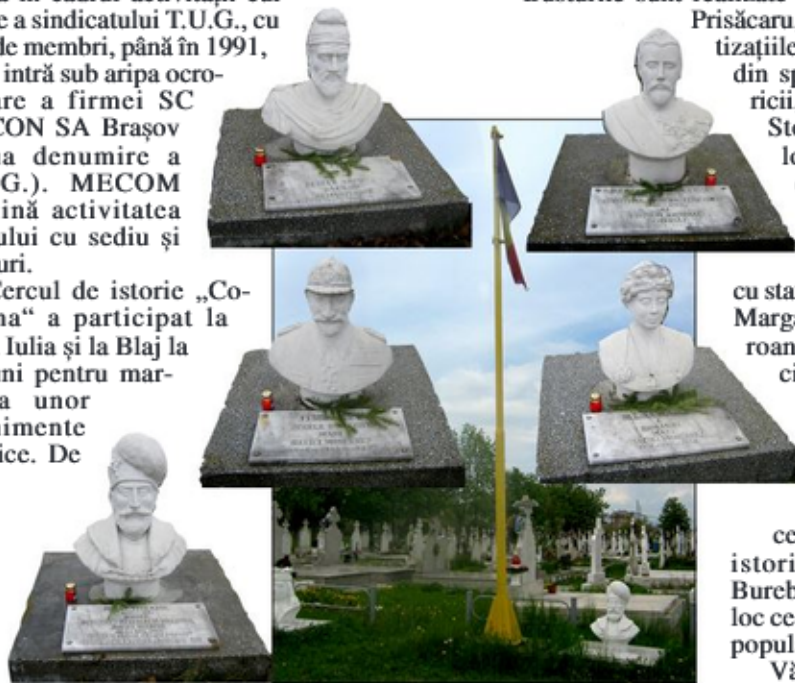
asemenea, a luat parte în Republica Moldova, la Chișinău și în alte localități, în 1998, la acțiuni menite să promoveze legăturile frățești, prin donare de carte românească, având alături pe poetul basarabean Toma Istrate.

Cercul de istorie „Columna“ a contribuit în Brașov la punerea în valoare a cimitirului eroilor căzuți în Primul Război Mondial la Bartolomeu (*Magazin istoric*, nr. 7/2008), prin înălțarea unui catarg cu drapel, de circa 20 m înălțime. A solicitat autorităților orașului o anchetă privind responsabilitatea pentru profanarea cimitirului și a osemintelor ostașilor eroi cu ocazia asfaltării șoselei în zona Bartolomeu.

O importantă inițiativă o constituie „Poiana cu statui“, realizată grație colaborării cu preotul Ioan Comșulea și fiii acestuia, Eugen și Ciprian, de la Biserica „Schimbarea la față“. Busturile sunt realizate de sculptorul Vasile

Prisăcaru, banii provin din cotizațiile membrilor cercului, din sponsorizări ale bisericii, ale familiei lui Toma Stoicescu și ale fraților acestuia. Din păcate, Toma Stoicescu nu a mai apucat să fie de față la vizita făcută la „Poiana cu statui“ de Majestatea Sa Margareta, Custodele Co-roanei, însoțită de principele Radu, în 2019, chiar dacă bustul regelui Mihai nu era încă gata. Abia în decembrie 2019 acesta s-a alăturat celorlalte personalități istorice care încep cu Burebista și Decebal. Un loc ce merită să fie văzut și popularizat.

Vă invităm la Brașov! ■

imunitar, încălzește organismul pe timpul iernilor geroase și curăță ficatul.

Medicului american de origine germană Max Gerson (1881 – 1959) i se datorează readucerea la viață a uncea dintre cele mai vechi rețete de supe cu puteri tera-

peutice, așa-numita „Supă a lui Hipocrate”. Dacă părintele medicinei folosea numai rădăcinoase cu bulbi, în principalul fel de mâncare din dieta Gerson, menită a combate cancerul și multe alte maladii cronice degenerative, a fost introdus și cartoful, recunoscut pentru puterile sale curative pentru rinichi și creșterea sistemului imunitar. Așa cum recomanda Hipocrate în timpurile îndepărtate, rădăcinile de pătrunjel, morcovul și țelina trebuia doar bine spălate, și nu curățate de coajă, tăiate în bucăți potrivite și puse la foc mic, împreună cu două cepe, trei-patru căței de usturoi și câteva fire de pătrunjel verde. După ce legumele erau bine fierte, se pasau și lichidul păstos astfel format se transforma într-un adevărat medicament.

Și de la supă de legume atât de tămăduitoare la cea de găină nu a mai fost decât un pas... Ea este astăzi, fără îndoială, simbolul bucătăriei evreiești. Efectele sale curative au fost însă cunoscute de veacuri.

Arthur Miller și Marilyn Monroe

Istoricii culinari îi atestă prezența atât în culturile Chinei antice, cât și în cele ale vechii Elade. Versiunea grecească a evoluat în actuala *Kotosupa avgolemono* – supă de pui dreasă cu ou și lămâie, ea regăsindu-se și în bucătăria arabă sau în cea turcă. În *The Book of Jewish Food: An Odyssey from Samarkand to New York* (Cartea bucătarilor evreiești: O odisee de la Samarkand la New York, 1996), antropologul britanic Claudia Roden, plecând de la combinația dată de ingrediente și gusturi, sugera că ele ar proveni undeva din spațiul spaniol sau portughez, ajungând în Grecia prin intermediul evreilor sefarzi.

O bucătărie din care se lua supă de pui în Palestina, în 1920

Una dintre primele atestări ale recomandării exprese a consumului de supă de pasăre pentru unele maladii (precum astmul, malnutriția sau lepra) îi aparține filosofului, medicului și teologului evreu Moise Maimonide (1135 – 1204), în lucrarea

De causis accidentium (Cauza simptomelor). Rețeta timpului era destul de simplă și se baza pe un pui sănătos (sau o găină frumoasă), fiartă cu frunze proaspete de coriandru și fenicul.

Tot datorită imigranților – cu predilecție evrei, membri ai comunităților amish (adeptii vieții tradiționale) sau menonite (protestanți care neagă valabilitatea botezului sugarilor), multe veacuri mai târziu, supă de pui și puterile sale vindecătoare au fost aduse și în America, adăugându-li-se arome locale – boabe de porumb proaspăt sau uscat. Ea a devenit rapid foarte populară mai ales în sânul comunității iudaice. Din vremea petrecută în Milwaukee, viitorul

premier al Israelului Golda Meir își aducea aminte cu mare plăcere de supele de pui mâncate în familie. În schimb, printre alte probleme care au condus la ruperea căsniciei dintre Arthur Miller și Marilyn Monroe, supă de găină gătită prea des de soacră ar fi jucat un rol important! ■

Ludovic al XI-lea

Uneori numerotarea are efecte și mai profunde. Poate crea retroactiv o realitate politică. Sub merovingieni – descendenții lui Clovis, regii franci care i-au precedat pe carolingieni –, fiii regelui își împărțeau regatul, domneau asupra unor teritorii diferite. Dar erau numerotați ca regi ai Franței. După ei au venit cei trei fii ai lui Carol cel Mare, care și-au împărțit la fel imperiul tatălui lor: Regatul franc occidental va deveni Franța, cel oriental va prefigura Germania, dar la momentul partajului regii se raportau la unul și același imperiu. Există un Ludovic al II-lea de ambele părți: Ludovic al II-lea Germanicul de partea germană și Ludovic al II-lea cel Gângav de cea franceză.

SITUAȚIA DOCUMENTELOR LA ARHIVELE NAȚIONALE DIN S.U.A.

Conform unui articol publicat de *New York Times*, Arhivele Naționale din Statele Unite ale Americii au acordat permisiunea ca mai multe documente din primul an al mandatului președintelui Trump să fie distruse. Acestea includ plângeri făcute de imigranți despre abuzuri și rapoarte legate de protecția mediului.

Clădirea Arhivelor Naționale
ale S.U.A.

Arhivele Naționale se aflau oricum în fața unei situații dificile. Peste doi ani nu vor mai putea accepta documente pe hârtie, nemaiaivând loc pentru ele. În ultimii 30 de ani, cantitatea de documente pe hârtie s-a triplat, iar cele digitale au ajuns de la 13 milioane la 21 de miliarde, în vreme ce bugetul și numărul angajaților au fost reduse. Astfel, Arhivele Naționale sunt nevoite să selecteze care documente sunt de importanță istorică și care pot fi distruse.

POLUAREA DIN SECOLUL AL XII-LEA A EGALAT-O PE CEA DIN TIMPUL REVOLUȚIEI INDUSTRIALE

Conform unor noi cercetări desfășurate în zona Alpilor elvețieni, unde gheața a încorporat aer din perioade mai îndepărtate, spre finalul secolului al XII-lea, plumbul și praful din atmosferă se ridicaseră la nivelurile înregistrate la sfârșitul veacului al XIX-lea. Faptul acesta s-ar fi datorat uciderii arhiepiscopului englez Thomas à Becket (1162 – 1170) de un grup de cavaleri credincioși rivalului său politic, regele Henric al II-lea (1154 – 1189). Acesta din urmă a fost condamnat de societatea medievală europeană pentru asasinat, fiind excomunicat de papă. Din această cauză, a încercat să se răscumpere construind cât mai multe biserici și mănăstiri, motiv pentru care minerele de plumb și de argint din insulele britanice a trebuit să producă o

Regele Henric al II-lea și
Thomas à Becket...

cantitate imensă de material pentru acoperișuri și vitralii. Vântul a purtat apoi praful înspre restul Europei, provocând acea poluare.

... și o miniatură ce descrie
scena uciderii arhiepiscopului

Telex Telex Telex Telex Telex

NUMEROTAREA REGILOR FRANȚEI

Într-o lucrare recentă, *Ludovic I, II, III... XIV.. Uimitoarea istorie a numerotării regilor Franței*, Michel-André Lévy, un istoric francez, susține că această numerotare este greșită. La prima privire pare o problemă secundară, dar Lévy demonstrează că nu este așa. Atribuirea numerelor, adesea

făcută la distanță de secole după domnia suveranilor, era dictată de considerente politice, de grija de a face pe plac monarhului clipei prezente, dar și de opțiunile personale ale cronicarului. Astfel se puteau strecura erori.

Totul a început de la Carol cel Gros (884 – 887), din dinastia carolingiană. El apare în genealogiile oficiale ale regilor Franței, dar este singurul nenumărat. Și nimeni nu s-a întrebat de ce. Pentru că secole de-a rândul regii nu au purtat numere. Se vorbea despre regele Carol, regele Ludovic,

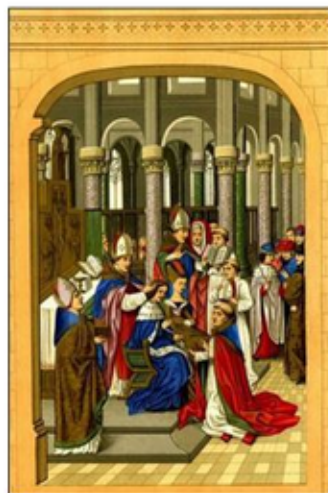

Carol cel Pleșuv

regele Filip, și nu despre Carol al III-lea, Ludovic al IV-lea sau Filip al V-lea. Numerele apar mai târziu, cam de prin veacul al XI-lea, cu scopul de a distinge între numeroșii regi omonimi și de a clarifica succesiuni îndepărtate. Supranumele (Pepin cel Scurt, Carol cel Pleșuv, Ludovic cel Gângav, Carol cel Simplu, Ludovic cel Trândav) au rezolvat un timp problema, au evitat confuziile. Dar limitat. Nu puteai da un supranume unui rege dispărut demult, despre care nu se știa mare lucru. De aceea în veacurile al XIII-lea și al XIV-lea unii cronicari introduc în relatările lor sistemul numerotării. Dar tot nu ajungem la

scrie istoricul francez. Unii cronicari n-au fost de acord între ei asupra numerelor atribuite și nu i-au numerotat chiar pe toți. Așa că bâlbâiala succesiunilor în genealogii – și în scrierea istoriei – continuă.

Un exemplu marcant: Filip, dispărut prematur, fiu al lui Ludovic al VI-lea, încoronat în 1129, în timpul vieții tatălui său (primii Capetieni procedau așa, pentru a-și asigura transmiterea Coroanei fiului lor). Decedat înaintea tatălui, Filip n-a domnit singur,

Încoronarea lui Carol al V-lea

dar încoronat a fost. Unii cronicari l-au prins în numerotare, alții nu. O vreme au coabitat două numerotări diferite, așa că cel pe care francezii îl învăț la școală ca Filip al IV-lea cel Frumos apare în unele cronici ca Filip al V-lea.

Ceva trebuia făcut. Așa că primii la a căror numerotare s-a umblat, spre a-i unifica, au fost regii care purtau numele Carol. S-a stabilit că între 1364 și 1380 a domnit Carol al V-lea, rege numerotat în timpul vieții. Carol cel Gros a fost așadar depozat de număr. Carol al V-lea cel Înțelept, care și-a ales numărul V, și nu VI, l-a privat pe Carol cel Gros de numărul III, care ar fi trebuit să-i fie atribuit. De atunci încolo, de la Carol al V-lea, toți regii și-au purtat numerele încă din timpul vieții.

Că Ludovic al XIV-lea putea fi al XII-lea sau al XIII-lea nu e un capăt de țară, dar pentru Carol cel Gros consecințele sunt importante: fără număr, este adesea considerat de istorici regent, tutore al altui rege, și nu rege, ceea ce a fost.

Filip al IV-lea cel Frumos

ÎMPĂRAȚI AI IMPERIULUI ROMÂN DE RĂSĂRIT

395 - 408	→	DE DEMULT	→	REGE LATIN	→			HOT... GOL	→		→	CAPRICII
797 - 802				EPOCA				610 - 641				802 - 811 (I)
	↓				CEI BUNI ÎN CER...		457 - 474 (I)					
					NOTĂ MUZICALĂ		PENTRU URZEALĂ					
867 - 886		ARMĂ VECHIE		MONEDĂ CU MUZICĂ				NEBUNI!	→			
	↓	↓		↓		MALDĂR	→					
						PE BISERICĂ	↓					
ÎN DACIA	→				MIEZ DE OȚEL	→		DIN PRAGA SPIRT	→			
578 - 582												
	↓						APARTIN	→			CRISTOS S-A OPRIT LA	
							DÂNSA	↓				
DÂNȘII PRICEPUT	→		1205 - 1222 (I)		FORMĂ	→						
PE CAL	↓											
	ȘI LATIN	→		LEAC DE PLĂCERE	→							
	FIRE			VIAȚĂ								
	↓											
		DIN TEBA	→		UNITATE PES SÖL		ZĂBRANIC		DAR	→		
		920 - 944										
ILION	→											
842 - 855 (II)												518 - 527 (I)
BALTĂ	→											
	↓											
								SUPĂRAT			BLUZE POPULARE	→
											TEMEI	
	BUNIC	→			CETEI	→						
	FIUL OII				CCI				ÎN ȚEPE		969 - 976 (TZIMISKES)	
	TEXTILĂ	↓										
				FILE		DE NEIERTAT	→					
						6 MUZICAL	↓					
LA GREU	→		711 - 713	→								
SUB LINIE			FAX GOL							DIN... FEUDAL	→	
1081 - 1118	↓											
		602 - 610	→						PĂZIT DE... SF. PETRU	→		
						IMAGINI PE... UNDE	→			BINE!	→	

IOAN SONEA

CERTURI ÎN EMIGRAȚIE

Continuăm prezentarea începută în numărul anterior a documentului ce reflectă punctul de vedere al reprezentanților național-țărăniști din Consiliul Partidelor Democratice Române în conflictul cu liberalul Mihail Romașcanu.

Reamintim că în anul 1946, Mihail Romașcanu, împreună cu soția și cu Vintilă V. Brătianu reușesc să evadeze în mod spectaculos din România, cu ajutorul prietenului lor, pilotul Matei Ghica-Cantacuzino, cu un vechi bombardier. După ce au scăpat de aviația de vânătoare iugoslavă, au aterizat la Bari, în Italia. Ajuns la New York, Mihail Romașcanu a fost unul dintre inițiatorii creării, în ianuarie 1948, a Consiliului Partidelor Democratice Române. A intrat însă destul de repede în conflict cu reprezentanții Partidului Național-Țărănesc din acest organism.

Documentul provine din Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace și le mulțumim, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a-l publica.

Ne-am declarat deci de acord cu această cooptare în cadrul unei soluții de ansamblu, în care să fie satisfăcute toate părțile.

Dl. M. Fărcășanu a și făcut o propunere în acest sens, care a fost luată în discuție, urmând să fie soluționată într-o ședință în continuare, fixată de comun acord pentru a treia zi.

În ziua următoare însă, înainte de a se fi ținut ședința convenită, dl. Fărcășanu a intervenit cu o cerere directă, intempestivă, în Comitetul Național, cerând un vot imediat asupra cooptării d-lui V. Brătianu.

Trebuie să remarcăm că, de data asta, dl. președinte, contrar obiceiului, a înscris chestiunea la ordinea de zi și a pus-o la vot cu o grabă demnă de a suscita comentarii.

Membrii Partidului Național-Țărănesc și Social-Democrat Independent au răspuns prin declarațiuni ce se află atașate la procesul-verbal respectiv și pe care desigur că Majestatea Voastră le-a cunoscut la timpul potrivit.

Nemulțumit de rezultatul demersului său, dl. M. Fărcășanu a declarat cu de la sine putere și fără motivare Consiliul dizolvat prin retragerea domniei sale.

Consiliul Partidelor, reunit din nou, a constatat că denunțarea unilaterală a d-lui M. Fărcășanu nu poate afecta existența Consiliului și că ea este fără efect.

Că această denunțare a fost făcută nemotivat, întrucât domnia sa nu a invocat și nu putea invoca nicio călcare a înțelegerilor prevăzute în actul de constituire al Consiliului Partidelor.

Că procedeul domniei sale, de a reclama direct Comitetului Național o cooptare ce cădea în resortul Consiliului Partidelor, în conformitate cu scrisoarea Majestații Voastre din 5 august 1948, era intempestiv.

Că demersul domniei sale contravenea înțelegerii la care consimțise de a se soluționa chestiunea în cursul și în cadrul viitoarei ședințe a Consiliului.

Că în orice caz denunțarea colaborării cu celelalte partide nu poate fi împărtășită de conducerea din țară a partidului liberal, care și-a făcut un punct de onoare și o datorie patriotică din unirea forțelor sale în lupta comună cu celelalte partide democratice.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) V. Văratie Why Romania rushed to recover the lei confiscated by the U.S.S.R. in the province between the Pruth and the Dniester, occupied in June 1940 • G. Filitti Letters from former days: wartime correspondence • S. Paschievici, I. Hoiesescu Memories from the First World War. 10th of May 1917, at Iași (II) • M. Mihailide Agent „Ardeleanu“ reports to the Securitate on the relationship between the poet Tudor Arghezi and the industrialist Nicolae Malaxa • C. Borangie Thracians, Geto-Dacians or Getae and Dacians? (II) • Al. Ghișa Romania and the Versailles Treaty system (II) • I. Vasiliu Nițescu Explanatory notes regarding the biography of Constantin Z. (Piki) Vasiliu • R.R. Denndorf King Charles XII of Sweden's stay at Tighina • A. Mureșan The reconstitution of the flag of the National Guard of Nadăș, in 1918 • M. Cazacu Banquets at the Romanian voivodes' Court, sometimes with a happy ending, other times ending under the headsman's axe (III) • C. Ștefan Mihail Manolescu's role in bringing Carol to the throne (II) • M. Vasileanu The hardships of the families of the members of the Burning Bush arrested and watched by the Securitate • I. Stoica The „Columna“ history association of Brașov • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. Вэратик Почему Румыния поторопилась возвращать леи, конфискованные СССР в провинции между Прутом и Днестром, захваченной в июне 1940 • Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка военных лет • С. Паскиевич, И. Хойесеску Воспоминания из Первой мировой войны. 10 Мая 1917 в Яссах (II) • М. Михайлиде Агент «Арделяну» докладывает Securitate эпизод отношения поэта Тудора Аргеши с промышленником Николае Малаксой • К. Боранджик Фраки, гето-даки или геты и даки? (II) • Ал. Гиша Румыния и система версальских договоров (II) • И. Василиу-Ницеску Поправки к биографии Константина З. (Пики) Василиу • Р.Р. Денндорф Пресбывание короля Швеции Кароля XII в Тигине • А. Мурешан Восстановление знамени Национальной Гвардии Надэша в 1918 • М. Казаку Пирь при дворцах румынских воевод, завершённые или весело, или под топором палача (III) • К. Штефан Роль Михаила Маноилеску в возвращении на престол Кароля (II) • М. Василиу Страдания семьи членов Неополитимой Купины, арестованных и преследованных Секуритате • И. Стойка Кружок по истории «Колумна» в Брашове • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 8.00

DIALOG CU CITITORII

9 MAI SAU 10 MAI?

Domnul MIHAI COCIUFI, din București, ne scrie: Deși nu sunt de profesie istoric, îndrăznesc să vă adresez această scrisoare pentru o problemă care a suferit în ultimul timp diverse interpretări, după părerea mea, neconforme cu realitatea din trecut. Mă refer la sărbătorirea „Zilei Naționale a României” în perioada interbelică.

Eu am trăit cea mai mare parte a acelei perioade, fiind născut în anul 1924. Ziua Națională a României era la data de 10 mai cu o triplă semnificație: venirea și intrarea în București a prințului Carol, Ziua Independenței și Încoronarea cu Coroana de oțel produsă din metalul unui tun turcesc capturat la Plevna, România devenind regat. Atunci se organizau multe serbări, defilări ale unităților militare din orașele mai importante. Nu era niciun dubiu asupra acestei date. Eram elev și se cânta în corul școlii:

Zece mai e sărbătoarea
Înălțării românești
Zvon de trâmbiți și fanfare,
Urcă-n slăvilă cerești!

După instalarea regimului comunist, pentru a denigra regalitatea din România, s-a

declarat că Ziua Independenței ar fi nouă și nu zece mai, pentru că atunci Parlamentul a votat legea prin care se statornicea „Independența”. Însă o lege votată în Parlament devine aplicabilă numai după ce șeful statului (domnitorul) o semnează și se publică în *Monitorul Oficial*.

Îi recomandăm corespondentului nostru – și tuturor cititorilor – articolul profesorului Ion Bulei, 9 mai, 10 mai..., publicat în numărul din luna mai 1997 al revistei, unde este explicată lămuritor această problemă.

RUGĂMINTEA UNUI CITITOR

Domnul CRĂCIUN CONSTANTIN, din Moreni, jud. Dâmbovița, ne adresează următoarea doleanță: La 16 iunie 2020 împlinesc vârsta de 80 de ani. Sunt supărat că nu am colecția întreagă *Magazin istoric*. Am cumpărat toate numerele care au apărut din 1967 până în prezent, dar nu am reușit să am și nr. 1/1967. Aș fi foarte bucuros dacă mi-ați face cadou nr. 1, ca să am toată colecția.

Dacă există vreun colecționar care are acest număr în duplicat și i-l poate oferi,

îl poate trimite cititorului nostru, la adresa str. Palatului, nr. 56, municipiul Moreni, jud. Dâmbovița.

ERATĂ

La articolul Un instrument muzical dintr-o valvă fosilă, la pagina 76, din cauza unei greșeli de redactare produsă în redacție, în paragraful privind cultura Petrești nu este vorba de „a doua jumătate a secolului V î.H.”, ci de a „doua jumătate a mileniului V î.H.”, așa cum bine ne-a atenționat domnul NICOLAE BĂRCAN.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul EMANOIL POPA, din Alba Iulia, oferă spre achiziție colecția integrală Magazin istoric din aprilie 1967 – octombrie 2019 (631 de numere). Doritorii îl pot contacta la numerele de telefon 0734.185.323 sau 0258.824.616.

Domnul POPOACA AU-RELIAN oferă colecția completă 1967 – 2019 a revistei Magazin istoric, numere dispărute și numerele speciale despre Basarabia, București, Brăila, Craiova. Cei interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0741387414.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081

20005